

વિજય પ્રસ્થાન

ઇંદ્રિય પરાજય શતક ગ્રન્થનો
અનુવાદ અને તે ઉપર વિવેચન

તથા

શ્રી શ્રાદ્ધવિધિ, વૈરાગ્યશતક

અને

સંબોધસિત્તરિ ગ્રન્થોનો અનુવાદ

અનુવાદક અને વિવેચક—

શ્રી નરોત્તમદાસ અમુલખભાઇ કપાસી.

એલ. એલ. બી.

એડવોકેટ (ઓ. એસ.)

પ્રકાશક—શ્રી કંચનબહેન અમુલખભાઈ કપાસી.

दुःखे सुखे वैरिणि बन्धुवर्गे,
योगे वियोगे भुवने वने वा।
निराकृताशेषममत्वबुद्धे
समं मनो मेऽस्तु सदापि नाथ॥

વીર સંવત ૨૪૭૬
વિક્રમ સંવત ૨૦૦૬

મુદ્રક—શ્રી કસ્તુરચંદ રતી. શાહ
નૂતન પ્રીન્ટરી, બરોડા
શ્રી હરિહર
શુભ પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ
મુંબઈ ૪

અનુક્રમ:—

। ॐ शांति ।

પૂ. બાપુજીને!

તમારી સ્મૃતિથી હૈયું ભરાઈ આવે છે અને આંખો ભીની બને છે તમારા બાળુડાઓ ઉપર ઝરતું તમારુ અસીમ વાત્સલ્ય, ફુલની જેમ અમારુ જતન કરવાની તમારી વૃત્તિ અને અમારા શુભ માટેની તમારી સતત ઝંખના શે ભુલાય ?

તમારુ સૌજન્ય અને તમારુ ઔદાર્ય, તમારુ તેજ અને તમારુ ઓજસ્, તમારી સરલતા અને તમારી સત્યપ્રિયતા, તમારી પવિત્રતા અને તમારી પુણ્યપ્રબળતા, એ સર્વનો આસ્વાદ લેવાનુ આજ સુધીનુ અમારુ સદ્ભાગ્ય વિલય પામ્યુ એથી અમે વ્યથિત છીએ

જે ગુણોએ તમને અમરત્વ અર્પ્યું છે, તેને સ્મૃતિ પટ ઉપર અંકિત કરીને અને તમને વરેલી ઉચ્ચતાનો અંશ પ્રાપ્ત કરવા મથીને તમારા પ્રત્યેનું અમારુ ઋણ અમે અદા કરી શકીએ એ પરમકૃપાળુ પ્રત્યે પ્રાર્થના

અમે છીએ

તમારા બાળુડાઓ

સ્વ શ્રી અમુલખભાઈ સુંદરજી કપાસી

પુસ્તિકા રૂપી આ પુષ્પપાંખડી આપના

પ. પંકજમાં ભક્તિભાવે હું સમર્પું છું

આપનો અનુ

નિવેદન

અનાદિકાલીન વાસનાઓ માનવીને સતાવે છે અને હંફાવે છે એની શક્તિને તે ક્ષીણ કરે છે અને એના જીવનનું સત્વ ચૂસી લે છે ઇંદ્રિયો રૂપી પ્રબળ સાધનથી, વાસના, આત્માના ઓજસ્‌ને આવરી લે છે ઇંદ્રિયોનો પ્રેર્યો આત્મા ભાનભૂલો બને છે અને ક્ષણિક સુખ માટે તરફડિયા મારે છે એ અસહ્ય સ્થિતિમાંથી ઉગર્યે જ છૂટકો

ઉગરવા માટે ઇંદ્રિયોની સાથે યુદ્ધની નોબતો ગગડાવવી પડે યુદ્ધમા રહેલા જોખમોનો, ભયોનો, વિવેક પૂર્વક પ્રતિકાર કરવો પડે. વિજયને વરવાની તીવ્ર અભિલાષાથી માનવી અનુપમ યોદ્ધો બને સાધનાની સિદ્ધિ થતા સુધી સૈનિકે અવિરત યુદ્ધ ચાલુ રાખવુ જ રહ્યુ

અનોખુ આ આંતર્ યુદ્ધ બાહ્ય યુદ્ધ કરતા અનેક ગણુ કપરુ છે પારાવાર કષ્ટો તેમા સહન

કરવાના છે દેહને અને દિલને ચૂંથી નાખવાના છે, પર પ્રત્યેની કુમળી લાગણીઓને છૂંદી નાખવાની છે, નિર્બળતાને સદંતર હઠાવવાની છે, સતત અપ્રમત્ત રહેવાનું છે અને પરના સંયોગનો ત્યાગ કરવાનો છે

ઇંદ્રિયોનો પરાજય તો જ થશે, આત્મત્વ તો જ પ્રગટશે અને સમાધિ સુખનો આહ્લાદક અનુભવ પણ તો જ થશે અનુપમ આનંદનો આસ્વાદ માનવજાત મેળવી શકે તે હેતુથી ઇંદ્રિય પરાજય શતકના રચયિતા ભવ્ય આત્માઓને ઇંદ્રિયો સાથે યુધ્ધ કરવાની પ્રેરણા આપે છે યુદ્ધમાં વિજય વરવાનો પૂનિત પથ કુશળ સેનાપતિની અદાથી તેઓશ્રી બતાવે છે એ પૂનિત પથે વિજય પ્રસ્થાન કરીને આપણે સૌ પાવન બનીએ એ અંતરની અભિલાષા !

વૈરાગ્ય શતક પણ એ હેતુને અનુરૂપ છે વિરાગનો દીવડો માનવહૃદયમાં તે પ્રગટાવે છે

વૈરાગ્ય શતકે પ્રગટાવેલી વિરાગની જ્યોત વાસનાના ઝંઝાવાતમાં પણ અખંડ જળતી રહે તે રીતે જીવન જીવતા શ્રી શ્રાદ્ધ વિધિ ગ્રન્થ શિખવે છે

એ રીતે જીવનપથે સંચરતા માનવીને, એના

માર્ગમા આવતા અવરોધોમાથી ઉગરવાના ઉપાયો, શ્રી સબોધ સિત્તરિમાથી જડે છે

ઇંદ્રિય પરાજય શતક અને વૈરાગ્ય શતક, શ્રાદ્ધ વિધિ અને સબોધ સિત્તરિ—એ અનુપમ ગ્રન્થો રચીને, એમા એમનો આત્મા રેડીને, મહાત્માઓએ માનવજાત ઉપર અપાર કરુણા વરસાવી છે શ્રી જયસોમ ઉપાધ્યાયજીના શિષ્યરત્ન શ્રી ગુણવિનયજી ગણિએ સત્તરમી સદીમા ઇંદ્રિય પરાજય શતક રચ્યુ શ્રી શ્રાદ્ધ વિધિની રચના શ્રી સાધુરત્ન સૂરીશ્વરજીના શિષ્યરત્ન શ્રી રત્નશેખર સૂરીશ્વરજીએ કરી શ્રી ગુણવિનયજી ગણિના અભિપ્રાય મુજબ શ્રી સબોધ સિત્તરિ ગ્રન્થની રચના શ્રી જયશેખર સૂરિજીએ કરી છે જયારે શ્રી અમરકીર્તિ સૂરીજીના મતાનુ મુજબ તે ગ્રન્થની રચના શ્રી જયશેખરસૂરિના શિષ્ય શ્રી રત્નશેખર સૂરિએ કરી છે વૈરાગ્ય શતકના રચયિતાનુ નામ મને મળી શકયું નથી પરતુ ગ્રન્થ પ્રાચીન જણાય છે તેના ઉપર શ્રી ગુણવિનયજી ગણિએ વૃત્તિ રચી છે

વિરાગની જ્યોતથી જળહળતા એ અનુપમ ગ્રન્થોને ભાગ્યવાનોએ ગુર્જરગિરામા ઉતાર્યા છે તે

આગે મારી અલ્પ બુદ્ધિ અનુસાર યત્કિંચિત્ પ્રયાસ કરતા પૂ મહાત્માઓની ઉત્તમ કૃતિઓમા રહેલી અનુપમતાને મારાથી અન્યાય ન થયો હોય તો મને સતોષ મારી ત્રુટિઓ નિસંકોચ ભાવે જણાવી વાચક મને આભારી કરશે એ આશા છે

પૂ શ્રી કીર્તિ વિજયજી મહારાજ સાહેબ તથા પૂ શ્રી ભાનુવિજયજી મહારાજ સાહેબે મારા કાર્યમા મને સુદર સહાય કરી છે તે બદલ હુ તેઓશ્રીનો ઋણી છુ

પૂ બાપુજીનુ દિલ હૃદયની સાત્વિક નિર્મળતા ઉપર વારી જતુ તેમના ચરણકમળોમા હૃદયને પવિત્ર બનાવે એવુ સાહિત્ય અર્પિત થાય તો જ તેઓશ્રીને યોગ્ય તર્પણ કર્યું લેખાય, એવી કોઇક વૃત્તિથી પૂ બહેને આ પુસ્તિકા લખવાની અને પ્રેરણા કરી. આ પુસ્તિકા પ્રગટ કરીને પૂ બહેને એમનુ સુપુત્રીપણું સાર્થક કર્યું છે

પૂ બાપુજીના ચરણ કમળોમા આ પુસ્તક અર્પણ કરીને કર્તવ્યને પથે કઇક કર્યાનો સતોષ અનુભવુ છુ

ન અ કપાસી

અ. સૌ. કંચન બહેન ખીમચંદ શાહ
પૂ. પિતાશ્રીની પુણ્યસ્મૃતિ નિમિત્ત
આ પુસ્તિકા પ્રસિદ્ધ કરી।
ધનો. મનુપરામ ક નાગ
ડુપની

ઇંદ્રિય પરાજય શતક

सुन्निय सुरो सो चेव, पडिओ त पसंसिमो निच्च ।
इंदियचोरेहिं सया, न लुन्टिअ जस्स चरणधण ॥ १ ॥

ગાથાર્થ —જેનુ ચારિત્ર ધન ઇંદ્રિય ચોરો કદી નથી લૂટી શકયા તે જ આત્મા શૂરવીર છે અને તે જ પંડિત છે તેની જ અમે સદા પ્રશંસા કરીએ છીએ

વિશેષાર્થ —મંગલાચરણ આ ગ્રન્થે પ્રમાણે નથી. સત્પુરુષોની પ્રશંસા એ જ મંગલ આત્મ ગુણોમા ચર્યા એ ચારિત્ર. આત્મ સુખની રમણતા એ ચારિત્ર વિષય કષાયનો પરિહાર એ ચારિત્ર કર્મકલંકથી રહિત બનવાની ક્રિયા એ ચારિત્ર સર્વ સંગનો ત્યાગ તે ચારિત્ર સમિતિ ગુપ્તિની પાલના તે ચારિત્ર. ચરણ સિત્તરિનો અભ્યાસ તે ચારિત્ર સમભાવમા રમણતા તે ચારિત્ર શીલ ગુણનું પાલન તે ચારિત્ર

અનંત ચારિત્ર આત્માને વરેલું છે સનાતન કાળથી તે આત્માની સાથે છે સ્વભાવ તો સાથે જ હોય ને! સદાકાળનું સંગાથી હોવા છતા તે અપ્રગટ છે વિષય અને કષાય તેને ઢાંકેલું રાખે છે વિષય કષાયને ઉત્તેજક

ઇંદ્રિયો છે આત્માના અનંત ચારિત્રને પ્રગટ થવામાં ઇંદ્રિયો અંતરાય રૂપ છે

અણમોલ ચારિત્ર રત્નને ભગીરથ પ્રયત્નો કરીને પણ સાચવવું રહ્યું રત્ન આપણી નજરે લૂંટાય તે અક્ષમ્ય છે રત્ન લૂંટનાર ઇંદ્રિયચોરો સતત આપણી સાનિધ્યમાં રહે છે માટે આપણું કર્તવ્ય બને છે કે સતત સાનિધ્યમાં રહેનાર ચોરોથી સતત જાગૃત રહેવું જરાવાર ભાન ભૂલાય તો ચોરો એમનું કાર્ય સાધી લે રત્ન લૂંટાઈ જાય અને માનવ-ભવ એળે જાય પછી તો પોક મૂકવાની જ રહી

કાર્ય કપરું છે સતત જાગ્રત રહેવાની જરૂર છે જે એ કાર્ય સાધી શકે છે તે ધન્ય નર છે સાચે જ તે વીર છે તે વીર છે કે જેનાથી ઇંદ્રિયો ડરે છે તે પંડિત છે કે જે ઇંદ્રિયોને ચોર તરીકે ઓળખી, એનાથી સાવધાન રહે છે

વીરતા તલવાર વીંઝવામાં નથી વીરતા અભિમાનભર્યા ઉચ્ચારણમાં નથી વીરતા ધાતકીપણામાં નથી વીરતા છે આત્માના અણમોલ ચારિત્ર રત્નની જ્યોત પ્રગટાવવામાં વીરતા છે ઇંદ્રિયોને પરાજિત કરવામાં

પાંડિત્ય પુસ્તકોના અભ્યાસમાં નથી પાંડિત્ય વાદ વિવાદની કુશળતામાં નથી પાંડિત્ય સમાયું છે સત્યની ઓળખમાં પાંડિત્ય સમાયું છે સાચા શત્રુની ઓળખમાં પાંડિત્ય સમાયું છે તે શત્રુથી સાવધ રહેવામાં

જેના અણમોલ ચારિત્ર રત્નને ઇંદ્રિય ચોરો ન લૂંટી શકે

તે સાચે જ વીર છે, સાચે જ પંડિત છે નિત્ય પ્રશંસા તેની ન હોય તો કોની હોય?

इंदियचवलतुरंगो, दुग्गइमग्गाणु धाविरं निच्चं ।
भाविअभवस्सरूवो, रुंभइ जिणवयणरस्सीहिं ॥ ७ ॥

ગાથાર્થ —દુર્ગતિને માર્ગે સદા દોડતા ઈંદ્રિય રૂપી ચપળ અશ્વને ભવસ્વરૂપનો જ્ઞાતા જિનવચન રૂપી લગામથી રોકી રાખે છે

વિશેષાર્થ —અશ્વની ચપળતા ઈંદ્રિયોને વરેલી છે અશ્વની ગતિ કરતા કઈ ગુણી તીવ્ર ગતિથી ઈંદ્રિયો દોડી રહી છે મનગમતી વસ્તુ પ્રત્યે ઈંદ્રિયોદ્વારા આત્મા તીવ્ર મેળાપ અનુભવે છે એને મેળવવા દિન તલપાપડ થાય છે એ પ્રાપ્ત કરવા ઈંદ્રિયો પુષ્કળ વેગથી દોડે છે અણુ ભાવતી વસ્તુઓથી દૂર રહેવા માટે ઈંદ્રિયો જોમભેર નાસે છે ઈંદ્રિયોની ચપળતા પાસે અશ્વની ચપળતા ઝાંખી પડે છે

સુકોમળ સ્પર્શથી આત્માને ભાનભૂલો બનાવતી સ્પર્શના મધુર રસના આસ્વાદમા લહેજત પમાડતી રસના, સુગંધની પાછળ ભ્રમરની જેમ ભમાડતી નાસિકા, સૌંદર્ય પાછળ ભરકેન બનાવતા નયન અને મધુરા ગાનમા મુગ્ધ બનાવતા શ્રવણ આત્માને વેગપૂર્વક દુર્ગતિએ દોરી ન જાય એ કેમ બને?

જે માર્ગે ઈંદ્રિયો દોડી રહી છે તે માર્ગ મહાન્ ગર્તા તરફ

લઈ જાય છે. ઇન્દ્રિયો એના બધાજ ભાગથી આત્માને તેની ખીણમાં પટકે છે. એ ખીણમાં પારાવાર દુઃખ છે. પારાવાર પાપબંધ છે. તીવ્ર ત્રાસ અને સંતાપ છે. એ ખીણમાં નાખવા મથે છે. ઇન્દ્રિયોની સેવની ગુલામીનું, વિષયોથી વધુ કડવું ફળ દીર્ઘ કાળ સુધી રિબાવે છે તે ફળનો આસ્વાદ.

એ વિપત્તિ નિહાળી ભાઈ! આત્માને બચાવ કરે? એથી દૂર રહેવા તે બનતું બધું કરી છૂટે. જિનેશ્વર દેવની વાણીની તે સહાય પામે. તે વાણી બાગ્મરૂપની તેને ઓળખ આપે. અનાદિ નિગોદથી શરૂ થતું પરિભ્રમણ એની આંખ સમક્ષ ચરે. વિષમા વેદની પણની વેદનાઓ. એ નિગોદે એ વેદનાઓના કારણ રૂપે ઇન્દ્રિયોને તે ઓળખે. તેથી જ્ઞાન સ્વભાવમાં જ સુખ છે તેમ નિશ્ચય કરે. ઇન્દ્રિયોની ગુલામીને તે લાત મારે. કુમતિ તરફ દોડતી ઇન્દ્રિયોને તે રોકી રાખે. જેની મદદથી ચપળ ઇન્દ્રિયો સ્થિર બને તે જિનવાણીને વંદન હો!

इंदियधुत्ताणमहो, तिलतुसमित्तंपि देसु मा पसरं ।
जइ दिन्नो तो नीओ, जत्थ खणो वरिसकोडिसमो ॥३॥

ગાથાર્થ —રે આત્મન્! ધૂર્ત એવી ઇન્દ્રિયોને તલના ફોતરા જેટલો પણ અવકાશ ન દઈશ. જો દીધો તો જ્યાં એક ક્ષણ ક્રોડો વર્ષ સમાન છે તે સ્થાનમાં તું દોરાયો સમજ.

વિશેષાર્થ —ધૂર્ત વિશ્વાસને યોગ્ય નથી તેના પ્રત્યે દયા લાવીને અથવા તો તેની લાલચમાં સપડાઈને તેને સહેજ સ્થાન આપવામાં આવે તો ચાલાકી વાપરીને તે માણસને ચૂસી લે તેનું સ્થાન પ્રતિદિન મોટું થતું જ જાય તેની પાંખો પ્રસરતી જ જાય પરિણામ એ આવે કે મૂર્ખ માનવી ધૂર્તનો દોરાયો દોરાય

ઇંદ્રિયો પણ ધૂર્ત જેવી જ છે તેના પ્રત્યે સહેજ પણ આકર્ષણ થવાથી પ્રતિદિન તે વધતું જ જાય છે ઇન્દ્રિયોને ગમતું વર્તન કરવા દિલ લલચાય છે ધીમે ધીમે આત્મા ઇન્દ્રિયોનો સંપૂર્ણ ગુલામ બને છે, અને એનો દોરાયો દોરાય છે

ગુલામીનું પરિણામ ગંભીર આવે છે ક્ષણિક સુખ આપતી ઇંદ્રિયો આત્માને પાતકમાં પટકે છે તીવ્ર વેદનાનો અનુભવ કરાવે છે વેદના એટલી પુષ્કળ હોય છે કે, એક ક્ષણ પણ ક્રોડ વર્ષ જેટલી લાંબી અને અસહ્ય લાગે છે એ મહાવેદનાને આવતી અટકાવવા ઇંદ્રિયોને પ્રથમથી જ પ્રસરવા ન દેવી યોગ્ય છે ઊગતા શત્રુને દાબી દેવામાં ડહાપણ છે

ઇન્દ્રિયોને ગમતું કરવાની વૃત્તિનો અભાવ આત્મા જ્યારે કેળવશે ત્યારે વેદનાથી તે મુક્ત બનશે અને અનંત સુખનો અનુપમ આસ્વાદ અનુભવશે

લઈ જાય છે ઇંદ્રિયો એના બધા જ બળથી આત્માને ઊંડી ખીણમા પટકે છે એ ખીણમા પારાવાર દુ ખ છે પારાવાર પાપમય છે તીવ્ર ત્રાસ અને સ તાપ છે એ ખીણમા ચાખવા મળે છે, ઇન્દ્રિયોની સેવેલી ગુલામીના, વિષયોથી યે વધુ ક વુ ફળ દીર્ઘ કાળ સુધી રિબાવે છે તે ફળનો આસ્વાદ

એ સ્થિતિ નિહાળી ભાવુક આત્માને ભય ઊપજે એથી દૂર રહેવા તે બનતુ બધુ કરી છૂટે જિનેશ્વર દેવની વાણીની તે સહાય યાચે તે વાણી ભવસ્વરૂપની તેને ઓળખ આપે અનાદિ નિગોદથી શરુ થતુ પરિભ્રમણ એની આખ સમક્ષ ચડે વિશ્વમા વેરાતી પડતી વેદનાઓ એ નિહાળે એ વેદનાઓના કારણ રૂપે ઇંદ્રિયોને તે ઓળખે તે ડરી જાય સ્વભાવમા જ સુખ છે તેમ નિશ્ચય કરે ઇંદ્રિયોની ગુલામીને તે લાત મારે દુર્ગતિ તરફ દોડતી ઇંદ્રિયોને તે રોકી રાખે જેની મદદથી ચપળ ઇંદ્રિયો સ્થિર બને તે જિનવાણીને વદન હો !

इंदियधुत्ताणमहो, तिलतुसमित्तंपि दसु मा पसरं ।
जइ दिन्नो तो नीओ, जत्थ खणो वरिसकोडिसमो ॥२॥

ગાથાર્થ —રે આત્મન્ ! ધૂર્ત એવી ઇંદ્રિયોને તલના ફોતરા જેટલો ય અવકાશ ન દઈશ જો દીધો તો જ્યા એક ક્ષણ ક્રોડો વર્ષ સમાન છે તે સ્થાનમા તુ દોરાયો સમજ

વિશેષાર્થ —ધૂર્ત વિશ્વાસને યોગ્ય નથી. તેના પ્રત્યે દયા લાવીને અથવા તો તેની લાલચમાં સપડાઈને તેને સહેજ સ્થાન આપવામાં આવે તો ચાલાકી વાપરીને તે માણસને ચૂસી લે. તેનું સ્થાન પ્રતિદિન મોટું થતું જ જાય. તેની પાંખો પ્રસરતી જ જાય. પરિણામ એ આવે કે મૂર્ખ માનવી ધૂર્તનો દોરાયો દોરાય.

ઇંદ્રિયો પણ ધૂર્ત જેવી જ છે. તેના પ્રત્યે મહેજ પણ આકર્ષણ થવાથી પ્રતિદિન તે વધતું જ જાય છે. ઇંદ્રિયોને ગમતું વર્તન કરવા દિન લલચાય છે. ધીમે ધીમે આત્મા ઇંદ્રિયોનો સંપૂર્ણ ગુલામ બને છે, અને એનો દોરાયો દોરાય છે.

ગુલામીનું પરિણામ ગંભીર આવે છે. ક્ષણિક સુખ આપતી ઇંદ્રિયો આત્માને પાતકમાં પટકે છે. તીવ્ર વેદનાનો અનુભવ કરાવે છે. વેદના એટલી પુષ્કળ હોય છે કે, એક ક્ષણ પણ કોડ વર્ષ જેટલી લાગી અને અસહ્ય લાગે છે. એ મહાવેદનાને આવતી અટકાવવા ઇંદ્રિયોને પ્રથમથી જ પ્રસરવા ન દેવી યોગ્ય છે. ઊગતા શત્રુને દાબી દેવામાં ડહાપણ છે.

ઇંદ્રિયોને ગમતું કરવાની વૃત્તિનો અભાવ આત્મા જ્યારે કેળવશે ત્યારે વેદનાથી તે પર બનશે અને અનંત સુખનો અનુપમ આસ્વાદ અનુભવશે.

अजिइदिएहिं चरण, कट्ठ व घुणेहिं किरइ असारं ।
तो धम्मत्थीहिं दढं, जइअव्वं इंदियजयंमि ॥४॥

ગાથાર્થ —કીડાઓ વડે કાષ્ઠ જેમ અસાર કરાય છે તેમ નિરંકુશ ઇંદ્રિયો વડે ચારિત્ર અસાર થાય છે, તેથી ધર્માર્થીઓએ ઇંદ્રિયજય માટે દૃઢ પ્રયત્ન કરવો ઘટે

વિશેષાર્થ —કાષ્ઠમાં ઉત્પન્ન થયેલો કીડો કાષ્ઠને જ કોરી ખાય છે કાષ્ઠ સડેલું બની જાય છે ફેંકી દેવા સિવાય એનો બીજો કશો ઉપયોગ રહેતો નથી

કાષ્ઠ સડે તો પોસાય પરંતુ મહામૂલા ચારિત્રરત્નને કેમ સડવા દેવાય? એને તો ખૂબ જતનપૂર્વક જાળવવું જ જોઈએ ઇંદ્રિયોની ગુલામીથી ચારિત્રરત્ન સડી જાય છે ગુલામી ચારિત્રરત્નને નિર્માલ્ય બનાવી દે છે ઇંદ્રિયોથી પરાજિત આત્માના ચારિત્રનો સંપૂર્ણ હ્રાસ થાય છે મહામોલું રત્ન વેડફાઈ જાય એ દુઃખદ છે

જેને તે રત્નની કિંમત છે, જેને તે રત્ન આત્માનું ઓજસ્ અર્પતું ભાસે છે, જેને તે સદ્‌ગતિદાયક દેખાય છે જેને દુર્ગતિ પ્રત્યે પટકાતી પોતાની જાતને એ રત્નની સહાયથી ધારી રાખવાની મહેચ્છા છે તે આત્માએ ઇંદ્રિયજય માટે દૃઢ પ્રયત્ન કરવાની આવશ્યકતા છે સંયમની સાધનાથી ઇંદ્રિયજય સહેલો બને છે પરંતુ સંયમની સાધના સહેલી

નથી તીવ્ર ભાવના, ખંત અને મનોબળપૂર્વક સાધના થઈ શકે માનસિક નિર્બળતા સાધનામાં મહાન્ વિઘ્ન છે એ વિઘ્નને દૂર રાખવું જ રહ્યું

जह कागिणीइ हेउ, कोडिं रयणाण हारए कोइ ।
तह तुच्छविसयगिद्धा, जीवा हारंति सिद्धिसुहं ॥५॥

ગાથાર્થ —કાકિણી માટે કોટિ રત્ન જેમ કોઈ માનવી હારી જાય તેમ તુચ્છ વિષયોમાં લંપટ જીવો સિદ્ધિ સુખને હારી જાય છે.

વિશેષાર્થ —એક રૂપિયાના એંશીમા ભાગની પણ જેની કીમત નથી તે કાકિણીની તુચ્છતા ક્યાં અને અકલ્પ્ય કીમતના ક્રોડો રત્નોની હારમાળાની મહત્તા ક્યાં? તુચ્છ કાકિણી મેળવવા ક્રોડો રત્નો ગુમાવનારની મૂર્ખતા હાસ્યાસ્પદ છે હવેલી લેવા જતા ગુજરાત ખોનાર જેવી એની સ્થિતિ છે

ક્યાં વિષય સુખની મલિનતા અને ક્યાં સિદ્ધિસુખની નિર્મળતા? ક્યાં વિષયસુખની ક્ષણિકતા અને ક્યાં સિદ્ધિસુખની શાશ્વતતા? ક્યાં કટુ પરિણામી વિષયફળોની તુચ્છતા અને ક્યાં અનંત સુખનો આસ્વાદ આપનાર શિવફળની મહત્તા?

અણમોલા એ અનંતસુખને તરછોડનાર માનવીની પામરતા દયાજનક છે તુચ્છ વિષયોમાં રક્ત માનવી

મહામૂના સિદ્ધિસુખને ફેંકી દે છે, ત્યારે કાકિણી માટે ક્રોડો રત્નોને ફેંકી દેનાર માનવીની મૂર્ખતા, કઇક ઓછી લાગે છે

વિષયમાં તલ્લીન બનવાથી સિદ્ધિસુખ દૂર ફેંકાય છે મુક્તિસુખ દૂર ફેંકવાની મૂર્ખતા કોઈ ન કરે એ અભિનાષા

तिलमित्त विसयसुह, दुह च गिरिरायसिंगतुगयरं।
भवकोडिहिं न निट्ठइ, ज जाणसु त करिज्जासु ॥६॥

ગાથાર્થ —વિષયસુખ તલ માત્ર છે, દુખ ગિરિરાજના શૃગથી પણ ઊચુ છે તે ક્રોડો ભવે પણ પૂરુ નથી થતુ હવે જેમ યોગ્ય લાગે તેમ કર

વિશેષાર્થ —માનવી માને છે કે વિષયો એને સુખ આપે છે વિષયોમા લીન બનેલ આત્મા માને છે કે જગતનુ બધુ યે સુખ તે લૂટી રહ્યો છે કેવો ભ્રામક ખ્યાલ !

મોહનિદ્રામાથી જાગૃત થતો માનવી જાણે છે વિષય સુખની અલ્પતા એ સમજે છે વિષયસુખની ક્ષણિકતા એ સમજે છે વિષયસુખને ઉંબરે ઊભેલું અપાર દુખ

એ દુખ મેરૂ ગિરિરાજના ઉચ્ચ શૃગની અધિકતાથી પણ અધિક છે ક્રોડો ભવ સુધી વેદના સહન કર્યા છતા એ ટળતુ નથી માનવી કપી ન શકે તેટલું તીવ્ર તે દુખ છે ક્ષણિક વિષયોમા લુબ્ધ બનીને આવુ અપાર દુખ કોણ વહોરે ?

રે આત્મન્ ! તને યોગ્ય જણાય તે કર

भुंजंता महुरा विवागविरसा किंपागतुल्ला इमे,
कच्छूकंडुअणं व दुक्खजणया दाविंति बुद्धिसुहं
मज्झण्हे मयतिण्हिअ व्व सययं, मिच्छाभिसंधिप्पया,
भुत्ता दिंति कुजम्मजोणिगहणं, भोगा महावेरिणो ॥७॥

ગાથાર્થ —આ મહાન્ વૈરી ભોગો કિંપાક ફળની જેમ ઉપભોગ સમયે મધુર પરંતુ પરિણામે વિરસ છે, ખરજ ખજવાળવાની ક્રિયાની જેમ દુખજનક હોવા છતા, તે કાલ્પનિક સુખ આપે છે મધ્યાન્હે મૃગ તૃષ્ણિકાની જેમ સતત મિથ્યા કલ્પના કરાવનાર વિષમ ભોગોના ઉપભોગથી અનિષ્ટ યોનિમા જન્મ ગ્રહણ થાય છે

વિશેષાર્થ —કિંપાક ફળની શોભા રમ્ય હોય છે નયનને તે આકર્ષે છે મનોહર ફળ ભેગાવના રસના તથા પાપડ બને છે એના આસ્વાદે માનવી લહેજત અનુભવે છે શી એ મધુરતા !

થોડી જ વારમા એ ફળોનો રસ દેહમા વ્યાપ્ત બને છે રગેરગમા વિષ પ્રસરી જાય છે અચેતન બનીને દેહ ઢળી પડે છે સમજાય છે કે દેખાતો મધુર રસ મધુર નહોતો [illegible] પણ તે વધુ કટુ હતો

વિષયો કિંપાક ફળની ઉપમાને યોગ્ય છે દિલને લલચાવતું રૂપ, દેહને ડોલાવતું સંગીત, મનને મુગ્ધ કરતી સુવાસ, રસનાને લહેજત અર્પતો સ્વાદ અને આત્માને એકતાન બનાવતો સ્પર્શ છે તો મધુર અને મનોહર ઉપજાવે છે એ અનેરો આનંદ

બિચારો માનવી! ક્ષણિક આનંદ ભોગવતા અનંત આનંદને તે ત્યાગે છે શાશ્વત સુખને તે તરછોડે છે દુખના ડુંગરો તે વહોરે છે તેનો બોજો એને દાબી દે છે મહા દુખના ભારે બોજાથી દબાયેલો માનવી ઘણા કાળ સુધી હતાશ બની રહે છે

કિંપાક ફળ અને વિષયો!! આ સમાનતા!

મલિન દેહને ખરજનો રોગ પીડે છે ખરજ ખંજવાળવાની અદમ્ય ઇચ્છા જાગે છે ખંજવાળતાં શાંતિ મળતી જણાય છે થોડી જ વારમાં બળતરા વધી પડે છે, લોહી વહેવા માંડે છે અને અસહ્ય વેદનાનો અનુભવ થાય છે છતાં યે ખંજવાળની સમયે માનવી માને છે કે એને શાંતિ અને સુખ મળે છે

મલિન આત્માને વિષયો રૂપી ખરજ પીડે છે ઉપભોગ કરવાની અદમ્ય અભિલાષા ઉદ્ભવે છે ખરજ ખણવાની ક્રિયાની જેમ તે ઉપભોગ દિલને પ્રસન્નતા અર્પે છે પરંતુ ક્યાં સુધી? થોડી જ વારમાં આત્મા હતાશ બની ઢળી જાય છે એનું નૂર હણાઈ જાય છે ઇંદ્રિયો અશક્ત બને છે

દુખની ગર્તામાં આત્મા પટકાય છે દીર્ઘ કાળ સુધી આ દીન વેદના તે સહે છે છતાયે પામર માનવી વિષયોપભોગમા સુખ કલ્પે છે ! વૈશાખના તાપમા તૃષાતુર માનવી પિપાસા છિપાવવા આમથી તેમ ભટકે છે દૂર દૂર એને જળ દેખાય છે અને તે મેળવવા એ દોડે છે એની દોડ નિરર્થક જતા વળી બીજી દિશાએ જળદર્શન થાય છે બધુ યે બળ એકત્ર કરી ફરી એ દોડે છે નથી મળતુ એને જળ કે નથી છીપતી એની તૃષા. વધે છે એનો થાક અને વધે છે એની નિરાશા

વિષયેચ્છાનો તાપ ગ્રીષ્મના તાપ કરતા બહુ ગુણો તીવ્ર છે એ તાપ દિલને બાળે છે દેહને રિબાવે છે અને આત્માને પામર બનાવે છે તપ્ત બનેલો માનવી સુખ શોધે છે સૌદર્ય દર્શને સુખ પ્રાપ્ત થશે એમ માની ત્યા દોડે છે નથી મળતુ ત્યા સુખ ફરી તે દોડે છે સ્પર્શના પાછળ, સુખ ત્યા હશે તેમ કલ્પીને ત્યા પણ મળતુ નથી સુખ સુવર્ણ સુખદાથી છે એમ માનીને તે મેળવવા તત્પર છે પરતુ નથી એને સૌદર્ય સુખ અર્પતુ નથી એને સ્પર્શ સુખ અર્પતો, નથી એને લક્ષ્મી સુખ આપતી સ્વાદ સુવાસ અને સુગધ સુખ નથી આપતા સુખનો અનુભવ એને ક્યાયે નથી

તાપમા ઉજ્જ્વળ બનેલ આકાશને જેમ ભ્રમિત બુદ્ધિથી માનવી જળ કલ્પી લે છે તેમ ભ્રમિત બુદ્ધિથી માનવી

વિષયોમાં સુખ કલ્પે છે મૃગજળ શાંતિ આપવાને બદલે જેમ ઠેર ઠેર ભટકાવે છે તેમ વિષયો સુખ આપવાને બદલે માનવીને ત્રાસ આપે છે

વિષયોપભોગ આત્માને દુર્ગતિ તરફ ખેંચી જાય છે અને ખૂબ દુઃખ આપે છે સાચું જ, ભોગો આત્માના મહાન્ વૈરીઓ છે

सक्का जग्गि निवारउ, वारिणा जलिओ वि हु ।
सव्वोदहिजलेणावि, कामग्गि दुन्निवारओ ॥ ८ ॥

ગાથાર્થ —અગ્નિ પ્રજ્વલિત હોવા છતાં પાણીથી નિવારી શકાય છે પરંતુ સર્વે સમુદ્રોના પાણીથી પણ કામાગ્નિ દુર્નિવાર્ય છે

વિશેષાર્થ —પવનના સુસવાટથી પ્રજ્વલિત બનતો, અનેક મોંઘેરી વસ્તુઓને ભરખી જતો અને વિનાશનું તાંડવ રચતો અગ્નિ પણ જળની શીતળતાથી ઠરી જાય છે પરંતુ પ્રેમની આગ બુઝાવી બુઝાતી નથી દેહને તે બાળે છે અને દિલને જલાવે છે વિશ્વની વિમળતાને બાળીને એ ભસ્મ કરી નાખે છે એને ઠારવા અખિલ વિશ્વના અસંખ્ય ઉદધિનું વારિ અસમર્થ છે

એ ઠરશે જિનવાણીના જળથી વાસના રૂપી વસ્ત્રોને ઉતારીને જિનવાણીના જળની ઊછળતી છોળોમાં જે નહાશે તે વિષયની આગ બુઝવશે

विसमिव मुहमि महुरा, परिणाम निकाम दारुणा विसया ।
कालमणंत भुत्ता, अज्जवि मुत्तुं न किं जुत्ता ॥९॥

ગાથાર્થ — પ્રારંભમાં મધુર અને પરિણામે અત્યંત ભયંકર વિષ સમાન વિષયોનો અનંતકાળ સુધી ઉપભોગ કર્યા છતાં શું તેનો ત્યાગ હજુયે ઉચિત નથી ?

વિશેષાર્થ —અનાદિ કાળથી આત્મા વિષયોમાં રક્ત છે. પ્રત્યેક ભવમાં, પ્રત્યેક જીવનમાં, વાસના આત્માને વળગી છે. વાસનાનો પ્રેરાયો આત્મા વિષયોનો સતત ઉપભોગ કરે છે. ભૂતકાળની વિશાળતાની કલ્પના માનવીને સમજાવે છે કે એ વિશાળ ભૂતકાળમાં કૈંક કૈંક અનુભવો આત્માએ કર્યા છે. એવી કોઈ ચીજ નથી કે જે આત્માએ ભૂતકાળમાં મેળવી ન હોય. એવો કોઈ સંયોગ નથી કે જેમાં આત્મા ન મૂકાયો હોય. દૈવી સુખો આત્મા મેળવી ચૂક્યો છે. નારકીય દુઃખોને અનુભવી ચૂક્યો છે. સમસ્ત પુદ્ગલોનું પરાવર્તન આત્મા કરી ચૂક્યો છે. હજુયે અધૂરું ભાસે છે ? કયું સુખ મેળવવાનું બાકી છે ? અનેક સુખદ અનુભવો કરી પછી પ્રાપ્ત થતાં પારાવાર દુઃખોની વેદના અનંતવાર સહન કર્યા છતાં એ સુખો હજુયે તને આકર્ષે છે ? રે આત્મન્ ! હવે તો સમજ કે જ્યાં સુખ ભાસે છે ત્યાં ભયંકર દુઃખ છે.

વિષયોમા સુખ કલ્પે છે મૃગજળ શાન્તિ આપવાને બદલે જેમ ઢેર ઢેર ભટકાવે છે તેમ વિષયો સુખ આપવાને બદલે માનવીને ત્રાસ આપે છે

વિષયોપભોગ આત્માને દુર્ગતિ તરફ ખેંચી જાય છે અને ખૂબ દુ ખ આપે છે સાચે જ, ભોગો આત્માના મહાન્ વૈરીઓ છે

सक्का जग्गि निवारउ, वारिणा जलिओ वि हु ।
सव्वोदहिजलेणावि, कामग्गि दुन्निवारओ ॥ ८ ॥

ગાથાર્થ —અગ્નિ પ્રજ્વલિત હોવા છતા પાણીથી નિવારી શકાય છે પરતુ સર્વે સમુદ્રોના પાણીથી પણ કામાગ્નિ દુર્નિવાર્ય છે

વિશેષાર્થ —પવનના સુસવાટથી પ્રજ્વલિત બનતો અનેક મોંઘેરી વસ્તુઓને ભરખી જતો અને વિનાશનુ તાણ્ડવ રચતો અગ્નિ પણ જળની શીતળતાથી ઠરી જાય છે પરતુ પ્રેમની આગ બુઝાવી બુઝાતી નથી દેહને તે બાળે છે અને મનને જળાવે છે વિશ્વની વિમળતાને બાળીને એ ભસ્મ કરી નાખે છે એને ઠારવા અખિલ વિશ્વના અસખ્ય ઉદધિનુ વારિ અસમર્થ છે

એ ઠરશે જિનવાણીના જળથી વાસના રૂપી ઉતારીને જિનવાણીના જળની ઊછળતી છોળોમા જે તે વિષયની આગ બુઝવશે

પરસ્પરજ ય વેદનાનું અપાર દુખ ભોગવવુ પડે છે કપારી ઉપજાવતુ કરુણ રુદન વેદનાને ઘટાડી શકતુ નથી

जह निंबदुमुप्पन्नो, कीडो कडुअपि मन्नए महुरं ।
तह सिद्धिसुहपरुक्खा, संसारदुहं सुहं बिंति. ॥११॥

ગાથાર્થ—લીમડાના વૃક્ષમા ઉત્પન્ન થયેલ કીટ કડુ રસને પણ જેમ મધુર માને છે તેમ સિદ્ધિ સુખથી પરોક્ષ જીવો સસાર દુખને સુખ માને છે

વિશેષાર્થ —સસારી માનવીની સ્થિતિ લીમડાના વૃક્ષમા ઉત્પન્ન થયેલ કીડા જેવી છે લીમડાનો રસ કડુ હોવા છતા તેમા ઉત્પન્ન થયેલ કીડો કડુ રસને મધુર માની તેમા રક્ત બને છે

જેને આત્મિક આનદની કલ્પના નથી, જેને શિવ સુખની પરવા નથી, જેને વિષય કષાય આકર્ષી રહ્યા છે તે આત્માઓની સ્થિતિ કીડા જેવી જ હોય છે સસારના અપાર દુખમા દુખ દેખાવુ તો દૂર રહ્યું પરતુ ઉલટુ તેમા સુખની ભ્રમણા થાય છે વિષયરસ રૂપી મદિરાના પાનનું પરિણામ એ જ હોય.

अथिराण चचलाण य खणमित्त सुहकराण पावाण ।
दुग्गइनिबधणाण विरमसु एआणग भोगाण ॥ १२ ॥

ગાથાર્થ — અસ્થિર, ચચળ, ક્ષણમાત્ર

સુખદાયી, પાપી અને દુર્ગતિના કારણભૂત એવા ભોગોથી વિરમ

વિશેષાર્થ —સંસાર સુખ સ્થિર નથી એનો ભરોસો નથી વીજળી જેવી એની ચંચળતા છે આજના સુખ સંયોગો કાલે કયાંયે ચાલ્યા જશે. અસ્થિર સુખોમાં, તું કાં સ્થિર બને ?

વિષયસુખ અલ્પકાળી છે થોડો જ સમય એ સુખદ ભાસે છે કટુ પરિણામ આવતા વાર નથી લાગતી

બાહ્ય સુખની અભિલાષા એ જ પાપ છે એ સુખો આત્માને દુર્ગતિએ ઘસડી જાય છે રે આત્મન્! ભયંકર ભોગોથી હવે તો વિરામ

पत्ता य कामभोगा, सुरसु असुरसु तहय मणुएसु ।
नय तुज्झ जीव तित्ती, जलणस्स व कट्ठनियरेण ॥ १३ ॥

ગાથાર્થ — ઇચ્છિત ભોગો સુરલોકમાં, અસુર લોકમાં, તેમજ મનુષ્યલોકમાં પ્રાપ્ત થયા, છતાંય કાષ્ઠના સમૂહથી જેમ અગ્નિ તૃપ્તિ ન પામે તેમ હે જીવ! તને તૃપ્તિ ન થઈ!

વિશેષાર્થ —અનાદિ કાલથી ભટકતા આત્માને અનેકવાર કામભોગોની પ્રાપ્તિ થઈ છે દિવ્ય સુખનો આસ્વાદ દેવલોકમાં આત્મા કરી ચૂક્યો એ સુખની

સરખામણીમા તુચ્છ લેખાય તેવા માનવી અને તિર્યંચ પ્રાયોગ્ય ભોગસુખોમા આ મા રક્ત બન્યો વિષયસુખની અનેક વાર પ્રાપ્તિ થવા છતા, હજી આત્મા અતૃપ્ત જ રહે છે, તે ખેદ કમનસીબ છે'

જ્વાળાની જ્વાળામા કાષ્ઠ નાખવાથી જ્વાળા વધુ પ્રજ્વલિત બને કાષ્ઠ નખાતુ જાય અને વરુણદેવ તૃપ્ત થવાને બદલે વધુ અને વધુ વિકરાળ બનતા જાય આત્મદેવ પણ ભોગોથી તૃપ્ત થવાને બદલે તેની પ્રાપ્તિથી વધુ અને વધુ ઉશ્કેરાટ અનુભવે છે

ઉશ્કેરાટમા સુખ ન હોઈ શકે સુખ સંતોષમા છે જેનાથી જે તૃપ્તિ નથી અનુભવાતી તો એ સુખદ શી રીતે હોઈ શકે? સુખની માન્યતા એ ભ્રમણા છે

जहाय किंपागफला मणोरमा, रसेण वन्नेण य भुजमाणा ।
ते खुड्डए जीविय पचमाणा, एओवमा कामगुणा
विवागे ॥ १४ ॥

ગાથાર્થ — જેમ કિંપાક ફળો રંગે, રસે અને ઉપભોગે મનોરમ હોવા છતા પાચન પછી જીવિતનો ક્ષય કરે છે તેમ આત્મ નાશમા પરિણમતા કામગુણો કિંપાક ફળની ઉપમાને યોગ્ય છે

વિશેષાર્થ —સૌંદર્ય આંખને આકર્ષે છે સુગંધ દિલને [illegible] છે સંગીત મનને મુગ્ધ કરે છે સ્વાદ રસનાને લોલુપ

બનાવે છે સ્પર્શસુખ આત્માને લયલીન બનાવે છે એ બધુયે મધુરુ અને મનોરમ ભાસે છે પરતુ તેનુ કડુ પરિણામ અનુભવતા વાર નથી લાગતી

માનવીની દૃષ્ટિ ક્ષણિકસુખ પ્રત્યે છે પરિણામ પ્રત્યે નથી બિલ્લી દૂધ દેખે છે, ડાગ નહિ તેમ માનવી વિષય સુખાની દેખાતી મધુરતામા તન્મય છે ભોગવવ પછીના દુ ખદ વિપાકો સમક્ષ માનવી દૃષ્ટિ નથી પહોચાડતો તેની બુદ્ધિ પૂર્ણ હોવા છતા, ભૌતિક સુખની બાબતમા ં ગિલ્લીની જેમ ટુકી બની ગઈ છે

કિંપાક ફળોની મધુરતા દેખાવ પૂરતી છે તેનું પાચન થતા જ જીવનનો અત આવે છે તેમ કામભોગો રમ્ય ભાસે છે પરતુ એનો પરિણામ આત્માનો સત્યાનાશ આણે છે

सव्व विलविअ गीअं, सव्व नट्ट विडवणा।

सव्वे आभरणा भारा, सव्वे कामा दुहावहा ॥ १५ ॥

વિશેષાર્થ —ગીત ગાન જ્યારે આત્માને વિલાપ રૂપ ભાસે, નૃત્ય વિડબણા રૂપ જણાય, આભરણો ભાર રૂપ ભાસે અને વિષયો દુ ખદાયી લાગે ત્યારે આત્મા અપૂર્વ ઉચ્ચ સ્થિતિએ વિરાજી રહ્યો હોય જગતનુ બધુ યે સુખ એને તૃણવત્ જણાય સુરનર સુખને દુ ખ કરી લેખનાર સમ્યગ્દૃષ્ટિ આત્માની ઉચ્ચ કક્ષાએ તે પહોચી ચૂકયો હોય સગીત એનુ દિલ ન ડોલાવે. નૃત્ય એને મત્રમુગ્ધ ન કરે

અપકારી એને ન આકર્ષે વિષયો એને ન ખેંચે
એ ઉચ્ચતાને પ્રાપ્ત કરવા મથીએ

देविंदचक्कवट्टित्तणाइं, रज्जाइं उत्तमा भोगा।
पत्ता अणंत खुत्तो, न य हं तत्ति गओ तेहिं ॥ १६ ॥

ગાથાર્થ —ઐશ્વર્યયુક્ત દેવપણું તથા સાર્વભૌમત્વ અને રાજ્ય વિગેરે ઉત્તમ ભોગસુખો અનંતવાર પ્રાપ્ત થયા તો પણ હું એથી તૃપ્ત ન થયો.

વિશેષાર્થ —ઇંદ્રનું ઐશ્વર્ય અને ચક્રવર્તીની સદ્ધિ ઓછી વાર પ્રાપ્ત નથી થઈ રાજસત્તા અને રાજસુખ અનેકવાર અનુભવ્યું ઉત્તમ ભોગસુખોમાં ખૂબ મ્હાલ્યો છતાયે એની ઇચ્છા રહ્યા જ કરે છે જ્યાં ઇચ્છા છે ત્યાં દુઃખ છે અતૃપ્તિ છે ત્યાં આનંદનો અભાવ છે દૈવી સુખો અનંતવાર ભોગવ્યા છતાં જો હજુ પે અતૃપ્તિનું દુઃખ ઊભું જ છે તો એ સુખોમાં શું બળ્યું છે ?' એ જાતની વિચારણા કેમ નથી થતી ? રે આત્મન્ ! હવે તો સમજ

संसारचक्कवाले, सव्वेवि अ पुग्गला मए बहुसो।
आहारिआय परिणामिआय, न य तेसु तित्तोऽहं ॥१७॥

ગાથાર્થ —સંસાર ચક્રવાલમાં સર્વ પુદ્‌ગલો બહુવાર મેં આહાર રૂપે ગ્રહણ કર્યા અને પરિણમાવ્યા પરંતુ તેમાં હું તૃપ્ત ન થયો.

વિશેષાર્થ —જ્યાં સુધી આત્મા અદેહી નથી બનતો, જ્યાં સુધી જીવન્મુક્ત દશા નથી અનુભવતો, જ્યાં સુધી જ્યોતિરમાને નથી વરતો ત્યાં સુધી ઘાતીના એન જોરી તેની સ્થિતિ હોય છે

ભૂતકાળ સમક્ષ દૃષ્ટિ કરીશું તો તે અસીમ, અગાધ અને અનંત જણાશે જગત ક્યારે નહોતું ? જેવું વિશાળ વિશ્વ આજે છે એવું જ ગઈ કાલે હતું વર્ષો પહેલાં, યુગો પહેલાં તે એટલું જ વિશાળ હતું સચરાચર જગતને માનવો અને દેવો યુગો પહેલાં પણ શોભાવી રહ્યા હતા પશુઓ, પક્ષીઓ, જંતુઓ, નારકો વિગેરે વિશ્વની વિચિત્રતાઓના અંશો તે સમયે પણ હતા પૃથ્વી અને પાણી, વહ્નુ, વાત અને વનસ્પતિ, વિશ્વમાં ક્યારે નહોતા ?

માનવકલ્પનાની વિશાળતામાં વિશ્વના ભૂતકાળની વિશાળતા સમાય છે જગત અનુપમ છે નથી એની કોઈ આદિ અને નથી એનો કોઈ અંત સદાકાળ એ હતું અને સદાકાળ એ રહેશે. જગતમાંની પ્રત્યેક વસ્તુઓ સનાતન છે બધું યે છે, છે અને છે જગત આખું યે છે, છે અને છે

જગત્કર્તાની કલ્પના કોઈ સંકુચિત માનવબુદ્ધિએ કરી અખિલ વિશ્વનું અનાદિ અસ્તિત્વ કોઈ માનવની મર્યાદિત બુદ્ધિમાં ન ઉતર્યું દશ્ય વસ્તુઓની આદિ એની બુદ્ધિએ નિહાળી તેનો અંત એના ચર્મચક્ષુએ જોયો અને

માનવે કલ્પના કરી કે જગત સાવધ છે

એણે જોયું કે જ્યાં આદિ છે ત્યાં કોઈની કૃતિ છે. જગતની જો આદિ છે તો તે પણ કોઈની કૃતિ હોય જ, એ બુદ્ધિએ જગત્કર્તાની કલ્પના કરી.

એ બુદ્ધિ તર્કદિગ્ગાણી હતી. જગત્રૂપ આદિ છે કે અનાદિ એ જોવાની એણે દરકાર ન કરી. જગત્ની આદિ સિદ્ધ કરતાં જગન્નિયંતાની અનાદિતા આવીને ઊભી રહી. અનાદિતા તો એ બુદ્ધિને પણ સ્વીકાર્યા વિના ન ચાલ્યું.

દૃશ્યમાન વસ્તુની આદિ અને અંત જોવામાં પણ એ બુદ્ધિએ થાપ ખાધી. જ્યાં વસ્તુની આદિ જોઈ ત્યાં વસ્તુની આદિ નહોતી. જ્યાં વસ્તુનો અંત જોયો ત્યાં તેનો અંત નહોતો. ત્યાં હતી માત્ર વસ્તુના સ્વરૂપની આદિ, અંત હતો માત્ર વસ્તુના સ્વરૂપનો. મેઘ વરસ્યો અને જળની આદિ એ બુદ્ધિએ કલ્પી. પાણી સુકાયું અને એનો અંત માન્યો. એ બુદ્ધિ ન જોઈ શકી કે જે પાણીના પરમાણુઓ આકાશમાં હતા તેણે જ પાણીનો આકાર ધારણ કર્યો. તે જ પરમાણુઓ પાણી સુકાવાની સાથે વરાળ રૂપે બન્યા. પરમાણુઓ હતા અને રહ્યા. માત્ર સ્વરૂપ બદલાયા હતું. માનવીની પરિમિત બુદ્ધિ તે ન સમજી શકી. એથી તેણે વસ્તુના આદિ અને અંત સ્વીકાર્યાં. પરિણામ વિશ્વકર્તાની કલ્પના ઊભી થઈ. જે અનાદિતાને ટાળવા વિશ્વકર્તૃત્વની માન્યતા ઉદ્ભવી તે જ અનાદિતા જગત્કર્તૃત્વની માન્યતામાં આવીને

ઉભી રહી. ધારણા ધૂળમાં મળી

કયા એવા સમય હશે કે જ્યારે દિવસ અને રાત્રિ નહિ હોય? કયો એવો સમય હશે કે જ્યારે પ્રભાત અને સંધ્યા નહિ હોય? કયો એવો સમય હશે કે જ્યારે 'સમય' નહિ હોય? ક્યારેય કાળ નહોતો એમ કેમ કલ્પી શકાય? કાળ સનાકાળ હતો એમ એક જ ઉત્તર મળે છે. કાળ સદા હતો અને રહેશે. આત્મા અને પુદ્ગલ સદા હતા અને સદા રહેશે. પરિવર્તન થયા કરે છે કાળના બાહ્ય સ્વરૂપનું, આત્માના બાહ્ય સ્વરૂપનું અને પુદ્ગલના બાહ્ય સ્વરૂપનું.

ક્યારેક પ્રગતિનો કાળ હોય છે અને ક્યારેક અધોગતિનો. ક્યારેક સુખદ સમય હોય છે અને ક્યારેક દુઃખદ. કાળનું એ પરિવર્તન પણ નિયમાધીન છે. જૈન દૃષ્ટિએ કેટલાક ક્ષેત્રોમાં સર્વદા કાળ એક સ્વરૂપે હોય છે.

ભરતક્ષેત્રમાં કાળનું પરિવર્તન ક્રમપૂર્વક થાય છે. ગાડાના ચક્રની જેવી એની ગતિ છે. એથી જ ચક્રની સાથે કાળની સરખામણી થાય છે અને અમુક સમયને કાળચક્ર કહેવાય છે.

જે કાળમાં દરેક ક્ષેત્રોમાં ક્રમશ: પ્રગતિ સધાય છે તે કાળ ઉત્સર્પિણી તરીકે નેખાય છે. જે કાળમાં ક્રમશ: અધોગતિ થતી આવે છે તેને અવસર્પિણી કાળ કહેવામાં આવે છે. પ્રગતિની દૃષ્ટિએ ઉત્સર્પિણી તથા અવસર્પિણી, બન્ને કાળના છ છ ભેદ શાસ્ત્રીય પરિભાષામાં તેને છ આરા તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. એક ઉત્સર્પિણી તથા

એક અવસર્પિણી મળીને એક કાળચક્ર બને છે એવા અનંત કાળચક્રોમાંથી આ જગત પસાર થયું છે અને થશે

અનંતકાળથી સંસારી આત્માનું જગતનું પરિભ્રમણ ચાલુ છે વિધવિધ સ્વરૂપો કરીને, વિધવિધ પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરીને વિશ્વમાં આત્મા વિહરી રહ્યા છે

વિહરણ શરૂ થયા પહેલાનું આત્માનું સ્થાન સૂક્ષ્મ નિગોદ છે લોકાકાશમાં તે પ્રસરેલું છે ત્યાં અનંત આત્માઓ એક જ દેહમાં રહીને દુ ખમાં રિબાય છે વેદનાની તીવ્રતા એટલી છે કે નારકીની વેદના નજીવી મનાય આવું તીવ્ર દુ ખ હોય ત્યાં ભાન તો ક્યાંથી જ હોય ? મૂળ સ્થાનમાં આત્માનું જ્ઞાન આવરિત હોય છે પરિણામે વેદના તીવ્ર હોવા છતાં વ્યક્ત રીતે તે અનુભવાતી નથી અવ્યક્ત રીતે તીવ્ર વેદના અનુભવતાં આત્મા અનંતાનંત વર્ષો વીતાવે છે

ક્યારેક સદ્ભાગ્ય જાગે છે અને કોઈ આત્મા સૂક્ષ્મ નિગોદમાંથી બહાર સંચરણ કરે છે નિયમ એવો છે કે જે સમયે એક આત્મા સિદ્ધિ સ્થાન પ્રાપ્ત કરે તે સમયે એક આત્મા સૂક્ષ્મ નિગોદની વેદનામાંથી મુક્ત થઈને તેનું પરિભ્રમણ શરૂ કરે ધ ન્ય છે સિદ્ધના આત્માઓને કે જેઓ ઇચ્છે છે વે શિવ મંદિરમાં જતાં જતાં પણ એક આત્માને અપાર વેદનામાંથી ઉગારે છે !

ચેતનની મુસાફરી ત્યારથી શરૂ થાય છે સૂક્ષ્મ નિગોદનું સ્થાન છોડીને એ બાદર નિગોદમાં આવે છે ત્યાં પણ

અનંત આત્માઓને રહેવા માટે માત્ર એક જ દેહ મળે છે દુઃખ અપાર અને અવ્યક્ત છે બાદર નિગોદ ચર્મચક્ષુથી નિહાળી શકાય છે અનંત આત્માઓને રહેવાને માત્ર એક જ કાયા હોવાથી બાદર નિગોદને અનંત કાય પણ કહેવાય છે તે સ્થિતિમાં જીવ અનંતકાળ સુધી ફરે છે અનેક રૂપો બદલે છે અને અનેક પરાવર્તનો કરે છે

એમ અનંતકાળ વીત્યે જીવ એ સ્થાનથી સહેજ આગળ આવે છે પ્રત્યેક વનસ્પતિકાયમાં આવીને એ રહે છે ફળમાં અને ફુલમાં, મૂળમાં અને પત્રમાં શાખામાં અને થડમાં આત્મા આશ્રય લે છે એક આત્માને રહેવાને એક અલગ દેહ મળે છે ક્યારેક કમળમાં તો ક્યારેક ગુલાબમાં ક્યારેક આમ્રફળમાં તો ક્યારેક લીંબુમાં, ક્યારેક પરવરમાં તો ક્યારેક કારેલામાં એમ અનેક સ્થાનોમાં આત્મા વસે છે એક આશ્રય સ્થાનનો વધીને દશ હજાર વર્ષ સુધી આત્મા ઉપયોગ કરી શકે છે ઇંદ્રિય માત્ર સ્પર્શના જ હોય છે પ્રત્યેક વનસ્પતિ કાયમાં અસંખ્યકાળ સુધી અવ્યક્ત વેદના અનુભવે છે

અસંખ્યકાળ વીત્યે જેનું સ્વરૂપ બદલાય છે માટીને આત્મા દેહ બનાવે છે એ દેહમાં પણ અનેક રૂપો કરે છે ઘડીમાં હીરાને દેહ બનાવે છે તો ઘડીમાં પત્થરને ઘડીમાં સુવર્ણને દેહ બનાવે છે તો ઘડીમાં પિત્તળને ઘડીમાં અબરખને તો ઘડીમાં માટીને ચર્મ ચક્ષુથી જેને નિહાળી

શકાય, જેનો કોઈ નાશ ન કરી શકે, અગ્નિ જેને બાળે નહિ શસ્ત્રો જેને કાપે નહિ, પાણી જેને ડૂબાડે નહિ ઝેર જેને મારે નહિ, પર્વતો જેને માર્ગ આપે લોખંડની દીવાલો જેને આડે ન આવે એવા અજેય સૂક્ષ્મ દેહમાં પણ આત્મા ક્યારેક વસે ત્યાં પણ વેદના પુષ્કળ. સૂક્ષ્મ દેહ હોય કે બાદર દેહ માટીના એક દેહમાં બાવીશ હજાર વર્ષ આત્મા રહી શકે પૃથ્વિ રૂપ શરીરના અનેક સ્વરૂપો કરતો આત્મા અસંખ્ય કાળ પસાર કરે અને અપાર વેદનાઓ સહે

ત્યાંનો વસવાટ પૂરો થાય છે અને આવે છે એ અપ્કાયમાં જળ કે જળનો પિંડ એજ તે જીવનો દેહ હિમ, કરા, વાદળા ઝાકળ વિગેરે શરીરમાં એ જીવને વસવાનુ સ્થાન ક્યારેક બાદર દેહે તો ક્યારેક સૂક્ષ્મ દેહે અસંખ્ય વર્ષો સુધી અવ્યક્ત વેદના સહે વધીને સાત હજાર વર્ષની લાંબી વય વીતાવવાની હોય.

અપ્કાયમાં યુગો વીતાવીને અગ્નિકાયમાં આત્મા આવે છે અનેકને એ જલાવે છે અનેકને એ પોષણ આપે છે અને અનેકને ગતિ આપે છે અંગારા અને આગીયા જ્વાળા અને વીજળી વિગેરે અગ્નિકાયના જીવો છે અગ્નિનો દેહ સૂક્ષ્મ અથવા બાદર હોય છે એક દેહમાં વધીને ત્રણ અહોરાત્રિ સુધી આત્મા દુઃખ સહન કરે છે ફરી બીજા અગ્નિ દેહને ધારણ કરે છે એ ક્રમ ચાલે છે અસંખ્ય વર્ષો સુધી

ત્યાંથી છૂટીને જીવ આવે છે વાયુને આશ્રયે ઉદ્‌ભ્રામ વાયુ અને ગુંડલિક વાયુ મંડલિક વાયુ અને ગુંજારવ વાયુ ઘનવાત અને તનવાત વિગેરેમાં તે વસે છે જડપથી તે ગતિ કરે છે ગતિની તીવ્રતા સમયે પર્વતોને તે ડોલાવે છે પ્રલયકાળને જાણે કે નજીક લાવે છે સૂક્ષ્મ કે બાદર, એક દેહમાં વધીને ત્રણ હજાર વર્ષ સુધી રહેવાનું હોય છે તીવ્ર અવ્યક્ત વેદનામાં અસંખ્ય વર્ષો આત્મા ગાળે છે

સૂક્ષ્મ નિગોદમાંથી નીકળ્યાને અનંતકાળ વહી ગયા સુંદર ભવિતવ્યતાના યોગે વધુ પ્રગતિ હવે સધાય છે આત્મ ભાનમાં આવે છે જ્ઞાન, સમજણ અને અનુભવ વધે છે દુઃખનો એ વ્યક્ત રીતે અનુભવ કરે છે એથી ત્રાગીને તે નાસે છે સુખ દેખાય ત્યાં જાય છે સ્થિર દેહની મુસાફરી પૂરી કરી ત્રસ દેહમાં તે આવે છે ઇચ્છાશક્તિ મળવાથી ઇચ્છાપૂર્વક ગતિ કરે છે

ત્રસ દેહમાં કેટલોક સમય બે ઇંદ્રિય સહિત કેટલોક સમય ત્રણ ઇંદ્રિયો સહિત, કેટલોક સમય ચાર ઇંદ્રિયો સહિત અને કેટલોક સમય પાંચ ઇંદ્રિય સહિત આત્મા ભ્રમણ કર્યા કરે છે

ઉપરોક્ત સ્વરૂપોમાં અનિયત ક્રમથી આત્માનું પર્યટન અનાદિ કાળથી ચાલુ છે વિશ્રાંતિ કદી તેને મળી નથી અવિરત મુસાફરી આત્માને અનંત વિરામણનો અનુભવ કરાવે છે સુખ શોધ્યું જડતું નથી પર પુદ્‌ગલનો સુખ ભાસ

માત્ર આપે છે અનત પુદ્ગલોનુ ગ્રહણ અને પરિણમન આત્માને સુખ નથી આપી શકતુ

પરિભ્રમણથી કટાળી સદાકાળની વિશ્રાંતિ જો અભિલાષે તે વિશ્રાંતિ જરૂર મેળવે ઇન્દ્રિય પરાજય કરનાર પર્યટનનો અત આણી શાશ્વત કાળનુ વિશ્રાંતિ સુખ પ્રાપ્ત કરે

उवलेवो होइ भोगेसु, अभोगी नोवलिप्पइ ।
भोगी भमइ ससार, अभोगी विप्पमुच्चइ ॥ १८ ॥

ગાથાર્થ —ભોગસુખોમા લિપ્તતા હોય છે, જ્યારે અભોગી અલિપ્ત હોય છે ભોગી સસારમા પરિભ્રમણ કરે છે અને અભોગી તેથી મુક્ત બને છે

વિશેષાર્થ —અપાર સસારની અગાધ અટવીમા પરિભ્રમણનુ મુખ્ય કારણ મારા છે મમત્વનો પ્રેરાયો પ્રાણી અનેક સબધો યોજે છે એ સબધો એક યા બીજા સ્વરૂપે આત્માને પરિભ્રમણ કાળમા સતાવે છે બધાયેલા સબધો વાસના મૂકતા જાય છે ફરી એ સબધો સધાય છે અને વાસના જાગ્રત થાય છે આ પ્રમાણે ક્રમ ચાલ્યો જ જાય છે વાસનાને જ્યારે દૂર હઠાય અને માયાને જ્યારે કોરે મૂકાય ત્યારે સબધોનો અત આવે સબધોના અતની સાથે સસારછેદ સુલભ બને છે

વાસનાને વશ કરનાર અને માયાને વેગળી મૂકનાર આત્મા સસારસુખોથી અલિપ્ત રહી શકે છે સસાર

સુ મોમા ઉત્તમ આત્મા બીજો ન બને તે બીનો બને આત્મસુખના આસ્વાદમા વિશ્વ કારુણ્યમા અને પરમાત્મ અસ્મિતા એ બીનારા સસારે ચક્રવાલના અ ત આણ્યુ છે જ્યારે ભોગસુ ખોની બીનારા જનમ જ સ્વભાવ છે

उल्लो सुक्को य दो छूढा गोलया मट्टिआमया।
दोवि आवडिआ कुड्डे, जो उल्लो तत्थ लग्गइ ॥ १९ ॥

एव लग्गति दुम्मेहा, जे नरा कामलालसा।
विरत्ता उ न लग्गति जहा सुक्के अ गोलए ॥ २० ॥

ગાથાર્થ —માટીના બે પિંડ, એક ભીનો અને એક સૂકો, ભીંત સાથે જ્યારે અફાળવામા આવે ત્યારે માત્ર ભીનો પિંડ ભીત સાથે ચોટી જાય છે તે જ રીતે દુર્બુદ્ધિ અને વિષય લાલચુ મનુષ્યો લિપ્ત બને છે જ્યારે વિરાગી આત્માઓ અલિપ્ત રહે છે

વિશેષાર્થ —માટીના પિંડ ભીંત સાથે ચોટી જવામા ભીનાશ કારણ છે માટીના પિંડમાથી ભીનાશ દૂર કરવામા આવે તો ભીંત સાથે અફળાઇને તે પાછો પડશે એ જ રીતે સસારની સુખદ સામગ્રીમા આત્મા અટવાય ત્યારે જે એ વાસનાવિહોણો હોય, મમત્વ રહિત હોય તો એ ત્યાથી પાછો પડે સુખદ સામગ્રીઓનો સયોગ

એને સતાવે નહિ, એને રક્ત બનાવે નહિ પાર્થિવ સુખો એને ન આકર્ષે પરંતુ જે આત્મા મમત્વ અને માયાની બીનાશથી વાસના અને રાગની ચીકાશથી યુક્ત છે તે આત્મા સુખદ સામગ્રીઓમાં ચોંટી જાય છે અને તેમાં એકમેક બની જાય છે ત્યાંથી છૂટવાનો તેને વિચાર આવતો નથી સુખદ સંયોગનો ત્યાગ કરવાનો બોધ એને વિષ જેવો રૂપ ભાસે છે પાપો યે તે સામગ્રીઓ છૂટે તો પણ તેનું ચિત્ત ત્યાંથી ખસતું નથી વિષયનો તે વાનચુ બની જાય છે અનંત શક્તિશાળી આત્મા દીન અને અનાથ બની જાય છે એની બુદ્ધિ મંદર મારી જાય છે એને એટલું યે ભાન નથી રહેતું કે જે સંયોગો એને આકર્ષે છે અને જે સંબંધો એને ખેંચે છે તે જ સંયોગો અને સંબંધો તેનું સત્યાનાશ વાળવા સર્જાયા છે બુદ્ધિનો નિધાન માનવી ધૃષ્ટ મનરક અને વિવેકહીન બની જાય છે સુખદ સામગ્રીની શોધમાં એના મનને એ બહેકાવી મૂકે છે ત્રિજ્ઞ લાલસા માનવીને માથે જ દુર્બુદ્ધિ નનાવે છે

तण कट्ठे हि व अग्गी, लवण समुद्दो नईसहस्सेहिं ।
न इमो जीवो सक्को, तिप्पउं कामभोगेहिं ॥ २१ ॥

ગાથાર્થ — જેમ તૃણ અને કાષ્ઠથી અગ્નિ અને હજારો નદીઓથી લવણ સમુદ્ર તેમ કામભોગોથી આ આત્મા તૃપ્ત ન જ થઈ શકે

નિરૂપાથ — અગ્નિને તૃણ અને કાષ્ઠ પ્રજ્વલિત બનાવે તેને શાંત કરવા માટે જળ જોઈએ રેતીની આગમાં જનતા જીવને સુખના સાધનો શાંતિ ન આપે ઊલટું તે વધુ અને વધુ જલાવે કામાગ્નિ વિષય સાધનોની સહાયથી માનવીને વધુ વધુ બાળે જેને એ આગ ઠારવી છે અને દેહ અને આ માને રગાત બનાવવા છે તેને વિષય સુખોનો ત્યાગ કર્યે જ છૂટકો સયમ આત્માને ઠારશે નિગ્રહ આત્માને પ્રસન્નતા આપશે ત્યાગ આત્માને આનંદ આપશે

સહસ્ર સરિતાઓ લવણ સમુદ્રને સતોષી શકતી નથી અનેક સરિતાઓ સાગરની સાથે એકમેક બની જાય છે પોતાની જાતને વિશાળકાય ઉદધિમાં સમાવી દે છે પોતાના સ્વતંત્ર વ્યક્તિત્વને ભૂંસી નાખે છે છતાયે કપટ લવણ સમુદ્ર તૃપ્ત નથી થતો એને તો જોઈએ છીએ રોજ નવી નવી નદીઓ સાથે આલિંગન

સરિતાથી સાગર તૃપ્ત ન થાય તેમ સુખોથી જીવ તૃપ્ત ન થાય સુખોપભોગ સાથે સુખની તૃષ્ણા વધતી ચાલે તૃષ્ણા છે ત્યાં સુધી સાચું સુખ નથી સાચી શાંતિ નથી અતૃપ્ત આત્મા અનેક સુખોમાં મ્હાલતા છતાં દુખી છે જે તેની પાસે છે તેથી વધુ સારું મેળવવાની ઇચ્છા તેને દુખી બનાવે છે સુખ છે અભિલાષાના અભાવમાં ચિત્તની અનેરી પ્રસન્નતા નિરીહ આત્મા જ અનુભવી શકે સયો

ભોમા સુખ નથી તેમ સમજનાર આત્મા નિરીહ બની જઈ સંયોગોના ત્યાગથી સંબંધોના ત્યાગથી ઇંદ્રિય દમનથી અને સંયમથી આત્મતૃપ્તિ અનુભવ્યા પછી એને દેહની જ્વાળા નહિ બાળે વાસનાની આગ નહિ દઝાડે ભૌતિક સુખો નહિ આકર્ષે

भुत्तूण वि भोगसुह, सुरनरखयरेसु पुण पमाएण ।
पिज्जइ नरएसु भेरव, कलकलतउतंबपाणाइ ॥२२॥

ગાથાર્થ —સુરલોકમા, નરલોકમા અને વિદ્યાધરોના સ્થાનમા ભોગ સુખનો અનુભવ કરીને પણ ફરી પ્રમાદને પરિણામે પ્રાણી ભયંકર નરકને વિષે ઉકળતા સીસાના અને ત્રાંબાના રસનુ પાન કરે છે

વિશેષાર્થ — સુખના આસ્વાદ સમયે માનવી માને છે કે જે સુખ તે ભોગવી રહ્યો છે તે શાશ્વત છે સનાતન તેને માટે સુખદ અવસ્થા સર્જાઈ હોય તે જાતનુ તેનું વર્તન જણાય છે સુખમા ભાનભૂલો બનેલો માનવી ભૂલી જાય છે કે તેને આકર્ષી રહેલુ સુખ ચપળ કે આંખના પલકારામા વિલીન થઈ જાય તેવુ છે વિવેક ભૂલવાથી માનવી મત્ત બને છે સુખનો નશો ઉતરે છે અને પોતાની જાતને ગર્તામા ડૂબેલી તથા દુઃખથી ઘેરાયેલી તે જુએ છે

દેવલોકના દિવ્ય સુખો, વિદ્યાધરોના રમ્ય અને મનોહર નિવાસો પુષ્પ શય્યામા બિરાજતા અને સાગરની લહેરી

એમા ઝૂનતા માનવીઓના સુખો એ
બનશે દિવ્ય સુખોમા મ્હાલનારા તે
વિનાશોમા રમતા તે વિદ્યાધરો ગગન
મોડી લઈને અનુભવનાર તે માનવો
દુખોની વેદના પામશે ત્યારે તેમનુ શુ
કરનાર આત્માઓ ભિક્ષાનુ ઝીનુ અને
રીતે પીશે? એમ ટી અકટ્ય વેદનનુ
થઈ શકે?

को लोहण न निहओ, कस्स न रमणीहिं
को मच्चुणा न गहिओ, को गिध्धो नेत्र

ગાથાર્થ —લોભથી કોણુ નથી
રમણીએ કોનુ હૃદય નથી ભોળવ્યુ?
અ હિત રહી શકયુ છે? વિષય
લુબ્ધ નથી બન્યુ?

વિશેષાર્થ —ઉચ્ચ શિખરેથી આ
મોહરાજાએ માયા રચી સુંદર વસ્તુઓ
રચાવ્યો નારીસૌંદર્યથી માનવીનું દિન
વિષયસુખોમા આત્માને ભાનભૂલો બન
માનવજાત મોહસૈન્યથી ઘેરાઈ ગઈ અ
ગુલામ બની એનુ સ્વતંત્ર વ્યક્તિત્વ એ ભ
નચાવે તેમ એ નાચવા મંડી એના આનુ

દત માયાની સુખ કાળ રાજાએ ખેચી લીધુ મોહની માયાથી અને કળની કરાળતાથી કેમ બચાં શકયુ છે ? કોઇ વિરલ યોદ્ધો કર્મરાજાના પ્રબળ સૈન્ય સામે ટકી શકે પામર માનવીનુ શુ ગજુ ?

खणमित्तसुक्खा बहुकालदुक्खा, पगामदुक्खा
अनिकामसुक्खा ।
संसारमुक्खस्स विपक्खभूआ, खाणी अणत्थाण
उ कामभोगा ॥ २४ ॥

ગાથાર્થ —કામભોગો ક્ષણમાત્ર સુખદ અને દીર્ઘકાળ દુખદ છે એ અત્યત દુખદાયી અને અલ્પ સુખદાયી છે સસારથી મુક્તિમા તે વિપક્ષ રૂપ છે તથા અનર્થોની ખાણ રૂપ છે

વિશેષાર્થ —અલ્પ અને ક્ષણિક વિષયસુખના પરિણામે આવતુ દુખ અત્યત અને દીર્ઘકાલીન છ વિષયોથી મળતુ સુખ આભાસ માત્ર તેથી આવતુ દુખ એ એક વેદનાભરી હકીકત છ મધુલિપ્ત પાનથી આવતુ અસહ્ય દુખ નજર સમક્ષ ખડુ છે અસિધારા ઉપર લેપાયેલ મધ ચાટતા તે ધારની તીક્ષ્ણતા ન ભૂલીએ અપાર અટવીમા રઝળાવતા વિષયસુખોથી ન આકર્ષાઇએ અનતસુખથી આત્માને વચિત રાખતા ભોગસુખોથી ન ભરમાઇએ સમજીએ કે તે સુખના ભોગવટો અનર્થની

પરપરા આણે છે સમજીએ કે પાર્થિવ સુમો અનિષ્ટોને ખૂરે નહિ તેવી ખણુ છે સમજીએ કે આત્માને ઉંડા ગર્તામાં ફેકી દે તેવા એ સુમો છે

सव्वगहाणं पभवो महागहो सव्व दोसपायट्टी ।
कामग्गहो दुरप्पा, जेणभिभूअं जग सव्वं ॥ २५ ॥

ગાથાર્થ —સર્વ ગ્રહોનો ઉત્પાદક અને સર્વ દોષોનો પ્રકાશક મહાન્ ગ્રહ રૂપ કામગ્રહ દુરાત્મા છે કે જેનાથી સમગ્ર વિશ્વ દબાયુ છે

વિશેષાર્થ —પ્રચલિત માન્યતા છે કે ગ્રહ માણસને પીડે છે ત્યારે માણસ દુખી દુખી થઈ જાય છે ભિન્ન ભિન્ન ગ્રહો ભિન્ન ભિન્ન રીતે માણસને પીડે છે ખરુ જોતા પીડા આપતા તે બધા ગ્રહોનો ઉત્પાદક કામરૂપી ગ્રહ છે જેને કામગ્રહ નથી પકડી શકતો તેને કોઈ ગ્રહો પીડા નથી આપી શકતા

અન્ય ગ્રહોની પકડ અમૂક અમૂક આત્માઓ ઉપર જ હોય છે જ્યારે કામગ્રહ એવો દુરાત્મા છે કે તે કોઇને છોડતો નથી ત્યાગી વિરાગી અને યોગીઓને પણ કેવાર તે પટકી નાખે છે

કામગ્રહની અસર થતા વેત જ આત્મગુણો સતાઈ

જાય છે અને દોષો પ્રગટ તરી આવે છે માટે તે અદથી સદાકાળ સાવધ રહેવાનું છે

जह कच्छुल्लो कच्छु, कच्छुअमाणो दुहं मुणइ सुक्खं ।
मोहाउरा मणुस्सा तह कामदुहं सुहं बिंति ॥ २६ ॥

ગાથાર્થ —ખરજ રોગથી ગ્રસિત જેમ ખરજને ખણુની સમયે દુઃખને સુખરૂપ માને છે, તેમ મોહાતુર મનુષ્યો કામદુઃખને સુખ કહે છે

વિશેષાર્થ —ઇચ્છા માત્ર દુઃખ છે ઇચ્છાની જેમ તીવ્રતા તેમ દુઃખની તીવ્રતા વિષયેચ્છા ખૂબ તીવ્ર હોય છે તેથી તેમાં ખૂબ દુઃખ સમાયું છે વિરહજ્વાળામાં બળતા વિયોગીઓને એ દુઃખનો સારી પેઠે અનુભવ હોય છે છતાં યે કમનસીબ છે કે અણસમજુ માનવી વિષયેચ્છામાં સુખ સમાયેલું જુએ છે વિવેકદૃષ્ટિ અંધ થવાને પરિણામે તેમ બને છે મોહાધીન માનવીને વાસના સુખરૂપ જણાય છે, તે તેના આત્માને લાગેલ રોગનું પરિણામ છે ખરજ જેવો જ તે રોગ છે ખરજ ખણવાને પરિણામે જ્યારે ચાઠાં પડી જાય છે અને લોહી વહે છે ત્યારે સમજાય છે કે સુખની માન્યતા એક ભ્રમણા હતી તેમજ અનુભવે જ્યારે આત્માની વિવેક બુદ્ધિ પ્રગટે છે ત્યારે ભોગસુખની ઇચ્છાને તે દુઃખ રૂપ સમજે છે

सल्ल कामा विस कामा, कामा आसीविसोवमा ।
काम य पत्थेमाणा, अकामा जति दुग्गइ ॥ २७ ॥

ગાથાર્થ —વાસનાઓ શલ્ય છે, વાસનાઓ વિષ છે વાસનાઓ આશીવિષસર્પ સમ છે વિષયની ઇચ્છા માત્રથી – તૃપ્તિ તો દૂર રહી – જીવો દુર્ગતિમા જાય છે

વિશેષાર્થ —વીરના દેહમા પણ ભોંકાયેલું શર ખૂબ ખટકે છે તે [illegible] કાઢવામા ન આવે ત્યા સુધી ચેન ન પડે બીજુ કશુ સૂઝે નહિ ચિત્ત તેમા જ પરોવાયેલુ રહે એક કાટો માત્ર વાગે છે ત્યારે પણ મન તેમાથી ખસતુ નથી તો બાણ જેને ભોંકાયુ હોય તેની અવસ્થા કેટલી હોય?

વિષયેચ્છા શલ્ય જેવી જ છે તે માણસને સતાવે છે ત્યારે માણસ મૂઢ બની જાય છે આસપાસના વાતાવરણને પણ એ ઘડીવાર ભૂલી જાય છે ચિત્ત વાસનામા જ ચોટેલુ રહે છે એની સ્થિતિ એટલી વિચિત્ર હોય છે કે જોનારને ક્યારેક હસવુ આવે વિષયની વેદના અને વિટમ્બણા અનુભવતા આત્માને વિરાગીને કરુણા ઉદ્ભવે

દેહમાથી શર દૂર ન થાય તો દેહનો વિકાર થાય આત્મામાથી વિષયેચ્છા દૂર ન થાય તો આત્માનો હ્રાસ થાય તે શલ્યને દૂર કર્યે જ છૂટકો

શરીરમાંથી શલ્ય કાઢવાને જેમ અનેકવાર શસ્ત્ર ક્રિયાના આકરા ઉપાયો અજમાવવા પડે છે તેમ ચિત્તમાંથી વાસના શલ્યને દૂર કરવા શસ્ત્રક્રિયા કરતા પણ કઠિન પ્રયોગોની અજમાયશ કરવી પડે સુખદ સંયોગોને તિલાંજલિ આપવી પડે મીઠા મધુરા વચનોનું શ્રવણ બંધ કરવું પડે, મનોહર સૌંદર્ય સામે આંખો બંધ કરવી પડે, અને કુમળા હૈયાને વજ્ર જેવું કરવું પડે ત્યારે જ વાસના શલ્ય દૂર થાય. શલ્ય નીકળી ગયા પછી આત્મા અનેરો આહ્લાદ અનુભવે સહજ સુખનો અંશ આસ્વાદે.

વાસના, શલ્યની જેમ આત્માને બાળે છે અને વિષની જેમ આત્માનું મૃત્યુ આણે છે. વિષય તપ્ત આત્મા ક્ષણે ક્ષણે ભાવ મરણ અનુભવે છે. નિજ સ્વભાવથી આત્મા જ્યારે વેગળો હોય ત્યારે તે મરેલો જ છે. વિષની અસર મંત્ર, તંત્ર, દવા આદિ પ્રયોગોથી દૂર પણ થઈ શકે પરંતુ વિષયવિષની અસર ટાળી શકાતી નથી. આશીવિષ જેમ નિયમા મૃત્યુ લાવે તેમ વિષયવિષ અનંતા મૃત્યુ આપે.

વિષ તો [illegible] ખાવાથી જ દેહનો અંત આણે, જ્યારે વિષયવિષની ઇચ્છા માત્રથી આત્મા પટકાય છે.

विसए अवइरूखता, पडंति संसारसायरे घोरे ।
विसएसु निराविरूखा, तरंति संसारकांतारं ॥ २८ ॥

ગાથાર્થ —વિષયકામુકો ઘોર સંસારસાગરમાં ડૂબે છે. વિષયનિરપેક્ષ આત્માઓ સંસાર અટવીને તરે છે.

વિશેષાર્થ —અગાધ ઉદધિનો તાગ ન આવે. વિશાળ મહાસાગરનો કિનારો નજરે ન ચડે. વિશાળ સમુદ્રના ભયંકર વતુંળોમાં અટવાયેલો માનવી ભાગ્યે જ બચી શકે પરંતુ જે આત્મા જહાજની સહાયે સાગર પાર કરે છે તેને સાગરના તોફાનો કે સાગરની ઊંડાઈ અસર નથી કરતી.

સંસારસાગર અપાર અને અગાધ હોવા છતાં જે આત્માઓ તેની સપાટી ઉપર નિરીહપણે રહી શકે છે તે આત્માઓ તેમાં ડૂબતા નથી. યુવાનીના તોફાનો વાસનાનાં મોજાંઓ અને વિષયના ભયંકર વતુંળો તેઓને અસર નથી કરતા. પરંતુ જેને પર પ્રત્યે પ્રેમ છે, જેને આત્માનું ઓજસ્ ઓળખ્યું નથી અને જેને બાહ્ય વસ્તુઓ લલચાવે છે, તે આત્માઓ સંસારસાગરમાં દયાજનક રીતે ડૂબકીઓ મારે છે. સાગરમાં ઊંડે ઊંડે તેઓ ધકેલાઈ પડે છે. મુક્તિકિનારો તેમને નજરે પણ નથી ચડતો.

ભયંકર અટવીને ઊતરવામાં નિરીહ આત્માને મુશ્કેલી ન નડે. કષાયો રૂપી જંગલી જાનવરો તેનાથી દૂર નાસે. વિષયના વાવાઝોડા તેને ન સ્પર્શે. પરિણામે તે સહેલાઈથી સંસારાટવી ઊતરી શકે.

छलिआ अवयक्खंता, निरावयक्खा गया अविग्घेण।
तम्हा पवयणसारे, निरावयक्खेण होअव्वं ॥ २९ ॥

ગાથાર્થ —વિષયની અપેક્ષા રાખતા આત્માઓ ઠગાયા છે, જ્યારે વિષયથી નિરપેક્ષ જીવો છળ વિનાના પરમ પદને પામ્યા છે તેથી નિરપેક્ષ બનવું એ જ પ્રવચનનો સાર છે

વિશેષાર્થ —દુઃખ માત્રનું કારણ ઇચ્છા છે જેમણે સુખની અપેક્ષા રાખી છે તેઓએ આત્મવંચના જ કરી છે તેઓ નથી સુખ મેળવી શક્યા નથી તૃપ્તિ મેળવી શક્યા કે નથી ઇચ્છાને સફળ કરી શક્યા। મૃગજળ માટે ન [illegible] જેમ નિષ્ફળ જાય છે તેમ સુખ માટેના તેમના અથાગ પ્રયાસો નિષ્ફળ જાય છે ઊલટું દુઃખકારક બને છે સાથે જ તેઓની મિથ્યા માન્યતાથી તેઓ છેતરાયા છે

પરંતુ નિરપેક્ષ આત્માઓ પાર્થિવ સુખની કદી પરવા કરતા નથી. તેઓ સમજે છે કે તે સુખ પરાધીન છે, કર્માધીન છે મળે તો પણ ક્ષણિક અને દુઃખપ્રાપક છે એવું સુખ તેમને નથી આકર્ષતું સુખ માટે પોતાના ઉપર જ આધાર રાખવો તેમને ગમે છે તેઓ જાણે છે કે શાશ્વતકાળ સુધી ટકી શકે તેવું અનંત સુખ તેમનામાં પડ્યું છે એનો ઉપભોગ કરવાની કળાથી તેઓ પરિચિત

છે પર વસ્તુથી તદ્દન નિરપેક્ષ રહીને આત્મિક સુખની લહરીમા તેઓ સમય પસાર કરે છ કઈ નિરપેક્ષ આત્માઓ પરમ પ ન પામી ગયા છે જ્યા દુ ખ નથી, જ્યા કલહ નથી, જ્યા પરાધીનતા નથી, જ્યા આસુરી વાસના નથી જ્યા ચિત્તની ચ ચળતા નથી, જ્યા માનસિક વિકૃતિ નથી, જ્યા દેહના રોગો નથી, જ્યા જન્મ અને મૃત્યુની પણ વેદના નથી, જ્યા અનત સુખ છે જ્યા અનત શક્તિ છે, જ્યા અનત જ્યોત છે જ્યા અનત જ્ઞાન છે, જ્યા અનત આનદની લહરીઓ છે ત્યા અનત આત્માઓ નિરીહ બનીને અનતકાળ સુધી રહેતા માટે ચાલી ગયા છે આપણે પણ નિરીહ બની એવા ઉ ચતમ સ્થાનમા બિરાજવાના સ્વપ્નો સેવીએ વીર પરમાત્મા કહે છે કે સ્વપ્નો સફળ થશે જ પરમાત્માની વાણીમા વિશ્વાસ મૂકીએ અખિલ વિશ્વના ઉદ્ધાર માટે જેમણે વાણીનો ધોધ વહાવ્યો તેઓ જનતાને બોધ આપે છે કે અનુપમ સુખનુ સ્થાન નિરપેક્ષ જીવન જીવવાથી મળશે એમની વાણી અન્યથા ન થાય જન ક યાણ માટે વર્ષો સુધી એમણે જે વાણી વહાવી છે તેનો સાર "નિરપેક્ષ બનો" એ બે શબ્દોમા સમાઈ જાય છે

विसयाविक्खो निवडइ, निरविक्खो तरइ दुत्तरभवोघं ।
देवीदीवसमागयभाउअजुअलेण दिट्ठ तं ॥ ३० ॥

ગાથાર્થ —વિષયની અભિલાષા સેવતો આત્મા

ન્યાલથા જોઈ ને બન્ને ભાઈ ઓ કપી ઊઠયા તેમને કરુણા ઊપજી અને એની દુ ખી દશાનુ કારણ પૂછ્યુ તે પુરુષે પોતાની કથની કહી તેની આ દશા રયણદેવીએ કરી મૂકી છે તેમ જણાવ્યુ દેવી સૌના એ જ હાલ કરે છે તેમ કહ્યુ

ભાઈઓ ગભરાયા ઊગરવાનો માર્ગ તે પુરુષને પૂછ્યો માર્ગ શૈલક યક્ષની સેવામા છે એમ તેણે સલાહ આપી

થોડે દૂર શૈલક યક્ષનુ સ્થાનક હતુ ભાઈઓ ત્યા ગયા અને યક્ષને ખૂબ વિનવણી કરી યક્ષે ઉગારવાનુ કબૂલ્યુ રત્નદ્વિપની બહાર મૂકી જવાનુ તેણે માથે લીધુ બન્ને ભાઈઓને પોતાના સ્કધ ઉપર બેસાર્યો પાછળ નહિ જોવા ચેતવ્યા પાછળ જોનારને સ્કધ ઉપરથી તે ઉછ ળી મૂકશે તેમ સ્પષ્ટ કહી દીધુ પાછળ નહિ જોવા ભાઈઓએ કબૂ યુ

યક્ષ ભાઈઓને લઈ જાય છે દેવી પાછળ આવે છે પ્રિયતમને પાછા વળવાનો આદેશ કરે છે આદેશને તેઓ અવગણશે તો તલવારથી તેમના ટુકડા કરશે એમ ચેતવણી આપે છે યક્ષ ભાઈઓને હિમત આપે છે અને દેવીની આજ્ઞા નિરર્થક જાય છે

દેવી ફરી પ્રયાસો આદરે છે વહાલભરી વાણીથી સ્વામીને આમત્રે છે અસીમ સ્નેહ વ્યક્ત કરે છે અનુપમ વિલાસોથી રીઝવવા મથે છે વિનવણી નહિ સ્વીકારાય તો પોતે વિજોગણુ બનશે અને અસહ્ય દુ ખમા સબડશે

વિવિધ જાતના ભોજન આપ્યા મહામૂલા રત્નો આપ્યા એટલું જ નહીં કે પૂરું ન હોય તેમ દેવીએ તેનો દેહ તેમને સોંપ્યો અને અનુપમ સ્નેહ દર્શાવ્યો

આનંદની લહરીઓમા ભાઈઓ ઝૂલે છે વિશ્વનુ બધુંએ સુખ એમના ચરણને ચૂમી રહ્યુ છે સુખદ દિવસો વ્યતીત થયે જાય છે

એક દિવસ રયણાદેવીને બહાર જવાનુ છે જિતમની પાસે તે આવે છે અને બહાર જવાની ઈચ્છા વ્યક્ત કરે છે થોડા સમયમા પોતે પાછી ફરશે એમ તે જણાવે છે સ્વામીને સૂચવે છે કે દક્ષિણ દિશા સિવાયની દિશાઓમા રહેલા વનોમા તેઓ સુખપૂર્વક વિહરી શકશે દક્ષિણ દિશાના વનમા ભયંકર દષ્ટિવિષ સર્પ રહે છે એમ કહી ત્યા ન જવાની આજ્ઞા કરે છે

રયણાદેવી જાય છે બન્ને ભાઈઓ આનંદથી ત્યા રહે છે સૃષ્ટિસૌંદર્યને જોઈને સંતોષ અનુભવે છે દક્ષિણ દિશામા આવેલ વનનુ સૌંદર્ય જોવા એક વાર દિલ લલચાયુ રયણાદેવીની આજ્ઞા યાદ આવી પરંતુ તેની આજ્ઞાએ તો તેમની ઉત્સુકતા વધારી મૂકી હતી

દેવીની આજ્ઞાનુ ઉલ્લંઘન કરીને તેમણે દક્ષિણ દિશામા પ્રયાણ આદર્યું કેટલેક દૂર જતા લોહી માસની દુર્ગંધ આવી એટલામા એક પુરુષ તેમણે જોયો શૂળી સાથે તે બંધાએલો હતો મરતો નહોતો અને રિબાતો ખૂબ એની

[illegible] અને ભાઈઓ કંપી ઊઠ્યા તેમને કરુણા [illegible] દુખી દશાનુ કારણ પૂછ્યુ તે પુરુષે [illegible] કહી તેની આ દશા રયણદેવીએ કરી મૂકી [illegible] દેવી સૌના એ જ હાલ કરે છે તેમ કહ્યુ

[illegible] જનરાયા ઊગરવાનો માર્ગ તે પુરુષને પૂછ્યો [illegible] શૈલક યક્ષની સેવામા છે એમ તેણે સલાહ આપી

થોડે દૂર શૈલક યક્ષનુ સ્થાનક હતુ ભાઈઓ ત્યા ગયા અને યક્ષને ખૂબ વિનવણી કરી યક્ષે કુમારવાનુ કબૂલ્યુ રત્નદ્વિપની બહાર મૂકી જવાનુ તેણે માથે લીધુ બન્ને ભાઈઓને પોતાના સ્કંધ ઉપર બેસાર્યા પાછળ નહિ જોવા ચેતવ્યા પાછળ જોનારને સ્કંધ ઉપરથી તે ઉતારી મૂકશે તેમ સ્પષ્ટ કહી દીધુ પાછળ નહિ જોવા ભાઈઓએ કબૂલ્યુ

યક્ષ ભાઈઓને લઈ જાય છે દેવી પાછળ આવે છે પ્રિયતમને પાછા વળવાનો આદેશ કરે છે આદેશને તેઓ અવગણશે તો તલવારથી તેમના ટુકડા કરશે એમ ચેતવણી આપે છે યક્ષ ભાઈઓને હિંમત આપે છે અને દેવીની આશા નિરર્થક જાય છે

દેવી ફરી પ્રયાસો આદરે છે વહાલભરી વાણીથી સ્વામીને આમંત્રે છે અસીમ સ્નેહ વ્યક્ત કરે છે અનુપમ વિલાસોથી રીઝવવા મથે છે વિનવણી નહિ સ્વીકારાય તો પોતે વિજોગણ બનશે અને અસહ્ય દુખમા સબડશે

એવી દીનતાભરી વાણી વદે છે

છતાંએ ભાઈઓ અડગ રહે છે પ્રેમભર્યા મધુરા વચનો માટે હૃદય ખૂંદ કરે છે દેવી મૂંઝાય છે વળી નવી યુક્તિ આદરે છે અને ભાઈઓમાં ભેદ પાડવા મથે છે જિનપાલિતને સંબોધીને જિનરક્ષિતની કઠોરતાને વખોડે છે તેને નિર્દય કહી તેની નિંદા કરે છે જિનપાલિતની પ્રશંસા કરે છે તેના પૂર્ણ સ્નેહને તાજો કરે છે તેની દયાને વખાણે છે

જિનપાલિતનું હૈયું ભીનું બને છે સ્નેહ અને દયાનો એમાં સંચાર થાય છે સ્નેહભર્યા હૈયે તે દેવી સન્મુખ જુએ છે તે જ ક્ષણે શૈલગ યક્ષ સ્કંધ ઉપરથી તેને ફેંકી દે છે દેવી તેને પકડી લે છે તેની આજ્ઞાને અવગણવા માટે તેનાથી નાસી જવા માટે અને તેના વહાલભર્યા વચનોનો અનાદર કરવા માટે અંગાર ઝરતી વાણી દેવી ત્યાં વરસાવે છે અને અસિધારાથી જિનપાલિતના ટુકડા કરે છે

જિનરક્ષિત અનુકૂળ ઉપસર્ગમાં ટકી શકે છે અને યક્ષની સહાયથી ઊગરી જાય છે

વિરસવિમુખતાથી જિનરક્ષિતની જેમ ઊગરી શકાય છે વિષય સેવાથી જિનપાલિતની જેમ સત્યાનાશ વળી જાય છે

વિષયમા આસક્ત આત્માઓ સંસારસાગરમા પડે છે

વિશેષાર્થ —જે પક્ષીની પાંખો સુદર હોય તે ગગનમા આનદથી ઊડે ઉડ્ડયનમા કોઈ તેને અટકાવી ન શકે શિકારીનુ બાણુ પણ ઘણુ ખરુ નિષ્ફળ જાય તે રીતે જે આત્માની શીલગુણ રૂપી પાંખો સુદર છે તે આત્મસુખની અનેરી કલ્પનાઓમા લહેરથી ઊડે વિષયવિલાસો અને રમણીના નયનબાણોની કશી અસર તેને ન થાય આત્માનદની લહરિઓમા તે ઝૂને સ્વભાવની તેનમા મોજ માણી રહે

શીલગુણ રૂપી પાંખો જેની વિકળ છે કે છેદાઈ ચૂકી છે તે, છેદાયેલી પાંખવાળા પક્ષીની જેમ, પતન પામે છે વિકળ પાંખવાળા પક્ષીને શિકારીનુ બાણુ જેમ ઘડીમા પટકી નાખે છે, તેમ તે આત્માને, સ્ત્રીઓના કટાક્ષ બાણો ઘડીમા પટકી નાખે છે વિષયવિલાસને પરિણામે એવા દુખમા તે સબડે કે પડેલા પખીની જેમ તરફડિયા મારવા સિવાય તેને માટે અન્ય કોઈ માર્ગ ન હોય ઇદ્રિયોના નિર્મોચ વિષયોની પ્રસક્તિનુ ભયકર પરિણામ જોઈને વિવેકી આત્મા સાવધ બને

न लहइ जहा लिहंतो मुहल्लिअ अट्ठिअ जहा सुणओ ।
सोसइ तालुअरसिअ विलिहंतो मन्नए सुक्खं ॥३३॥

महिलाण कायसेवी, न लहइ किंचिवि सुह तहा
पुरिसो ।
सो मनए वराओ, मयकायपरिस्सम सुक्ख ॥३४॥

ગાથાર્થ —પોતાના જ મુખથી આર્દ્ર થયેલ અસ્થિને ચાટતા પોતાના જ તાળુને તે સૂકવી રહ્યો છે તે જેમ શ્વાન નથી જાણતો અને અસ્થિ ચાટવા સુખ માને છે તેમ સ્રીસેવનમા કશુયે સુખ ન મળવા છતા નારીદેહને સેવતો પામર પુરુષ સ્વ દેહના પરિશ્રમને જ સુખ માને છે

વિશેષાર્થ —હાડકુ જોવે અને કૂતરુ ચાટવા દોડે ચાટવાની એટલી તાલાવેલી હોય છે કે તેમા રસ છે કે નહિ તે જોવા તે ઊભુ નથી રહેતુ સીધુ જ ચાટવા મડે છે તેમા તેને ખૂબ સ્વાદ આવે છે રસવિહોણા અસ્થિમા રસ શો ? સ્વાદ છે પોતાના જ તાળુના રસમા તાળુ સાથે કઠણ હાડકુ અથડાય છે અને આથી ચામડીમાથી લોહી ઝરે છે. મૂર્ખ શ્વાનને સમજ નથી કે અસ્થિ ચાટતા તેના જ તાળુને તે નુકશાન કરી રહ્યો છે ઊલટુ તેમા તે સુખ માણી રહ્યો છે

નારી દેહ હાડકાનુ ખોખુ જ છે ને ! તેમા રસ શો હોઈ શકે ? છતા યે તેને જોતાની સાથે જ પામર પુરુષ તેના તરફ દોડે છે, શ્વાન અસ્થિ જોઈને દોડે તેમ અ

દેહમાથી રસ મેળવવા અનેક કુચેષ્ટાઓ તે કરે છે ભાનભૂલો પુરુષ સમજતો નથી કે તેની ચેષ્ટાઓ તેના જ દેહને થકવે છે અને તેને હતાશ બનાવે છે કટુ અનુભવ વારવાર મળવા છતા મૂર્ખ માનવી વાસનાનો પ્રેર્યો ફરી ફરી વિષયોના સાધનો પ્રત્યે દોડે છે બુદ્ધિને નેવે મૂકી હોય તો જ આમ બને ને ? અમૂલ્ય બુદ્ધિશક્તિ આમ વેડફાઈ જવા માટે જ માનવીને મળી હશે ?

सुट्ठुवि मग्गिजंतो, कत्थवि कयलीइ नत्थि जह सारो ।
इंदियविसएसु तहा, नत्थि सुहं सुट्ठुवि गविट्ठं ॥३५॥

ગાથાર્થ — સારી રીતે શોધતા કેળમા કયાંઈ સાર જણાતો નથી તેમજ ઇન્દ્રિયોના વિષયોમા સારી રીતે શોધતા છતા સુખ જણાતુ નથી

વિશેષાર્થ —કચરામા સોનું શોધનારાઓ કેટલી કાળજી અને જહેમતથી સોનુ શોધવા મથે છે ! છતા યે તે ન જ જડે ત્યારે શોધનાર કપાળ કૂટે. કચરામાથી તો કદાચ સુવર્ણ જડે પણ ખરુ પરતુ ઇન્દ્રિયોના વિષયોમા અથાગ જહેમત અને ખતથી સુખને શોધવા કોઈ મથે તો પણ તેને તેમાથી સુખ પ્રાપ્ત ન થાય રેતી પીલીને તેલ મેળવવાની મહેનતની જેમ તેની મહેનત વ્યર્થ જાય

વિશાળ કેળવૃક્ષનુ થડ વિસ્તૃત હોવા છતા પોલુ હોય છે પાનના પડ એક પછી એક ઉખેળાય પણ કાષ્ઠ ન

સરિતામા નથી કેમી નાખતી તેને નારીનદીથી દૂર નામવુ જ રહ્યુ

सोअमरी दुरिअन्दरी, कवडकुडी महिलिआ किलेसकरी।
वइरविरोयणअरणि, दुक्खखणी सुक्खपडिवक्खा ॥३७॥

ગાથાર્થ —સ્ત્રી શોકની સરિતા છે, દુરિતની ગુફા છે, કપટની કુડી છે, કલેશકારી છે, વૈરાગ્નને ઉત્પન્ન કરવામા અરણી છે, દુ ખની ખાણ છે અને સુખને રોકનારી છે

વિશેષાર્થ —નદીમાથી જેમ જળ વહે તેમ સ્ત્રીની આખમાથી અશ્રુ વહે સા નારે ઝેડે જ માથી રાખ્યા હોય વાતવાતમાં સ્ત્રી રડી પડે રડવાનો દભ કરતા પણ તેને સરસ આવડે.

સ્ત્રીનો સસર્ગ પુરુષમા શોક ઉત્પ ન કરે છે રાગ દ્વેષ ત્યા શોકના અનેક પ્રસગો બને જ

નારીહૃદયમાં કોઈ વાત ન રહે એ જાણીને જણાવે ત્યારે જ તેને સતોષ થાય, પરતુ જાતે સેવેલુ પાપ તે કોઈની આગળ ન પ્રકાશે. તે છુપુ રાખવા અનેક જૂઠાણા ઓનો આશ્રય લે અનેક જાતની માયા રચે ગુફામા જેમ જગતી પ્રાણી સતાઈ રહે તેમ સ્ત્રીનુ પાપ તેના હૃદયમા જ સતાઈ રહે માટે તો એ દુરિતની ગુફા ગણાઈ

પાપને રહેવાનુ સ્થાન નારી હોવાથી તે દુરિતની ગુફા ગણાઈ

ઇચ્છિત પ્રાપ્ત કરવા માટે સ્ત્રી જે ચાનાકી વાપરી શકે છે તે અકળ હોય છે ચાનાકી હોય ત્યા કપટ તો હોય જ કપટ ક્લેશને ઉપ ન કર્યા વિના ન રહે ક્લેશ વેરમા પરિણમે વૈરમાથી દુખ ઉદ્ભવે દુખ હોય ત્યા સુખ તો આપોઆપ જ આવતુ અટકે

જે મહાત્માઓએ સ્ત્રીને રત્નકુક્ષિ લેખી છે, જેમણે સ્ત્રીને મોહિદ વદન કર્યો છે, જેમણે સ્ત્રીશક્તિ સર્વોચ્ચ સ્થાન પ્રાપ્ત કરી શકે તેમ ડિંડિમ વગાડીને જણાવ્યુ છે, સ્ત્રીઓના ગુણોનુ વર્ણન જેમણે મુક્ત કંઠે કર્યું છે, રોજ પ્રાતઃકાલમા સ્ત્રીઓનુ નામસ્મરણ કરી પોતાની જાતને જેઓ ધન્ય માને છે તે મહાત્માઓ જ્યારે સ્ત્રીની એક બાજુ વર્ણવે ત્યારે સ્ત્રીજાત પ્રત્યે તેમને દ્વેષ નહોતો એમ માન્યે જ છૂટકો તે મહાત્માઓના ધ્યેયને ન્યાય બારી કાઈથી સમજવાની આવશ્યકતા છે

વિદ્વાન અને અનુભવી મહાત્માઓ જાણે છે કે ઊંડનુ પાતન ખૂબ કઠિન છે દીપકની જ્યોતમા મીણુ ઓગળે અને સ્ત્રીની સાનિધ્યમા પુરુષ ઓગળે મોહિત પુરુષની જ્ઞાનચક્ષુ આવરિત હોય છે અશુચિભર્યા નારીદેહમા અનુપમ સૌંદર્ય તે જુએ છે સ્ત્રીના વિનાશ અને વિષય વૃત્તિમા નિઃસ્વાર્થ સ્નેહ તે જુએ છે ભયંકર દુઃખોમા તે અનેરુ સુખ જુએ છે

પુરુષ વિકૃત દૃષ્ટિથી જોતો અટકે એ શુભ ધ્યેયથી અનેક પ્રકારનો બોધ મહાપુરુષોએ આપ્યો છે સ્ત્રી વસ્તુ સ્થિતિ જનતા સમક્ષ મૂકી વિષયોની અસારતા સમજાવી સ્ત્રીદેહની અશુચિ બતાવી નારીમાનસની વિકૃતિ પ્રકાશમાં આણી સ્ત્રીની સુંદર બાજુને ઉઘાડી કરી તેની સ્તવના કરી સતી સ્ત્રીઓની મુક્તકંઠે પ્રશંસા કરી એની અનુપમ સહનશકિત પ્રેરણાદાયી જણાવી મહાન પુરુષોની જન્મદાત્રી સ્ત્રી સૌની વંદનીય બની

પરંતુ જે સ્ત્રી વિનાશમાં રક્ત બની, જે સ્ત્રી સતીત્વ મૂકી પરપુરુષને પોતાના પાશમાં સપડાવવા મથી, દુષ્ટ ઇચ્છાત પ્રાપ્ત કરવા કોઈ અકળ માયા રચી, સ્વાર્થ સાધનામાં અનેકનો ભોગ લેતા જે ન અટકી, અસત્ય આચરી અનેક ભોળા જનોને જેણે ભરમાવ્યા, તે સ્ત્રીએ મહાત્માઓની જાણે કે ખફગી વહોરી સ્ત્રીની તે બાજુ મહાપુરુષોએ વિના સંકોચે જગત સમક્ષ મૂકી પુરુષની સામે લાલબત્તી ધરી ઊંડી ગર્તામાં પડતા પુરુષને તેમણે ચેતવ્યો

વિષયસુખનું મુખ્ય સાધન સ્ત્રી હોવાથી વિષય પ્રત્યેની ઘૃણા વ્યક્ત કરવા તેના સાધન પ્રત્યે ઘૃણા વ્યક્ત કરી વિષયસુખ અનિષ્ટ માટે તેનું સાધન પણ અનિષ્ટ ભોગ સુખ દુર્ગતિદાયક માટે તેનું સાધન પણ દુર્ગતિદાયક વાસના ભયંકર માટે તેનું સાધન પણ ભયંકર. કામલાલસા

માનવીને માનભૂરો અને અધ મનાવે તેમ તેનુ સાવન પણ વિપરિપાસા શોકમા અને પાપમા પરિણમે માટે તેનુ સાધન પણ શોક અને પાપમા પરિણમે વિશ્રેષ્ઠા કનેશ અને વેરની ઉત્પા ક તેમ તેનુ સાધન પણ એ રીતે નારી નેહથી ઉદ્ભવતા અવગુણો નિગમી પુરુષોએ નિહાળ્યા અને વ્યક્ત કર્યા

શાસ્ત્ર રચયિતાઓ સામાન્ય પુરુષો હોત તો સ્રાને કેરી કહીને તેઓ નવાજત સવગુણનું તે ભાજન છે એમ કહી તેની તેઓ સ્તવના કરત દેખીતું જ છે કે સ્રીના દોષો સામાન્ય માનવીની નજરે ઓછા ચડે છે એની આખ સામે તરે છે તેના ગુણો અને એથી જ સ્રીનુ દોષવર્ણન તેને અસહ્ય જણાય છે

શાસ્ત્રરચયિતાઓ મહાન માનવીઓ હતા મોહથી તેઓ પર હતા દ્વેષથી તેઓ પર હતા નહોતો તેમા પુરુષ પ્રત્યે પક્ષપાત અને નહોતી તેમને સ્રી પ્રત્યે દ્વેષ વૃત્તિ વસ્તુસ્થિતિનું તેમને ભાન હતું જગતની પ્રગતિનું એમનુ લક્ષ્ય હતું પરિણામે સત્ય સમજાવી જગતને વિનાસને માર્ગે જતુ વારવા એમણે એમનાથી બનતુ કર્યુ

શાસ્ત્રરચયિતાઓ પુરુષો હતા માટે તેમણે સ્રીજાતને ઉતરતી પક્તિની લેખી એમ કહેવામા તે મહાત્માઓને અન્યાય છે તેમના દૃષ્ટિબિંદુનુ અજ્ઞાન છે સ્રી અને પુરુષ બ નેને લક્ષ્યમા રાખીને અને બન્નેના હિતાર્થે શાસ્રો

રચાના છતા બન્નેને સબોધીને અને ઉદ્દેશીને તે । લખી શકાય તે સ્વાભાવિક છે એમ કરવા જતા સાહિત્ય ખામી ભર્યું બને એ સાહિત્યમા રસ દર્શન ન થાય વારવાર સ્ત્રી પુરુષની ભિન્નતાનું સ્મરણ વાચકને ખટકે શાસ્ત્રકથનો બ ને માટે છે એ ખ્યાલ શાણા વાચકને હોય જ વાચકની બુદ્ધિ ઉપર થોડો આધાર રાખ્યા વિના સાહિત્યકારને છૂટકો નહિ

આજે પણ ધારાપોથીઓમા પુરુષ શબ્દ ા અથમા સ્ત્રી નો સમાવેશ થઈ જાય છે સભાઓમા પ્રમુખસ્થાને વિરાજતી લલનાઓને 'Mr Chairman' કહીને સબોધન થાય છે ઇગ્લડની આમસભામા સ્ત્રીએ પૂછેલા પ્રશ્નોનો જવાબ વાળતા પ્રધાનો તેને Sir કહીને સબોધે છે

પુરુષોની વિરુદ્ધ શાસ્ત્રરચયિતાઓએ કશુ નથી કહ્યું તે માન્યતા ભૂલભરેલી છે હલકામાં હલકી કોટિના વિચારે પુરુષો સેવી શકે છે પરતુ સ્ત્રી નહિ એમ તેમણે કહ્યું પુરુષની દુષ્ટ મનોવૃત્તિ સાતમી નારકીનુ અતિ નિકૃષ્ટ દુખ આણે છે, જ્યારે સ્ત્રીની મનોવૃત્તિ ગમે એટલી દુષ્ટ હોય તોપણ છઠ્ઠી નારકીના દુખ આપીને અટકે છે ઉચ્ચ મનોવૃત્તિ સ્ત્રી અને પુરુષ બન્નેની સમાન હોઈ શકે સર્વોત્તમ સિદ્ધિસ્થાનને બન્ને પ્રાપ્ત કરી શકે ... નિદર્શન કરનાર મહાત્માઓને સ્ત્રીજાતને હલકી ... ઇચ્છા ન હોઈ શકે

માત્ર સ્ત્રી અને પુરુષની વિષયવૃત્તિની

જોતાં સ્ત્રીની વિષયવૃત્તિ તેમને તીવ્ર જણાઈ. સામાન્ય રીતે પુરુષ કરતાં આઠગણી નારીજાત તેની તીવ્ર વાસના સંતોષવા અનેક જાતના પ્રપંચો રચી શકે છે, અનેકનો ભોગ લઈ નાખે છે, અનેકને રઝળતા કરી મૂકે છે, અનેકનો વિશ્વાસઘાત કરી નાખે છે એવું તે જ્ઞાનીઓએ જોયું અને જગત સમક્ષ તે રજૂ કર્યું.

સ્પષ્ટ નિદર્શન માટે બન્નેએ તે મહાત્માઓનો ઉપકાર માનવો ઘટે.

अमुणिअमणपरिकम्मो, सम्मं को नाम नासिउं तरइ।
वम्महसरपसराहे, दिट्ठिच्छोहे मयच्छीणं ॥ ३८ ॥

परिहरसु तओ तासिं, दिट्ठिं दिट्ठिविसस्सव्व अहिस्स।
जं रमणीनयणबाणा, चरित्तपाणे विणासंति ॥ ३९ ॥

ગાથાર્થ—ચિત્તનું સંસ્કરણ જાણ્યા વિના, મૃગાક્ષીઓના કટાક્ષો રૂપી કામબાણના વિસ્તૃત સમૂહથી સારી પેઠે નાસવાને કોણ સમર્થ છે?

તેથી દૃષ્ટિવિષસર્પની દૃષ્ટિની જેમ તેની દૃષ્ટિમાં ન આવ. કારણકે રમણીના નયનબાણો ચારિત્રપ્રાણોનો વિનાશ કરે છે.

વિશેષાર્થ—ઘાતકી શિકારીઓથી જાતનું રક્ષણ કરવા મૃગને કુદરતે ચકોર ચક્ષુ બક્ષી છે. નારીનયન મૃગચક્ષુ જેવાં ચપળ છે, પરંતુ બન્નેની ચપળતાનો ઉપયોગ

ભિન્ન રીતે થાય છે એકની નયનચપળતા શિકારીના નયનથી પોતાને બચાવે છે જ્યારે બીજાની નયનચપળતા સ્વપરને મારે છે સ્ત્રીના ચક્ષુમાથી બાણો છૂટે છે જેની સામે કે કાય તેને તે વીધી નાખે છે શિકારીનું શર ઘણી વાર નિષ્ફળ જાય પરતુ નારી નયનમાથી નિકળેલુ કટાક્ષબાણ પુરુષમૃગને ભોકાયા વિના ભાગ્યે જ રહે વીંધાયેલ પુરુષ ઘવાયેલ મૃગની જેમ તરફડિયા મારે

કુ ખ્યદ તો એ છે કે શરથી વીધાવા છતા તેથી દૂર રહેવાની પુરુષો ઇચ્છા પણ કરતી નથી નારીનયનબાણમા અજબ શક્તિ છે ઘવાયેલાઓ તે વ્હાલુ લાગે છે શલ્ય રહિત બનવાની તે વાત જ કયા ?

માટે સ્ત્રીની દૃષ્ટિનો દૃષ્ટિવિષસર્પની દૃષ્ટિની જેમ ત્યાગ કર સર્પની દૃષ્ટિમા ઝેર છે જેની સામે કે કાય તેના પ્રાણોનો વિયોગ થાય સ્ત્રીની દૃષ્ટિ પણ તેવી ભયકર છે જેની સામે તે કે કાય તે ઘાયલ થાય તેનું ચેતન હરાઇ જાય સાત્ત્વિકતા દબાઈ જાય વિવેક શક્તિ કુઠિત થાય જ્ઞાનચક્ષુ ઢકાઇ જાય અને આત્મજાગૃતિનો અત આવે પરિણામે આત્માના ચારિત્રરૂપી ભાવપ્રાણોનો વિનાશ થાય

રે આત્મન્ ! સમજ અને નારી નયનશરથી દૂર રહે

सिघ्घतजलहिपारगओ रि विजिदिदिओवि सूरोवि ।
दढचित्तो वि छलिज्जइ, जुवइपिसाईहिं खुड्डाहिं ॥४०॥

ગાથાર્થ —અગાધ સમુદ્રને પાર કરનાર
ઇંદ્રિયોનો વિજેતા, શૂરવીર કે દૃઢ ચિત્તવાળો આત્મ
પણ કુનતિ રૂપી ક્ષુદ્ર પિશાચણીઓથી ઠગાય છે

વિશેષાર્થ —યુવતિની આકર્ષણશક્તિ અજબ છે
જે પુરુષને પોતાના પાશમાં સપડાવવા ઇચ્છે તેને સહેલાઇથી
સપડાવી શકે એનો વિલાસ એના હાવભાવ એની દૃષ્ટિ અ
એની મધુરવાણી માનવીને મુગ્ધ કરે સામાન્ય માનવી
એમા અટવાય એમ નહિ પરંતુ જે અનુપમ જ્ઞાની છે,
જગતની અસારતા જાણે છે જે ઇંદ્રિયોને સ્વાધીન કરી
ચૂકા છે, જે માનસિક સ્થિરતા પ્રાપ્ત કરી ચૂકા
અને જે અતુલ બળી છે એવા મહાન આત્માઓ પણ
સ્ત્રીના સ્નેહપાશમા સપડાય છે સૌએ સાવધ રહ
વિના કેમ ચાલે ?

मयणनवणीयविलओ, जह जायइ जलण सन्निहाणमि
तह रमणिसन्निहाणे, विन्नइ मणो मुणीण पि ॥४१॥

ગાથાર્થ —અગ્નિના સાનિધ્યમા મીણ અને
માખણ જેમ ઓગળે તેમ સ્ત્રીના સાનિધ્યમા મુનિઓનું
પણ મન ઓગળે

વિશેષાર્થ —તીવ્ર સયમ સાધનાથી દૃઢ બને
મુનિવરોનું દિલ પણ ઓસગથી વિકળ બની જાય

દીપકની જ્યોતમા જેમ મીણુ અને માખણુ વિલય પામે છે તેમ મુનિવરોની ઉત્તમતા રમણીઓના સાનિધ્યમા વિલય પામે છે વર્ષોની સાધના અને કઠોર સયમ અસ્ત થઈ જાય છે આગમધરો અને પૂર્વધરો પટકાય છે

સ્રીસગ પોતાને કશુ ન કરી શકે એવુ અભિમાન સામાન્ય માનવી શી રીતે થઈ શકે ? ખૂબ સાવચેતીથી ચાલવાનુ છે લપસણી ભૂમિમા ચાલતા રખાતી સાવ ચેતીથી વધુ સાવચેતી સ્રી સાનિધ્યમા રાખવી ઘટે નારી જાતથી વેગળા રહેવુ ઇચ્છનીય છે

नीअगमाहिं सुपउराहि, उप्पिञ्छमथरगइहिं ।
महिलाहिं निम्मगाहि व, गिरिवरगुरुआ वि
भिज्जति ॥ ४२ ॥

ગાથાર્થ –નીચાણુના ભાગમા વહેતી અને દર્શનીય મદગતિ વાળી ઘણી નદીઓથી જેમ મહાન પર્વતો પણુ ભેદાઈ જાય તેમ દુર્ગુણોના નીચે પથે જનારી અને મોહક મદગતિ વાળી અનેક સ્રીઓથી મહાન પુરુષો પણુ ચલિત થઈ જાય છે

વિશેષાર્થ –ક્યા સુકોમળ સરિતા અને ક્યા કઠોર પર્વત ? પરતુ શક્તિ સરિતાને વરી છે કઠોર પર્વતને તે ભેદી શકે છે પોતાની શક્તિ જ્યા નિષ્ફળ જાય ત્યા સરિતા સફળ થાય ગિરીવરમા ફાટ પાડવા માટે તો

ગગડાવવા માટે સરિતા એના ઉપાયો અજમાવે છે નાચાણમાં મદમતિથી પાણીના પ્રવાહને વધારીને પર્વતન તે બેગી રા છે

એવી જ રીતે મળવાન પુરુષો અમગા નારી સહેજ હથી જીતી શકે છે પુરુષપર્વતને બ્રી સરિતા જોગી નાખે છે એના પુષ્ટ પયોધરો એની ગજગામિની ગતિ અને એના રમ્ય વિલાસો ગિરીવર જેવા નિશ્ચળ પુરુષને ચલિત કરે છ તેની શક્તિને ક્ષીણ કરે છે અને તેને નિર્બળ બનાવી મૂકે છે એના સંગથી પુરુષ ભાગી જાય છે

विसयजल मोहकलं, विलासबिब्बोअ जलयराइन्न ।
मयमयर उत्तिन्ना, तारुण्णमहन्नवं धीरा ॥ ४३ ॥

ગાથાર્થ —વિષયજળથી ભરેલ, મોહ કાદવથી યુક્ત, વિલાસ તથા હાવભાવ રૂપી જલચરોથી આકીર્ણ અને મદ રૂપી મગરથી યુકત તારુણ્ય રૂપી મહાર્ણવને ધીર પુરુષો જ તરી શકયા છે

વિશેષાર્થ —જેમ મહાસાગર અમુક છે અગાધ જળથી જેમ ઉભરાયો છે તેમ તીવ્ર વાસનાજળથી યૌવન ભર્યું છે સાગરમાંના જળચરો માનવીને જેમ હંફાવે છે તેમ યૌવનના વિલાસો અને હાવભાવો પુરુષને પરેશાન બનાવે છે મગર જેમ માનવીનો નાશ કરે છે તેમ યુવાવયમા અભિમાન માનવીનો નાશ નોતરે છે યૌવન સાગરના મોહકાદવમા માનવી લપટાય છે તારુણ્ય

મહાસાગર તરવાનુ કામ કપરુ બને છે ધીર પુરુષો જ તેને તરી શકે

વાસના અને વિનાશો મોહ અને મદ અસુખોના યૌવનને વેડફી નાખે છે યુવાવયમા જોર કરતા તે દુર્ગુણોમા માણસ તણાઈ જાય છે આત્મભાન ભૂલી જાય છે અને લાભ હાનિનો ખ્યાલ દૂર રહી જાય છે પરિણામે ક્ષણિક આનદમા જીવનના મોઘામૂના વર્ષો વાતી જાય છે

સયમસાધના ઈદ્રિયદમન અને અખૂટ આત્મ શક્તિથી વાસનાને નિર્બળ બનાવીને ધીર પુરુષ યૌવન સાગર તરી જાય છે

जडवि परिचत्तसगो, तवतणुअगो तहावि परिवडइ।
महिलाससग्गिए, कोसा भवणूसिय मुणिव्व ॥४४॥

ગાથાર્થ —સર્વસગનો પરિત્યાગ કર્યા છતા અને તપથી દેહને કૃશ કર્યા છતા, મહિલા સસર્ગથી, સાધુનુ, કોશાના ભુવનમા વસેલા મુનિની જેમ, પતન થાય છે

વિશેષાર્થ —તીવ્ર તપ તપતા મુનિ કૃશ દેહને ધરતા મુનિ અને સર્વસગના ત્યાગી મુનિ સ્ત્રીસગે પટકાયા ગણિકાના દેહમા મુગ્ધ બન્યા તેના સૌંદર્યમા પાગલ બન્યા વિનાશ ભુવનમા ભાનભૂલા બન્યા એક વસ્ત્રાનુ દિન જીવ્યા અપાર કષ્ટો સહ્યા સયમને

કેરે મુકયુ રવિત્રતાને પત્તાની ચૂકતા છતા એનુ નિ
ન મળ્યુ તે ન જ મળ્યુ

સિંહગુફાવાસી મુનિની કથની કોણ નથી જાણતુ ? સયમની અનુપમ આરાધના માટે એમણે જાતે નિર્ણાની નામેવી તીવ્ર તપશ્ચર્યાથી દેહને સૂકવી દીધેલો ભયકર જગલી જાનવરોથી નિર્ભયતા કેળવેલી ચાર ચાર માસ સુધી સિંહની ગુફા ઉપર અડગ ઊભા રહીને કાયાનો ઉત્સર્ગ કરેલો

એવા મહા મુનિ પણ ઇર્ષ્યાને આધીન બન્યા નિજ શક્તિનુ અભિમાન આવ્યુ અને પટકાયા શ્રી સ્થુલિભદ્ર મુનિની ગુરુમુખેથી થતી પ્રશસા તેઓ ન સહી શક્યા ભો સાનિધ્યમા આત્માને ઉન્નત રાખવાનુ કાર્ય પોતાને મન સહેલુ છે તેવા અભિમાને તેઓ ચડયા ગુરુની ઇચ્છાનો અનાદર કરીને ગણિકાગૃહે સિધાવ્યા ત્યા પગ મૂકતા જ પટકાયા મનોહર વિલાસભુવન રમ્ય ચિત્રો અને ગણિકાનુ દૈવી સૌંદર્ય મુનિદિલને દ્રવીભૂત થવા માટે પૂરતા હતા વર્ષોનુ સયમ બચાવી ન શક્યુ તીવ્ર તપની સાધના સહાય ન કરી શકી એ તો ૫ ચા વાસનાવશ થઈ ગણિકાની ગુલામી સેવવા તત્પર બન્યા

પરતુ ગણિકા રીઝે તેમ નહોતુ તે સાધ્વી શ્રી અના ચૂકી હતી વિષયોને તેણે તરછોડયા હતા. અનુપમ વિલાસ ભુવનમાં વસવા છતા સયમની સાધનામા તે લીન બની હતી

પતનને માર્ગે જતા મુનિને ઉગારી લેવાની તેને તમન્ના જાગી યુક્તિ એક સૂઝી આવી મુનિ પાસે રત્ન કબળની માગણી કરી નિર્ગ્રન્થમુનિ પાસે મહામૂલી કબળ ક્યાથી ? તે મેળવવાનો માર્ગ ગણિકાએ બતાવ્યો માર્ગ ખૂબ મુશ્કેલ હતો પરંતુ તીવ્ર વાસનાથી તપતા મુનિએ, વિકટ માર્ગે પણ કબળ લાવવાનુ માથે લીધુ એકાદ બે વાર નિષ્ફળતા મળ્યા છતા અનેક કષ્ટોનો સામનો કરીને અંતે રત્નકબળ મુનિએ આણી આપી ગણિકાએ તે લઈને નગરખાળમા નાખી

મુનિથી તે ન જોઈ શકાયુ અથાગ મહેનત અને અપાર કષ્ટો પછી મેળવેલી મહામૂલી કામળ આમ વેડફાઈ જતી જોઈને એનુ હૈયુ ઘવાયુ ગણિકાનુ કાર્ય એને મૂર્ખાઈ ભર્યુ ભાસ્યુ

ગણિકા શાણી હતી સાધુને તે સમજાવવા મડી રત્ન કબળ કરતા કેટલુંયે કીમતી ચારિત્રરત્નને અથાગ પરિશ્રમથી મેળવ્યા પછી નગરખાળ રૂપી ગણિકાના દેહમા ફેંકી દેતાં સાધુને તેણીએ ચેતવ્યા સાધુની ગુમાવેલી સાન ઠેકાણે આવી પતનથી એ ઊગર્યા

આવા મુનિવર મહિલાસસર્ગે ચારિત્ર ચૂક્યા સામાન્ય માનવીની શી દશા ? એણે તો શીલના જતન ખાતર સ્ત્રી સસર્ગથી દૂર રહ્યે જ છૂટકો મુનિવર તો સાધ્વી સ્ત્રીની સહાયે ઊગરી શક્યા પરંતુ સામાન્ય માનવીને પતનની ખીણમા પડતા કોણ ઉગારે ?

सव्वगंथविमुक्को, सीईभूओ पसंतचित्तो अ ।
जं पावइ मुत्तिसुहं, न चक्कवट्टी वि तं लहइ ॥४५॥

ગાથાર્થ,—સર્વ બંધનથી વિમુક્ત, શાંત અને પ્રસન્નચિત્ત આત્મા મુક્તિનું જે સુખ પ્રાપ્ત કરે છે તે સુખ ચક્રવર્તી પણ નથી પામતો.

વિશેષાર્થ —માનવી માને છે કે સામગ્રીની વિપુલતામાં સુખ સમાયું છે. આજ્ઞાંકિત પત્નિ, વિપુલ લક્ષ્મી, અનુકૂળ નેહીઓનો પરિવાર, ચોમેર પ્રસરતી કીર્તિ વિગેરે માનવીને સુખના સાધનો ભાસે છે. પરંતુ તે એની ભ્રમણા છે. સુખ બાહ્ય સાધનોમાં નથી.

સામગ્રી ઉપાધિરૂપ છે. જેમ જેમ સામગ્રીની વિશાળતા વધુ તેમ તેમ આત્માની વ્યાકુળતા વધુ. આત્માને તે ઠરીઠામ બેસવા ન દે. અર્થાત્ દિનરાત રઝળ કરે. જીવન જંજાળ રૂપ બની જાય.

બાહ્ય સામગ્રીનો ત્યાગ આત્માને શાંતિ અર્પે, ઓજસ્ અર્પે અને સમાધિસુખ અર્પે. દિનના પ્રસન્નતા, ચિત્તની શાંતિ અને સમભાવ આત્માને અનેરો આનંદ આપે છે. ચક્રવર્તીઓ અને અનુત્તરવાસી દેવો દિવ્ય ઋદ્ધિના ઉપભોગમાં જે આનંદ નથી મેળવી શકતા તે આનંદ સર્વસંગત્યાગી અને પ્રસન્નચિત્ત આત્મા અનુભવી શકે છે.

સાંસારિક સંયોગોનો પરિહાર કરીને, નિગ્રંથતાને

સ્વીકારીને, આયુકર્મ સિવાય સાત કર્મોની સ્થિતિ ઘટાડીને એક કોટાકોટિ સાગરોપમ સુધી લાવીને, આત્માની અપૂર્વ શક્તિ સ્ફૂરાવીને અપૂર્વ આનંદ અનુભવતા અપૂર્વ કરણ કરીને રાગદ્વેષની નિબિડ ગ્રંથિને ફરી કદી ન બંધાય એવી રીતે અનિવૃત્તિકરણથી ભેદીને સમ્યક્ શ્રદ્ધા પ્રાપ્ત કરીને, સ્વ પરનું ભેદજ્ઞાન મેળવીને ચિત્તની પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત કરીને અને આત્મશાંતિ અનુભવીને, જે આત્મા આત્માનંદની લહરીઓમાં ઝૂલે છે તેના આહ્લાદની ઝાંખી પણ સંસાર સામગ્રીમાં રક્ત રહેનાર માનવીને મુશ્કેલ છે નરવરોનું અને સુરવરોનું સુખ જ્યારે આકર્ષતું અટકશે, ત્યારે સહજાનંદની સહેજ ઝાંખી અનુભવાશે

खेलमि पडिअ मप्प, जह न तरइ मच्छिआनि मोएउ ।
तह विसयखेलपडिअ, न तरइ अप्पमि कामधो ॥४६॥

ગાથાર્થ —શ્લેષ્મમાં પડેલી પોતાની જાતને, જેમ માખી પણ મુક્ત કરી શકતી નથી તેમ વિષય શ્લેષ્મમાં પડેલો કામાંધ આત્મા પોતાની જાતને પણ તેમાંથી મુક્ત કરી શકતો નથી

વિશેષાર્થ —શ્લેષ્મની ચીકાશ માખીને એટલી લપેટી નાખે છે કે તેથી તે છૂટી શકતી નથી વિષય શ્લેષ્મમાં લપટાયેલ માનવીની પણ એવી જ દશા છે

વાસનાનો ભમાવ્યો માનવી અંધ બને છે શ્લેષ્મથી

પણ વનુ મરકી અને ચીકાશયુક્ત વિષયોમા તપગાવા કર્યા તેથી છુટવાની ઇચ્છા પણ માણસને થતી નથી કોઈ દયાળુ સજ્જન છોડાવવા મથે તો તેને તે તિરસ્કારી કરે છે કામાધ માનવીને વિષયો વહાલા લાગે છે ત્યાની તો વાત જ કયા ?

અધર્મ ખસી જાય અને વિષયોથી છુટવાની અભિલાષા જાગે તો પણ છૂટવુ સહેલુ નથી સ્નેહતતુનુ પ્રાબલ્ય પુષ્કળ છે તે સહેલાઇથી ન તૂટે હિંમતને કઠોર બનાવાય અને સ્વપરનુ ભેદજ્ઞાન નસેનસમા ઉતારાય તો જ તે તુટે જેમણે તે ત્રોડ્યા તેઓ પણ ગભડ્યા અને ફરી વિષય કર્દમમા લપેટાયા પતગ દીપકમા ઝપલાય તેમ તેઓ વાસનામા ઝપલાયા અને વિનાશ નોતર્યો માટે ખૂબ સાવધાનીની આવશ્યકતા છે

जं लहइ वीअराओ, सुक्खं तं मुणइ सुच्चिय न अन्नो।
नहि गत्तासूअरओ, जाणइ सुर लोइअ सुक्खं ॥४७॥

ગાથાર્થ —વીતરાગ પરમાત્મા જે સુખ અનુભવે છે, તે તેઓ જ જાણે છે, અન્ય નહિ સુર લોકનુ સુખ ગલીશૂકર ન જાણે

વિશેષાર્થ —આખુ યે વિશ્વ કૂવામા જ સમાયુ છે તેમ કાચબો માને વિષ્ટાનો કીડા બધુ સુખ તેમા જ જુએ ભિક્ષુક એની હાલ્તીમા જ સુખ જુએ સ્વાદ ઉકરડામા જ

સમાયો છે તેમ શૂકર માને પીરેનો માનવી મદ્યમાં જ મોજ જુએ ચિત્તભ્રમથી પીડાતો માનવી વિચિત્ર માનસિક તરંગોમાં જ લહેર અનુભવે તેમ રાગરોગથી ગ્રસિત બનેલો આત્મા રાગમાં અને રાગનાં સાધનોમાં જ સુખ માને રાગના અજ્ઞાનમાં રહેતું નિરુપાધિક સુખ તે ન સમજી શકે વીતરાગતાના અનંત અવ્યાબાધ સુખની કલ્પના પણ તેને શી રીતે આવે? એને તો એમજ લાગે કે મુક્તિમાં શું સુખ હોઇ શકે? "જ્યાં સૌંદર્યનું દર્શન નહિ, જ્યાં મધુરાં ગાનનું શ્રવણ નહિ જ્યાં સુકોમળ પુષ્પોની સુવાસ નહિ, જ્યાં સ્વાદની મીઠાશ નહિ જ્યાં સ્પર્શની મોહકતા નહિ જ્યાં પ્રેમ નહિ જ્યાં નૃત્ય નહિ જ્યાં પત્ની નહિ, જ્યાં પુત્ર નહિ, ત્યાં આનંદ અને સુખ શાં? એમ વિચાર નારને ભાન નથી કે તેની સુખની કલ્પના વિષ્ટાકીટની કલ્પના જેવી છે

બાહ્ય સંયોગોનું સુખ વાસ્તવિક સુખ નથી. માત્ર દુ:ખથી ઉદ્ભવેલી ઇચ્છાનું ક્ષણિક સાંત્વન છે એકનું એક રૂપ રોજ નથી આકર્ષતું એકનું એક ગીત રોજ સાભળીને કંટાળો ઉપજે છે એક જ મિઠાઇ રોજ ખાતાં ગવાથી તેના ઉપર સૂગ ચડે છે એક જ સ્ત્રીના સદાના સહવાસે મધુર કલ્પનાઓનો અંત આવે છે માનવી માગે છે નવીનતા ઇચ્છિત વસ્તુ ન મળે ત્યાં સુધી તેને મેળવવા અહોનિશ તે ઝંખે છે મળ્યા પછી તેની કિંમત ખલાસ

થાય છે અન્ય વસ્તુની ઈચ્છા ઉદ્ભવે છે અને ઈચ્છાનુ દુખ અનુભવે છે એમ ક્રમ ચાલ્યા જ કરે છે

આ માનવસ્વભાવ વિચારક લેખાતો માનવી પણ લક્ષ્યમા લેતા નથી પરિણામે દુખના સાધનમા તે સુખ કલ્પે છે અને વીતરાગતાના સુખથી વચિત રહે છે વિરાગનુ સુખ અનુભવનાર વીતરાગતાનું સુખ સમજી શકે

ज अज्जवि जीवाण, विसएसु दुहासवेसु पडिबधो ।
त नज्जइ गुरुआण वि, अलघणिज्जो महामोहो ॥४८॥

ગાથાર્થ —દુખદાયી વિષયો પ્રત્યે હજુ પણ જીવોને જે મમત્વ છે, તેથી જોઈ શકાય છે કે મહા મોહ ભલભલાને ય અલધ્ય છે

વિશેષાર્થ —વિષયોની અસારતા અને દુખકારકતાનો બોધ મળતા છતા તથા તેના કટુ પરિણામો પ્રત્યક્ષ અનુભવતા છતા તેના પ્રત્યે જનતાનુ ખેચાણ જોઈને લાગે છે કે મોહનો જય ભારે કઠિન છે મહાપુરુષો પણ મોહને જીતવામા અસમર્થ બને છે કોઈક વિરલ આત્મા જ મોહને જેર કરી શકે સાચે જ મોહની શક્તિ અજોડ છે

जे कामधा जीवा, रमति विसएसु त विगयसका ।
जे पुण जिणवयणरया, ते भीरू तसु विरमति ॥४९॥

ગાથાર્થ —જે કામાધ જીવો છે તે શકારહિત

થઈને વિષયોમા રમે છે, પરંતુ જે જિનવચનમા રક્ત છે તે પાપભીરુ આત્માઓ વિષયોથી વિરમે છે

વિશેષાર્થ —વિષયી જીવોમા નફટાઈ સહેજે આવે છે પરિણામની કે ઔચિત્યની કશીયે પરવા કર્યા વિના તેમણે માનેલા સુખમા નિર્લજ્જતાથી તેઓ વિહરે છે તીવ્ર વિષયપિપાસા એમને એવા તો અંધ બનાવે છે કે સદસદ્‌નો વિવેક તેઓ ભૂલી જાય છે કટુ પરિણામો પ્રત્યે આંખને તેઓ મીંચી રાખે છે

જેઓ પાપથી સામે તે કટુપરિણામો તરવરે છે, જેઓ પાપથી નાસે છે અને જેઓ જિનવાણીમા પ્રીતિ ધરાવે છે તેઓ વિષયોને દુ ખદાયી જાણી તેથી વિરમે છે, ઇન્દ્રિય દમન કેળવે છે અને સ્વાધીન સુખ મેળવે છે

असुइमुत्तमलपवाहरूवय, वतपित्तनसमजफोफस ।
मेयमसबहुहड्डकरंडय, चम्म मित्तपच्छाइअ जुवइ
जगय ॥५०॥

ગાથાર્થ —અશુચિ, મૂત્ર અને મળના પ્રવાહ રૂપ, વમન, પિત્ત, નસો, ચરબી અને ફેફસા યુક્ત, તથા મેદ, માસ અને પુષ્કળ અસ્થિના કરંડીયા રૂપ, યુવતિનો દેહ માત્ર ચામડીથી જ ઢંકાયેલો છે

વિશેષાર્થ —દુર્ગંધી વસ્તુઓથી ભરેલ કરંડીયામા

કોણ લુબ્ધ બને ? યુવતિનો દેહ પણ તેવો જ છે અનેક જાતની અશુચિ પુષ્કળ પ્રમાણમાં તેમા ભરી છે બાર દ્વારો દ્વારા અશુચિ વહે છે તે ઢંકાવેની છે માત્ર આછી પાતળી ચામડીથી દેહના આલિંગનમા અશુચિનું આલિંગન નથી શું ?

શ્રીમતિ મલ્લિકુમારિએ તેમના પ્રત્યે આકર્ષાયેના છ રાજવીઓને દેહની અશુચિ દર્શાવીને ઉગાર્યા પ્રેમમા પાગલ બનેલા તે રાજાઓને પોતાને ત્યા નોતર્યા પિતાજીએ તેમનુ સન્માન કર્યું શ્રી મલ્લિકુમારીના દર્શનાર્થે એક જ ઓરડામા ભિન્ન ભિન્ન દ્વારથી તેઓ પધરાવ્યા

વિશાળ ખંડમા તેમને સૌંદર્યભરી એક યુવતિનુ દર્શન થયુ પાગલ બન્યા અને તેને ભેટવા ઉત્સુક થયા એવામા વિરાગની અનુપમ લહરીઓમા ઝૂલતા શ્રી મલ્લિ કુમારી અદ્રશ્ય રહીને પધાર્યા પેલી યુવતિના મસ્તક ઉપરનું ઢાંકણ ખેંચી લીધુ બન્ને વહેવા મડી સમજાયુ કે દેખાતી મનોહર યુવતિ માત્ર અશુચિભરી પુતળી જ જ હતી યથાર્થ જોના અનરી એ બરેતી હતી શ્રી મલ્લિકુમારી પ્રગટ થયા નારીદેહની અશુચિ રાજવીઓને પુતળીના દૃષ્ટાંતથી સમજાવી રાજવીઓ ચેત્યા પાપને પંથે પટકાતી પોતાની જાતને ઉગારી લીધી

એ પુતળીમા અને જીવતા જાગતા નારીદેહમાં અશુચિની

દૃષ્ટિએ ખાસ ફરક નથી આછી પાતળી ચામડીથી ઢકાયેલી અશુચિ પ્રત્યે આપણુ લક્ષ્ય નથી જતુ એ કમનસીબ છે

मस इम मुत्तपुरीसमीस, सिंघाणखेलाइअ निज्झरंत ।
एअ अणिच्च किमिजाण वास, पास नराण
मइबाहिराण ॥५१॥

ગાથાર્થ —માસલ, મૂત્ર અને મળયુક્ત, લીંટ અને શ્લેષ્મ ઝરતુ તથા કૃમિઓના વાસરૂપ આ અનિત્ય શરીર, મતિરહિત મનુષ્યોને પાશ રૂપ છે

વિશેષાર્થ —આત્મસાધનામા અનુપમ સાધન માનવદેહ છે માનવદેહી જ ઉચ્ચ ગુણસ્થાનકોની પ્રાપ્તિ કરી શકે છે માનવદેહી જ વીતરાગ બની શકે છે એ દૃષ્ટિએ માનવદેહ ખૂબ કીમતી છે

જેને તેની કીમત નથી સમજાઈ તે અનુપમ માનવ દેહને વેડફી નાખે છે અને તેને દુ ખ તથા દુર્ગતિનુ સાધન બનાવે છે દેહને તે પપાળે છે તેને ખાતર સદ્ગુણોને તે ચૂકી જાય છે પરિણામે દુર્લભ માનવદેહ તેને સખ્ત બધનની ગરજ સારે છે

સત જન અનિત્ય દેહમા મમત્વ ન રાખે

पासेण पजरेण य, वज्झति चउप्पया य पक्खी ई ।
इय जुवइपजरेण य, नघ्धा पुरिसा किलिम्मन्ति ॥५२॥

ગાથાર્થ—ચોપગા પ્રાણીઓ પાશથી અને પખીઓ પિંજરાથી બધાય છે તેમ યુવતિરૂપી પિંજરથી બધાયેલા પુરુષો ક્લેશ પામે છે

વિશેષાર્થ —સ્વતત્રતા સૌને વહાલી હોય. પશુ પખીઓને પણ બધન ન ગમે સુવર્ણપિંજરમા પૂરાયેલો પોપટ મુક્ત થવા ઝખે છે પ્રાને નહિવુ જાનવર છૂટવા મથે છે પૂરી સમજ નહિ ધરાવનાર પશુ પખીઓને બધન બધન રૂપે લાગ છ

પરતુ પોતાની જાતને જકડી રાખતા બધનને બુદ્ધિશાળી લેખાતો માનવી નથી ઓળખતો પુરુષને માટે આ બધન છે રોજ રાતના પુરુષે ઘેર આવવુ જ પડે અર્ધાંગી ઉપાસના રોજ કરવી જ પડે ઘરમા કે ઘરની બહાર, પુરુષનુ ઘણુંખરુ કાર્ય તો સ્ત્રી માટે જ અનેક કષ્ટો સહન કરાય સ્ત્રી માટે સ્ત્રીને રક્ષવા કે રીઝવવા જાતનો પણ તે ભોગ આપે સીતાને રીઝવવા જતા રામે લકાનું યુદ્ધ વહોર્યું સ્ત્રીને સુખી ન કરી શકે તો પુરુષ દુખી થાય નારીની નારાજીથી નરનું મ્હોં ચીમ્રુ બને

એક બધન જાણે કે પૂરતુ ન હોય તેમ અનેક બધનો ઉત્પન્ન થાય સ્ત્રી એક અને સતાન અનેક બધનોની પરપરા ચાલે તે બધનો પુરુષને વધુ ને વધુ જકડે

પરિસ્થિતિ આમ સ્પષ્ટ હોવા છતા, સ્વતત્રતાનો પૂજારી

ઉત્તમ જાતિનો ત્યાગ કરી નગ્જીવન એમણે શરૂ કર્યું દિ ર નૃત્યકળા પ્રાપ્ત કરી રાજાને રીઝવવા કળાનું પ્રદર્શન કર્યું પરંતુ રાજાની દૃષ્ટિ કળાદર્શનમાં નહોતી તેની દૃષ્ટિ ચોંટી હતી નર્તિકાના ખીનતા સૌંદર્ય ઉપર નર્તિકાને પોતાની બનાવવા રાજાનું દિલ તલસી રહ્યું નટ નૃત્ય કરતા પરકાય અને સ્વધામ પહોંચે એવી અભિનાષા રાજાએ એવી પાપી અભિનાષાને ઈલાપુત્ર પારખી શકયો

નૃત્ય કરતા એક ગૃહ સમક્ષ એની દૃષ્ટિ પડી દેવાંગના સમી યુવતિ મુનિરાજને મોદક પ્રતિલાભતી તેણે જોઈ મુનિરાજની દ્વગેની દૃષ્ટિ અને તેમનો મૂર્તિમંત વિરાગ ઈલાપુત્રની પ્રેમની આગને બુઝવવા બસ હતા તેમનુ ચિત્ત શાંત બન્યુ ભાવનાએ તેઓ ચઢ્યા થોડી જ ક્ષણોમા આત્મ દર્શન કર્યું અનંત જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું જનજાળો ત્રોડી

દેવોએ ઉત્સવ રચ્યો નર્તિકા અને રાજા સૌ પ્રતિબોધ પામ્યા તેઓ પણ આત્મદર્શન કરી કૈવલ્ય પામ્યા

ઇલાપુત્ર જેવા તદ્ભવ મુક્તિગામી આત્મા નર્તિકાના નૃત્યે આકર્ષાયા, પટકાયા અને જાતિનો ત્યાગ કર્યો તો સામાન્ય માનવીની શી દશા?

સીતાના સૌંદર્ય પાછળ ભટકતા રાવણની અવદશા કોણ નથી જાણતુ? વાસનાતૃપ્તિ માટે એણે જીવનનો નાશ નોતર્યો પરંતુ તૃપ્તિ ન થઈ તે ન જ થઈ

શ્રી સગ હાનિકર જાણીને સૌ તેને ત્યજે એ અભિલાષા

तुलण वि जीवाण, सुदुक्करयन्ति पावचरिआई ।
भयव जा सा मा सा, पच्चाएसो हु इणमो त ॥५७॥

ગાથાર્થ — કહેવા પણ અતિમુશ્કેલ હોય તેવા પાપચરિતો જીવોના છે; " ભગવન્ ! જે તે તે જ ? " પ્રશ્નનો જવાબ પણ તે જ છે

વિશેષાર્થ —માનવીનુ પાપાચરણ એટલું કુટિલ હોય કે લોકોની હાજરીમા તે પ્રકાશતા પણ લાજ આવે ભયકર પાપાત્માઓનું પાપ જાહેર થતા કપારી છૂટે પાપનો પશ્ચાત્તાપ થાય તે બને પરતુ સરલ દિલે પાપ જાહેર કરવાની હિમત તો કોઈ વિરલ હૃદયમા જ હોય

એ હિમતને અનાવે પલ્લિપતિ ચોરે સમવસરણમા વિરાજીને અમૃતવાણી વહાવતા વીરપ્રભુને, ગૂઢ ભાષામા પ્રશ્ન કર્યો પ્રભુએ તે જ ભાષામા પ્રત્યુત્તર આપ્યો પ્રશ્નોત્તરમા રહેલો ગૂઢાથ પર્ષદા ન સમજી શકી. શ્રી ઇંદ્રભૂતિજીએ અર્થ વિશદ કરવા વિનતિ કરી વીર વિભુએ વિનતિ સ્વીકારી અને પલ્લીપતિની કહાણી કહી સમજાવી

પ્રશ્નકાર પાચસો ચોરના જૂથમાં અધિપતિ હતો જૂથના સમગ્ર ચોરો વચ્ચે એક જ પત્નિ હતી તીવ્ર વાસનાથી તે પીડાતી પાચમો પતિથી તેને તૃપ્તિ નહોતી

ચોરોને તેની તીવ્રવાસનાની જાણ નહોતી એમણે એ સ્ત્રીની દયા આવી સૌને સંતોષતા તે દુખી દુખી થઈ જતી હશે એમ કલ્પીને તેને રાહત આપવા એક અન્ય સ્ત્રી તેમણે રાખી

પ્રથમની પત્ની આ જોઈને ઇર્ષાની આગમા બળી ગઈ સપત્નીને તે સહન ન કરી શકી એને મારીને જ તે જંપી

પ દીપતિએ આ જોયુ પત્નીની તીવ્ર વાસના જોઈને તેણે દુખ અનુભવ્યુ પોતાના પૂર્વ દિવસો તેને યાદ આવ્યા તે એક કુટુંબમા જ મ્યો એક બહેન તેને હતી ઘણી યે વાર બાળપણમા બહેન ખૂબ રડતી કેમેય કરીને છાની ન રહે એક વાર અચાનક ભાઈનો હસ્ત બહેનના ગુહ્યાગને સ્પર્શ્યો બહેન છાની રહી ગઈ છાની રાખવાની રીત ભાઈના હાથમા આવી જ્યારે જ્યારે બહેન રડે ત્યારે ભાઈ તે રીતે છાની રાખે કુટુંબના વડીલોએ તે જોયુ ભાઈને તિરસ્કારી ઘર બહાર કાઢી મૂક્યો

રખડતા રખડતા ભાઈ પાયસો ચોરના જૂથનો સ્વામી બન્યો એક વાર કોઈ ગામમા તે જૂથ સહિત ગયો ત્યા એક સ્ત્રી તેમણે જોઈને આકર્ષાઈ તેમની પત્ની બનાવવા તેણે ચોરોને વિનવ્યુ વિનતિ ચોરોએ સ્વીકારી

પૂર્વ દિવસોની સ્મૃતિ તાજી થતા પ દીપતિને યાદ આવ્યુ કે તેની બહેનની વાસના તેની પત્નીની વાસના જેવી જ તીવ્ર હતી "કદાચ એની પત્ની એની બહેન તો નહિ હોય?"

એ જાતની શકા ઉદ્દભવી શકાસમાધાન કરવા તે આ યો વીરવિભુની પાસે. પૂછ્યુ કે " જે તે તે તે ? ', એટલે કે જે પત્ની તે બ્હેન ? ' પ્રભુએ તે જ શબ્દોમા ઉત્તર આપ્યો "જે તે તે તે, એટલે કે ' જે પત્ની તે બ્હેન પત્નીપતિ પેતાનું પાપ સ્પષ્ટ રીતે ન પ્રકાશી શકે તે એટલે ગૂઢ શબ્દોમા એણે પ્રશ્ન પૂછ્યો પ્રભુએ પણ તે જ રીતે ઉત્તર આપ્યો પછી તો પ્રભુએ બન્નેના પૂર્વ ભવોની કહાણી કહી સભળાવી. પૂર્વ ભવની તીવ્ર વાસના આ ભવમા ઊતરી હોવાને પરિણામે બાળપણમા તે બાળા રડતી અને ભાઇના સ્પર્શથી તૃપ્તિ અનુભવતી એમ સૌ શ્રોતાઓને સમજાયુ

તીવ્ર પાપનું સ્પષ્ટ નિવેદન કરતા સકોચ થાય તે સહજ છે

जलचरतरल जीअं, अथिरा लच्छीवि भगुरो देहो ।
तुच्छा य कामभोगा, निबंधणं दुक्खलक्खाणं ॥५८॥

ગાથાર્થ —તૃણના અગ્રભાગ ઉપર રહેલા જળબિંદુ જેવું જીવિત છે, લક્ષ્મી અસ્થિર છે, દેહ ભગુર છે તથા કામભોગો તુચ્છ અને લાખો દુ ખોનુ કારણ છે

વિશેષાર્થ —માનવીને અતિપ્રિય જીવિત ક્ષણમાં વિનષ્ટ પામે છે જે જીવિતને ટકાવવા માનવી અથાગ પરિશ્રમ કરે છે, અનેકને છેહ દે છે, અનેકની ગુલામી સેવે

છે, તે જીવિત માનવીને છેહ દે છે ઘડીમા તે વિનય પામે છે, જાણે કે તૃણના અગ્રભાગ ઉપર રહેતુ જલબિંદુ જોતજોતામા સુકાઈ જતા જીવનમા વિશ્વાસ શાને ?

દેહ ટકે ત્યા સુધી જીવન ટકે માટીનો દેહ પુષ્ટ બને કે સુકાઈ જાય, તેમા લોહી વધે કે વાયુ વધે, તે સુડોળ બને કે કરચલીઓ યુક્ત બને, અંતે એનો નાશ છે એ દેહ પ્રત્યે પ્રેમ શાને ?

પ્રારબ્ધ-સર્જ્યા સુખ દુ ખ પ્રાણીને પ્રાપ્ત થાય છે નથી સુખ શાશ્વત કે નથી દુ ખ સયોગોમા પરિવર્તન થયા જ કરે છે મહાપ્રયત્ને મેળવેલ લક્ષ્મી થોડો સમય રહીને ચાલી જાય છે ભોક્તાથી કટાળવાનો લક્ષ્મીનો સ્વભાવ છે તે કટાળે ત્યારે તેને ચાલી જતી રોકનાર કોઈ નહિ ચપળ લક્ષ્મીને કોણ સદા પકડી રાખે ?

આત્માના અનત આનદની સરખામણીમા પાર્થિવ સુખો તુચ્છ જણાય જે સુખના ભોગવટા પછી અનત દુ ખની પરપરા ચાલે તેને સમજુ માનવી ન અભિલષે

ભગુર દેહ, ક્ષણિક જીવિત, ચપળ લક્ષ્મી તથા દુ ખદાયી અને તુચ્છ વિષયો આત્માની અવનતિ ન આણે તેની સાવચેતી સૌએ રાખવી ઘટે

नागो जहा पकजलावसन्नो, दट्ठु थलं नाभिसमेइ तीरं।
एवं जिआ कामगुणेसु गिध्धा, सुधम्ममग्गे न रया
हवंति ।।५९।।

ગાથાર્થ —કાદવ યુક્ત જળમા ખૂચાઇ ગયેલો હસ્તિ સ્થળને જોવા છતા કિનારે આવી શકતો નથી તેમ વિષયોમા ગૃદ્ધ જીવો સુધર્મમાર્ગમા રક્ત બનતા નથી

વિશેષાર્થ —શક્તિવત હાથી કાદવમા ખૂચે છે ત્યારે શક્તિ નકામી બને છે કાદવમા તે વધુ વધુ ખૂચાતો જાય છે કિનારે આવવાનો તેનો તલસાટ ભાગ્યે જ ફળે છે

અનત શક્તિવત આત્મા વાસના રૂપી કીચડમા ખૂચ્યા વાથી તેની શક્તિ હરાઇ ગઈ છે હાથી કરતા પણ વધુ પામર તે બની ગયો છે હાથી તો કિનારે આવવા તલસે છે પરતુ વિષયગૃદ્ધ આત્માને સુધર્મમાર્ગ રૂપી કિનારા પ્રત્યે દૃષ્ટિ ફેકવાની યે ઇચ્છા નથી

કદાચ કિનારા પ્રત્યે દૃષ્ટિ પડે તો એ ત્યા પહોચવાનો તેને ઉત્સાહ નથી જિનોક્ત ત્યાગ માર્ગ આરાધવાની અભિલાષાને તેની વિષયવાસનાએ હણી નાખી છે આ પરિસ્થિતિમા સુધર્મમાર્ગ રૂપી કિનારો પ્રાપ્ત કરવાની વાત જ કયા ?

સાધર્મનું પરિશીલન કરીને સુધર્મ માર્ગ પ્રત્યે જે પ્રેરાય તે સ્વશક્તિનો ઉપયોગ કરીને વાસનાના કીચડમાથી નીકળી શકે

जह चिह्नपुजखुत्तो, किमी सुह मन्नए सयाकाल ।
तह विसयासुइरत्तो, जीवो वि मुणइ सुह मूढो ॥६०॥

ગાથાર્થ —વિષ્ટાના સમૂહમા ખૂચી રહેલો કીડો જેમ મહાકાળ સુખ માને છે તેમ વિષયરૂપી અશુચિમા રકત મૂઢ જીવ પણ સુખ માને છે

વિશેષાર્થ —મા તાની પ્રત્યક્ષ [illegible] ગર્ભ છે અશુચિમા તે સુખ અનુભવે છે મલિન પદાર્થોમા ઉત્પન્ન થનો કીડો પોતા ી તને સુખી માને છે તેમ અશુચિમાથી ઉત્પન્ન થતા આહારમા માનવી સુખ મા છે અશુચિમ ાં દેહના સ્પર્શે તે આન. અનુભવે છે અશુચિ પદાથી શરીરમા વધવાથી તે અભિમાન લે છે નથી લાગતુ કે વિષ્ટામા ઉત્પન્ન થયેલ કીટ અને વિ યઅશુચિમા ખરડાયેલ માનવીમા સારી એવી સમાનતા છે ?

સાચુ સુખ ત્યારે જ મળશે કે જ્યારે મલિન વિષયો આખને ખટકશે

मयरहरो व जलेहिं, तहवि हु दुप्पूरओ इमे आया ।
विसयामिसम्मि गिध्धो, भवे भवे वच्चइ न तत्ति ॥६१॥

ગાથાર્થ —જળથી સમુદ્ર ભરાવો જેમ મુશ્કેલ છે તેમ વિષયરૂપી માસમા લુબ્ધ બનેલ આ આત્માને પૂર્તિ થ ા મુશ્કેલ છે ભવે ભવે વિષયોનો ઉપભોગ કરવા છતા તે તૃપ્તિ પામતો નથી

વિશેષાર્થ —અગાધ જળભર્યો સાગરમા ગમે

એન્નુ જળ ભરાય તો પણ તે અધૂરો જ રહે જેનાથી એને તૃપ્તિ ન થાય

આત્માએ પણ અનંતકાળ સુધી અનંત વિષયોનો ઉપભોગ કર્યો પરંતુ એ અધૂરો જ રહ્યો વિષયાભિલાષા છૂટે ન મટી અભિલાષા હોય ત્યાં સુખ ન હોય, સંતોષ ન હોય

विसयविसट्टा जीवा, उब्भड रूवाइएसु विविहेसु।
भवसयसहस्सदुलहं, न मुणंति गयं पि नियजम्म ॥६७॥

ગાથાર્થ —લાખો ભવે દુર્લભ એવો નિજ જન્મ, ઉદ્ભટ રૂપ રસ વગેરે વિવિધ વસ્તુઓમાં ચાલી જાય છે, તે પણ વિષયવિષથી પીડિત આત્માઓ નથી જાણતા

વિશેષાર્થ —પૂર્વકૃત સત્કર્મને પરિણામે કેટલીક વાર અનુમોદન માનવ જન્મ ઉપલબ્ધ થાય [illegible] જીવનનો સદુપયોગ કરવાની ખૂબ [illegible] [illegible] સુખ આણી આપનાર માનવજીવન [illegible] [illegible] અપાર દુઃખની ગર્તામાં [illegible] સુધી [illegible] ભટકવાનું રહે

કમનસીબે ઉત્તમ સાધન [illegible] [illegible] છે એને ગમે છે આત્મ[illegible] [illegible]

એની આંખો ભટકે છે સૌંદર્યની શોધમાં એની સ્પર્શના માગે છે સુવાળો સહવાસ એના શ્રોત્રો મુગ્ધ બને છે સંગીતના સુમધુર સ્વરે એની રસના લુબ્ધ બને છે વિવિધ વાનીઓમાં એની નાસિકાને ગમે છે મઝેની સુવાસ એને આકર્ષે છે કાંતા અને કંચન

પરિણામે લાખો જન ભટકતા ભાગ્યે જ મળે તે માટે - જન અસ્થિર વસ્તુઓમાં વેડફાઈ જાય છે સાચે જ વિષય રૂપી ઝેરની માનવને અસર થઈ કે હડકાયા કુતરાનું ઝેર જેમ હડકવા ઉત્પન્ન કરે છે તેમ વિષયનું ઝેર માનવીને મત્ત બનાવે છે

चिट्ठंति विसयविवसा मुत्तुण लज्जंपि के वि गयसंका ।
न गणंति के वि मरणं, विसयंकुससल्लिआ जीवा ॥६३॥

ગાથાર્થ -કેટલાક આત્માઓ વિષયોને પરવશ રહે છે, જ્યારે કેટલાક લજ્જા પણ મૂકીને નિઃશંક (પાપના ભય વિનાના) બની જાય છે, વળી વિષય અંકુશથી ઘવાયેલા કેટલાય આત્માઓ મૃત્યુને પણ ગણતા નથી.

વિશેષાર્થ —વિષયપિપાસા બેપરવાઈ જન્માવે છે સારાસાર અને કૃત્યાકૃત્યનો વિવેક તેથી ભૂલાય છે બેફામ જીવન જીવવામાં અને જ્યાં ત્યાં જે તે પ્રકારની કુચેષ્ટાઓ

કરવામા વિષયી માનવીને શરમનો અંશ નથી હોતો જન સમાજમા રહીને જનસમાજના સામાન્ય નિયમોના પાલનની પણ તેને પરવા નથી હોતી

પિપાસાને તૃપ્ત કરવા પાગલ માનવી જ્યા ત્યા દોડી જાય છે સામે મૃત્યુ આવતુ હોય તો યે તેની તેને ચિંતા નથી વિષયની ક્ષુધા તેનો નાશ નોતરે છે કામવાસનાની અસર અજબ હોય છે

विसयविसेण जीवा, जिणधम्म हारिऊण हा नरय ।
वच्चंति जहा चित्तयनिवारिओ बंभदत्त निवो ॥६४॥

ગાથાર્થ —શ્રી ચિત્રક મુનિએ રોકવા છતા, બ્રહ્મદત્ત નૃપ જેમ નરકગામી બન્યા તેમ અહો ! વિષય વિષથી પીડિત આત્માઓ જિનધર્મને હારીને નરક પામે છે

વિશેષાર્થ —પંચિણુનિ પ્રધાન જિનધર્મ સમભાવની સાધના ઉપદેશે છે જ્યા સમભાવ છે ત્યા જિનધર્મ છે રાગાદિભાવો ઉપર વિજય મેળવીને સમભાવી બને તે જિન જિનનો ધર્મ સમભાવમા જ હોય

જ્યા રાગાદિ દોષો છે ત્યા સમતાનો અભાવ છે વિષયવિષથી પીડાતો આત્મા જિનધર્મથી ખૂબ દૂર છે ઉત્તમ માનવજન્મ પામીને પણ જિનધર્મ રૂપી રત્નને તે હારી જાય છે

પરિણામે વિષયો દુર્ગતિ તરફ ઘસડી જાય છે સાંભળતાં હૈયું થથરે અને દેહે કમકમાં આવે એવાં દુઃખો જે સ્થાનમાં છે તે નરકમાં વિષયી જીવો સબડે છે

નરકગતિનું અપાર દુઃખ ચક્રવર્તી બ્રહ્મદત્તને પણ સહન કરવું પડેલું પૂર્વજન્મમાં અખંડ સંયમની સાધના સાધતાં એકવાર શ્રી સનત્ચક્રીના મહારાણીનો કેશકલાપ વંદન ઝીલતાં સંભૂતિમુનિને સ્પર્શી ગયો સુકોમળ સ્પર્શને ન જીરવી શક્યા હૈયું બગડયું અને સંયમના બદલા તરીકે એવા સ્ત્રીરત્નની પ્રાર્થના કરી વડીલબંધુ ચિત્રકમુનિએ એમ ન કરવા સમજાવ્યું પરંતુ તેમની વિનવણી એળે ગઈ

નિદાનને પરિણામે સંયમની સાધનાથી શ્રી સંભૂતિમુનિને બીજા ભવમાં ચક્રવર્તિત્વ મળ્યું માગેલું સ્ત્રીરત્ન પણ મળ્યું બ્રહ્મદત્ત ચક્રી – પૂર્વના સંભૂતિમુનિ – તેમાં લુબ્ધ બન્યા

જાતિસ્મરણ જ્ઞાનને પરિણામે પૂર્વજન્મના બંધુ ચિત્રમુનિ યાદ આવ્યા ભાઈને ભેટવાની ભાવના જાગી તેમને ઓળખવાની યુક્તિ શોધી પૂર્વ પાંચ ભવો જણાવતો અર્ધ શ્લોક રચ્યો શ્લોકની પૂર્તિ કરી આપનારને ઇનામ આપવાનું જાહેર કર્યું પૂર્વજન્મના ચિત્રમુનિ, જેઓ દીક્ષિત અવસ્થામાં પર્યટન કરતા હતા, તેમણે, જાતિસ્મરણ જ્ઞાનના પ્રભાવથી, શ્લોકની પૂર્તિ કરી કોઈ

રેટ ચલાવનારે તે પૂર્તિ બલ ત ચક્રીને જણાવી માહિતી મળતાં મુનિને ચક્રીએ આમ આ બાઈઓ ભેટયા.

ઉ માર્ગે ઘસડી જતી ચક્રવર્તીની વૃત્તિઓને નિહાળી મુનિએ વ્યથા અનુભવી ભાઈને ઉગારવાના તેમને કોડ જાગ્યા એને રક્ષવા અમીઝરતી વાણી વહાવી અનુપમ આત્મસુખની કીમત સમજાવી ભૌતિક સુખની અસારતા દર્શાવી માનવ જીવનને તુચ્છ સુખોમાં વેડફી નાખવામાં મૂર્ખતા જણાવી પરંતુ ચક્રી ભાન ભૂલ્યા હતા જ. સુખમાં તે મૂર્છિત બન્યા હતા પરંતુ મુક્તિસુખમાં તેમને શ્રદ્ધા નહોતી મધુરા કામના સુખો છોડવા તેઓ તૈયાર નહોતા કામસુખને પરિણામે આવતી અપાર વેદના એમને ખટકતી નહોતી. પૂર્વભવના અનુભવેની વેદના સ્મૃતિપટ ઉપર તાજી હોવા છતાં ત્યાં તુચ્છ વિષય સુખથી જકડાયા.

અમૃતવાણી સરી, પરંતુ ચક્રીની હૃદયભૂમિ ન ભીંજાઈ મુનિના પ્રયાસો નિષ્ફળ ગયા ને ચક્રભામી બન્યા.

ચક્રીની કહાણી આપણને કહે

चिच्चा ताण नराण, न जिणसासणमवि इ
चउगइनिडवणकरं, जिणसासणम धर्म.

અમૃતને મૂકી અઉગતિ વિટંબણાદાયી ઘોર વિષય મદિરાનું પાન કરે છે તેમને ધિક્કાર હો !

વિશેષાર્થ —ભવાભિનંદી આત્માઓને ઉત્તમ વસ્તુઓ પ્રત્યે આકર્ષણ નથી હેતુ ભવનું ભ્રમણ વધારે અને દુઃખો આણી આપે એવું જ તેઓનું વર્તન હોય છે

હીરાની પરીક્ષા ઝવેરી કરે, રસ્તે રખડતો આદમી નહિ અમૃતથી પણ અધિક મીઠી જિનવાણી છે તે ઉત્તમ આત્માઓને જ સમજાય પામર માનવોને તે ન ભાવે એમને તુચ્છ વિષયો જ આકર્ષે વિષયમદિરા તેમનું ભાન ભૂલાવે ભાન ભૂલેના તેઓને જિન પ્રવચનની મધુરતાની શી રીતે સમજ પડે ? જિનવાણી રૂપી પુણ્ય પિયૂષનું પાન કરીને માનવજીવન સાર્થક બનાવવાનું તેમનું નસીબ નથી અનંત દુઃખદાયી વિષ પીનાર ધિક્કારને પાત્ર હોય તે સહજ છે

मरणे वि दीणवयण, माणधरा जे नरा न जपंति ।
ते वि हु कुणंति लल्लिं, बालाण नेहगहगहिला ॥६६॥

ગાથાર્થ —માનયુક્ત જે માનવો મરતા પણ દીનવચન વદતા નથી તેઓ પણ સ્નેહરૂપી ગ્રહથી પાગલ થઈને સ્ત્રીઓની ચાપલુસી કરે છે

વિશેષાર્થ —પોતાની જાતને મહાન માનનાર અને

અત્યત તુચ્છકારી કાઢનાર અભિમાનીનુ અભિમાન સ્ત્રીની સાનિધ્યમા ઓગળી જાય છે રક બનીને સ્ત્રીઓ પાસે તે પ્રાર્થના કરે છે બાનિશતાભયુ તેનુ વર્ણન હાસ્યાસ્પદ હોય છે ખરેજ સ્નેહરાગરૂપી ગ્રહની પકડ અજબ છે માધાતાઓને તે દીન અને નિર્બળ બનાવી મૂકે છે ધન્ય છે તેમને કે જેઓ તે પકડમાથી મુક્ત રહી શક્યા છે

सक्कोवि नेर खण्डइ, माहप्प मडप्फुर जए जेसिं।
ते वि नरा नारीहिं, कराविआ निअय दासत्त ॥६७॥

ગાથાર્થ —જગતમા જેમનુ માહાત્મ્ય અને આડબર શક્ર પણ ન ખડી શકે તેવા પણ માણસો પાસે સ્ત્રીઓએ પોતાનુ દાસત્વ કરાવ્યુ

વિશેષાર્થ —જગતમા લેખાતી નારીમા અનેરુ બળ છે કેટલાક માધાતાઓને આખના પલકારામા પોતાને ચરણે આળોટતા એવા કરી મૂક્યા શક્ર કરતા વધુ ઐશ્વર્ય ભોગવતા માનવો અને દેવોને એણે ક્ષણમાત્રમા પોતાની પ્રાર્થના કરતા કરી મૂક્યા આવી શક્તિ જેને વરી છે તે સ્ત્રીની ગુલામી મહાન લેખાતા માનવીઓ ન કરે તો કોણ કરે ? એને પણ કોઈકની ગુલામી તો જોઈએ જ ને ! જગતના આખુ જેના ચરણે હોય તેણે પણ કોઈના ચરણે લેટવુ જોઈએ ને !

પરતુ જેને સાચે જ મહત્તા વરી છે તે વિરાગી અને

જ્ઞાની સિવાય કોઈની ગુલામી ન કરે. વિષયની આગ જેણે બુઝવી છે પરંતુ ગુણ રસમાં જે મગ્ન બન્યા છે, ચિદાનંદની લહરિઓમાં જે ઝૂલી રહ્યા છે તેને અશુચિમયી નારી દેહ અપવિત્ર અને તુચ્છ ભાસે. એની આંખ ત્યાં ક્ષણ પણ ન ઠરે.

जउनदणो महप्पा, जिणभाया वयधरो चरमदेहो ।
रहनेमि राइमई, रायमइज्झासि ही विसया ॥६८॥
मयणपवणेण जइ तारिसा वि सुरसेल निच्चला चलिआ ।
ता पक्कपत्तसत्ताण, इअरसत्ताण का वत्ता ॥६९॥

ગાથાર્થ —જિનભ્રાતા, વ્રતધારી, ચરમ શરીરી, યદુનંદન રથનેમિ પણ રાજિમતિ પ્રત્યે રાગવાળા થયા હા! ધિક્કાર છે વિષયોને! તેમના જેવા મેરૂ પર્વત સમાન નિશ્ચળ આત્મા પણ મદનરૂપી પવનથી ચલિત થયા, ત્યારે પાકા પાન સમાન બીજા પામર માનવની શી વાત કરવી?

વિશેષાર્થ —વિષયો શું કરી શકે એવું ગુમાન કોઈ ન સેવે. મહાન્ સંયમીઓ, અવધૂત યોગીઓ, ગુફાવાસીઓ, તીવ્ર તપસ્વીઓ, મહામુનિઓ અને મોક્ષગામી આત્માઓ પણ વિષયોના નચાવ્યા નાચ્યા અને પોતાની જાતને પતનની ખીણમાં ધકેલી ગયા. સ્ત્રીના સાનિધ્યે

તેઓ ચૂકયા, ઉચ્ચ સ્થાનથી પટકાયા અને અવનતિ વહોરી
અનુકૂળતામાં પાગલ બનનારા પામર માનવજંતુનું
શું ગજું?

શ્રી રથનેમિનો દુઃખ અનુભવ જનો તો જાણે જ [illegible]
પરમ બ્રહ્મચારી ભગવાનના એ ભાઈ હતા. ચરણે આવના[illegible]
વિશ્વોને લાત મારનાર પ્રભુના એ શિષ્ય હતા. રાજિ[illegible]
વધૂના એ ભાવિ પતિ હતા. પતિને રાગને ત્યાગી [illegible]
સતિત્વ પ્રગટ કરતા સાધ્વીના એક કાળના એ [illegible]
ઉત્તમ યદુકુળના એ ચંદ્રમા હતા. સુખોને [illegible]
મહાત્મા હતા. ઉપસર્ગોને આવકારનાર એ [illegible]

પાપી જગતથી દૂર ખસીને ગિરનારની [illegible]
ધ્યાનમાં તે લીન બન્યા. દેહને વોસિ[illegible]
ધ્યાનમાં તે પરોવાઈ ગયા. આત્મ[illegible]
આગળ વધ્યા.

એમની પ્રગતિ કર્મરાજાથી [illegible] મહામુનિને
પટકાવવા તેણે જાળ રચી.

મહામુનિ ધ્યાનસ્થ હતા. તે [illegible]
છવાઈ ગયેલો. તેમાં [illegible]
ધ્યાન તેજ એ તેજ પણ [illegible]

અંધારી ગુફામાં ધીમે [illegible]
સાધના અર્થે અને અપકાય [illegible]

વરસતા વરસાદમાં ભીંજાયેલા વસ્ત્રોને તેમણે સૂકવ્યા

શ્રી રથનેમિજી ધ્યાનમાંથી ચલિત થયા અને રાજીમતીજી પ્રત્યે દૃષ્ટિ પડી શ્રીમતિ રાજિમતીજીનો ચમકતો દેહ અંધારામાં પણ છાનો ન રહે જ જોઈને જોયા અને ભાવના પલ્ગાઇ વર્ષોનું સંયમ ઘડીમાં વિલય પામ્યું ભ્રાતૃપત્નીને સ્વપત્ની બનાવવાના કોડ જાગ્યા ભાભી પાસે અણછાજતી અભિલાષા વ્યક્ત કરી અંધારી ગુફા વધુ અંધારી બની

પરંતુ હજુ એમાં રાજીમતીજીના ચરિત્ર તેજનો દીવડો જગમગતો હતો એ દીવડે રથનેમિનો બુઝાયેલો દીવડો પ્રગટાવ્યો શ્રી રથનેમિજીની ભાવના શુદ્ધ કરી એમની અશુદ્ધિને ખંખેરી નાખી એકવાર ફેંકી દીધેલી અપવિત્રતાને ફરી સ્વીકારતા રાજીમતીએ અટકાવ્યા વમન કરેલી વસ્તુનું ભક્ષણ શ્વાન કરે યદુકુળના નંદન અગંધન કુળના નાગ બરોબર હોય વમેલું વિષ તે ન ચૂસે શ્રી રથનેમિ ચૂસે તો યદુકુળને લાંછન લાગે

શ્રી રથનેમિજી જાગૃત બન્યા સંયમની સાધનામાં ફરી લીન બન્યા અને જગતની સાકળ સદાને માટે તોડી

મેરૂ પર્વત સમાન નિશ્ચળ રથનેમિજીને ચલિત થતા વાર ન લાગી તો પામર માનવીનું શું ગજું ? જેનામાં જરા પણ સત્ત્વ નથી, જેને પર પદાર્થ આકર્ષી રહ્યા છે, જેને જીવનની કીમત સમજાઈ નથી તેનું પતન થતા વાર ન

હાલે પાકુ પાન સહેજ પવનથી ખરી પડે તેમ સહેજ
અનુકૂળ સંયોગોના એ આત્માનું જીવન ખરી પડ્યું

શ્રી રથનેમિજી તો સમજ્યા એમને હાથે વાળું સુવર્ણ
હતું અનુપમ આત્મ સાધના હતી [illegible] અને [illegible]
જીવનમાં વણાઈ ચૂક્યા હતા પરંતુ આજના માનવી
પતનથી બચાવી ન એવું તેની પાસે શું છે? [illegible]
તો એ છે કે છતાં યે જીવની [illegible] [illegible]
માનવીને નથી અધુરાનું એ અભિમાન [illegible]

निप्प ति सुहण चिय, हरिकरिसप्पाइणो महारुद्दा ।
कुच्चिय दुज्जेओ, कामो कयसिवसुहविरामो ॥७०॥

ગાથાર્થ —સિંહ, હસ્તિ અને સર્પાદિ મહા ક્રૂર
પ્રાણીઓ હજી જીતવા સહેલા, [illegible] શિવસુખને
રોકનાર એક કામદેવ ખરેખર [illegible] છે

વિશેષાર્થ —[illegible]
બુદ્ધિમાન વિશેષ છે તેની [illegible] માનવીઓ
સિંહ, વાઘ વિગેરે પશુઓને [illegible] અને ક્રૂર [illegible] ચંચળ
શક્તિ કુશિત કરી શકે છે [illegible] છે [illegible] [illegible]
[illegible] અજ્ઞાન બનાવી

પરંતુ કામદેવને [illegible] માનવીની [illegible] ઉપરી
બને છે દિવસ અને [illegible] કુનાગત [illegible] થી, સર્વ
માર્ગો ખાઇને પણ [illegible] [illegible]

હસતે હૈયે જે સ્વીકારે છે, તેને યુદ્ધ કરીને વિજયને વરવાની અભિલાસા જ ન હોય કોઇ વિરલ આત્માને પુણ્યે યે તે ગુનામીમાથી મુક્ત થવાની ઇચ્છા જાગે છે ત્યાર પછી છૂટવાને માર્ગે પગરણ માડતા પણ ભડ્ડ મુશ્કેલી પડે છે કેટલીક વાર મુશ્કેલીમાં તે હારી જાય છે અને જાગૃત થયેલી ઇચ્છા શમી જાય છે

કોઈ શક્તિશાળી આત્મા મુક્તિ મેળવવા દૃઢનિશ્ચયી બને છે ખૂબ મિહનતથી તે કામદેવ સાથે યુદ્ધ આદરે છે તેમા ક્યારેક મળતી હારથી તે ડગતો નથી અન્તિમ વિજય સત્તનો જ હોય અનત શક્તિરત આત્મા એની સર્વ શક્તિ એકત્ર કરી કામદેવ સામે સમરાંગણે ચડે ત્યારે તાકાત નથી કામદેવની કે તે વિજય મેળવી જાય અનત સુખને રોકી રાખતો કામદેવ પરાજિત થાય જ

विसमा विसयपिवासा, अणाइ भवभावणाइ जीवाण।
अइ दुज्जेआणि इंदिआणि तह चचल चित्त ॥७१॥

ગાથાર્થ–વિષય તૃષ્ણા વિષમ છે, જીવોની ભ્રમસારવાસના અનાદિ કાળની છે, ઇંદ્રિયો અતિ દુર્જેય છે અને ચિત્ત ચચળ છે

વિશેષાર્થ —સાસારિક સુખની અભિલાષા અને વિષય તૃષ્ણા દુ ખજનક છે રોમરોમમાં તાપમા પુષ્કળ પાણી પીતા છતા તૃષ્ણા છીપતી નથી, તેમ વિષયનો ઉપભોગ

ખૂબ થવા છતાં વિષય
જળનું પાન જેમ
તૃષ્ણા અને તાપ
તૃષ્ણા ઘટે છે
સ્વભાવ પ્રગટે છે

જીવોની અનાદિથી
કદી ન કર્યું હોવાથી
તેના અભાવમાં તેઓ
બન્યા છે ઇંદ્રિયોને
પરાધીનના ભોગથી રહેતા
આત્મસ્વભાવની રૂચિ

ચિત્તનો ઉપ
ક્ષણ વાર પણ એકાગ્ર
રાખવાના પ્રયાસો, તીવ્ર
વિના, અફળ જાય

વિષયોની વિષમતા,
અને ઇંદ્રિયોની દુર્જયતા
પડ્યા છે

અથાગ શક્તિ
શકે તેમ નથી અનંત
શક્તિ સ્ફોરતી આત્મ

कलमल अरइ असुरुख, वाही दाहाइ विविहदुक्खाइ ।
मरण पिअ विरहाइसु, संपज्जइ कामतत्तिआण ॥७२॥

ગાથાર્થ —કામતપ્તોને કલમલ, અરતિની પીડા તેમ જ વ્યાધિ, દાહ આદિ વિવિધ દુખો પ્રાપ્ત થાય છે અને વિરહ વિગેરેમા તો મરણ પણ

વિશેષાર્થ —વાસનાથી પીડિત અવસ્થા કોઈ વિરલ આત્માએ નહિ અનુભવી હોય વિષયેચ્છા પ્રત્યક્ષ દુખદાયી હોવાનો સૌનો અનુભવ છે વાસના હોય ત્યા ગભરાટ અને શોક હોય અશાંતિ અને અપ્રસન્નતા હોય વેદના અને વિરહની જ્વાળા હોય વિરહની આગમા ક્યારેક જીવન હોમાઈ પણ જાય

આત્મજ્ઞાનની ઊછળતી છોળોમા ન્હાવાથી વાસનારૂપી અગ્નિના દૂર થાય

पंचिंदियविसय पसंगरेसि, मणवयण काय नवि संवरसि ।
त वाहिसि कत्तिअ गलपरसि, ज अट्ठ कम्म नवि निज्जरसि ॥ ७३ ॥

ગાથાર્થ —પચેન્દ્રિયના વિષયોનો જો તુ સગ કરે છે, મન, વચન અને કાયાને જો તુ પાપથી

અટકાવતો નથી અને અષ્ટકર્મની જો નિર્જરા નથી કરતો તો તું ગળા ઉપર કાતર ચલાવે છે

વિશેષાર્થ —રે આત્મન્ ! સ્થિર અને શાંત થા ! ચિત્તને ચકડોળે ચડતું અટકાવ દેહ અને વાણી ઉપર સંયમ રાખ ઇન્દ્રિયોની ગુલામીથી મુક્ત બન. કર્મક્ષય કરવામાં પ્રયત્નશીલ થા. એમ નહિ કર તો તારે જ હાથે તારો નાશ તું નોતરીશ રખે માનતો કે કર્મસત્તા તને છોડશે એની પકડમાંથી તું નહિ ઊગરી શકે કર્મસત્તાએ તને રિબાવવા આઠ સૈન્યો સમરાંગણે છોડી મૂક્યા છે આઠે દિશાએથી આવી એ તને રાંક બનાવશે તારી જ્ઞાન શક્તિ કુંઠિત કરશે તારી દર્શન શક્તિનો તે હ્રાસ કરશે. તારી આત્મરમણતામાં તે પૂળો મૂકશે તારાં શક્તિ અને સુખને તે હરી લેશે જગતમાં તારી ઠેકડી કરાવશે દુઃખથી સતાવશે અને સુખાભાસમાં મુંઝવશે કર્મસત્તાની વિશાળ શક્તિ પાસે તું નહિ ઊગરી શકે

ઊગરવાનો એક જ માર્ગ છે કર્મસત્તા સામે તું જ યુદ્ધ કર રાગ અને દ્વેષ રૂપી તેની સેનાને દૂર રાખ. સેનાના વિષય સામગ્રીરૂપી હથિયારથી વેગળો રહે એમ થશે તો કર્મસત્તા થાકીને વિદાય લેશે વિદાય પહેલાં, તારી સાથે રહેશે ત્યાં સુધી, તારી આજ્ઞા શિરે ચઢાવશે

किं तुमंधो सि किंवा सि धत्तूरिओ,
अहव किं सन्निवाएण आऊरिओ ।
अमय समधम्म ज विसव अवमन्नसे,
विसयविस विसम अमियं व बहुमन्नसे ॥७४॥

ગાથાર્થ --તું શું અંધ છે? કે શું તને ધતૂરાથી નશો ચઢ્યો છે? અથવા સંનિપાતથી તું પીડાય છે શું? કે જેથી અમૃતસમ ધર્મને તું વિષની જેમ અવગણે છે અને વિષયરૂપી વિષમ વિષનો તુ અમૃતની જેમ બહુ આદર કરે છે

વિશેષાર્થ --અંધ માનવી વસ્તુને ન જોઈ શકે મદ્યપાનથી મત્ત બનેલો વસ્તુને અન્ય સ્વરૂપે જોવે સંનિપાતનો રોગી વસ્તુ સ્વરૂપ ઊલટું નિહાળે ત્રણમાંથી કોઈ વસ્તુનું સત્ય સ્વરૂપ ન નિહાળે

ઝેરી વિષયોને અમૃતસમ અને અમૃતસમધર્મને વિષસમ લેખનાર માનવી અંધ હોય મત્ત હોય કે સંનિપાતથી ગ્રસ્ત હોય ચર્મચક્ષુ હોવા છતાં એની જ્ઞાનચક્ષુ ભિડાયેલી છે વ્યવહારીક ડહાપણ હોવા છતાં એની વિવેક બુદ્ધિ બહેર મારી ગઈ છે દેહ સુંદર અને સુદૃઢ હોવા છતાં એનો આત્મા સંનિપાત વ્યાધિથી પીડાઈ રહ્યો છે તેથી આત્માને અમરત્વ અર્પનાર ધર્મ અળખામણો લાગે છે અને આત્માનું સત્યાનાશ આણનાર વિષયો મીઠા લાગે છે

ગિડાયેતી માનયમુઓ ઉઘડે એ અભિલાષા

तुज्ज तह नाणविन्नाणगुणडंबरो,
जलणजालासु निवडतु जिय निब्भरो ।
पयइवामेसु कामेसु ज रज्जसे,
जेहिं पुण पुण वि निरयानले पच्चसे ॥७५॥

ગાથાર્થ —રે આત્મન્ ! જ્ઞાન, વિજ્ઞાન અને ગુણનો તારો ઘણો પણ આડંબર અગ્નિ જ્વાલામા પડો ! કે તે હોવા છતા પણ, જે વિષયો સ્વભાવથી જ વક્ર છે અને જેનાથી તુ ફરી ફરી નરકના અગ્નિમા પકાય છે તેમા તુ આનદ પામે છે

વિશેષાર્થ —જે વિષયો સ્વભાવથી જ આત્મ પ્રગતિમા અવરોધક છે તેમા આનદ માનનારની શક્તિ અને મહત્તા, જ્ઞાન અને વિજ્ઞાન હાનિકર છે આત્મજ્ઞાનના અભ્યાસ વિનાની શક્તિઓ ન હોય તે સારુ અવાસ્તવિક અને દાંભિક મહત્તા અગ્નિશરણ થાય તે ઇષ્ટ છે

રે આત્મન્ ' પુન પુન નર્કાગ્નિમા પકાવતા કામભોગો તને આકર્ષે છે માટે તારા જ્ઞાન, વિજ્ઞાન અને ગુણાડબરથીસયુ"

दहइ गोसीसमिरिखंड छारकए,
छगलगहणट्ठ मेरावण विक्कए ।
कप्पतरु तोडि एरंड सो वावए,
जुज्झि विसएहिं मणुअत्तण हारए ॥७६॥

ગાથાર્થ —તુચ્છ વિષયો માટે મનુષ્યભવને જે ગુમાવે છે તે રાખ મેળવવાને ગોશીર્ષ ચંદનને બાળે છે, અજ મેળવવાને ઐરાવણને વેચે છે અને કલ્પતરુ તોડી એરંડાને વાવે છે

વિશેષાર્થ —અણુમોલ માનવ જીવનને તુચ્છ વિષયાની પ્રાપ્તિ માટે વેડફી નાખવામાં મૂર્ખતા છે એમની ગોશીર્ષ ચંદન બાળીને રાખ મેળવવા જેવું અને ઐરાવણ વેચીને અજ ખરીદવા જેવું તે વર્તન છે

अधुव जीविअ नच्चा, सिद्धिमग्ग विआणिआ ।
निणिअट्टिज्ज भोगेसु, आउ परिमिअ मप्पणो ॥७७॥

ગાથાર્થ —નિજ આયુ પરિમિત છે જીવિતને અસ્થિર જાણી સિદ્ધિમાર્ગને સમજનાર આત્માએ ભોગોથી નિરમવુ જોઇએ

વિશેષાર્થ —મહામોલુ માનવજીવન ટુંકુ છે જવાનુ નિશ્ચિત હોવા છતા અણધાર્યા સમયે જવાનુ હોય છે

જવાના તૈયારી માટે દિવસો નહિ મળવાથી સતત તૈયારી રાખ્યા વિના છૂટકો નહિ ભાવિની તૈયારી માનવ દેહે જ થઈ શકે તૈયારી કરનાર દિવ્ય સુખો પ્રાપ્ત કરે છે જ્યારે તૈયારી સામે આંખમિંચામણા કરનાર અનંતકાળ દુખમા નિતાન્તવાની પૂર્વભૂમિકા રચે છે

જ્યા સદાકાળ સુખ છે, જ્યા જ્ઞાનજ્યોતિ જળહળે છે જ્યા અનંત શક્તિનો આવિર્ભાવ છે જ્યા સંપૂર્ણ સમાધિ છે તે સ્થાન મેળવવાની ભૂમિકા રચાય છે માનવદેહે સિદ્ધિના માર્ગ તરીકે ઓળખાતી એ ભૂમિકાનો આશ્રય લેનાર અવશ્ય સિદ્ધિસ્થાન પ્રાપ્ત કરે

મુક્તિમાર્ગ સુખ છે જે માર્ગમા વીતરાગ ઉપરની અવિચળ શ્રદ્ધા તરવરતી હોય, વિશ્વનુ સત્ય નિદર્શન થતુ હોય આત્માનંદમા રમણતા અનુભવતી હોય, એ માર્ગમા અપાર સુખ હોય અનુભવીઓ જ તે સુખ સમજી શકે એ માર્ગમા મિથ્યા મત યા ન હોય, કુત્સિત પંથો ઉપર પ્રેમ ન હોય તુચ્છ ભોગસુખનો આદર ન હોય દેહ પ્રત્યે મમત્વ ન હોય ઇંદ્રિયોની આધીનતા ન હોય અને સંયોગ જન્ય દુઃખોની વેદના ન હોય. વિયોગજન્ય વારંવારના દુઃખ ત્યા નથી પરપદાર્થોના ત્યાગથી મળતી સમાધિ ત્યા અનુભવાય સ્થિર ચિત્તો આનંદ ત્યા મળે ત્યા રમી રહે સંયમ સાધનાનું સુખ, ત્યા પરિષહ થાય પરિષહો અને ઉપસર્ગોમા રહેતી અડગતાનો ત્યા પમર

ત્યાગની શાંતિ પરિણામે ઇંદ્રિયો આરામ અનુભવે

સિદ્ધિપથે સંચરનારને ધન્ય છે આપણે પણ તે માર્ગે પ્રયાણ આદરીએ

सिनमग्गमठिआण नि, जह दुज्जेआ जिआण पण-
निमपा ।
तह अन्न किंपि जए, दुज्जेअ नत्थि मयलं चि ॥७८॥

ગાથાર્થ —મોક્ષની સાધનામા સ્થિત આત્માઓને પણ પંચ વિષયો જેટલા દુર્જેય છે તેટલુ દુર્જેય સમગ્ર જગતમા અન્ય કશુ નથી

વિશેષાર્થ —પંચેન્દ્રિયના વિષયોરૂપી રિપુઓથી મહાત્માઓનું આત્મસુખ જોયુ જતું નથી શત્રુઓ સિદ્ધિ માર્ગમા કંટક પાથરી પ્રતિકૂળ અને અનુકૂળ ઉપસર્ગો ઉત્પન્ન કરે છે મહાપુરુષો સામે તેઓ યુદ્ધની નોબતો ગગડાવે છે

શત્રુનુ યુદ્ધ ભિન્ન તરેહનું હોય છે વજ્રના હથિયારનો ઉપયોગ કરવાનો તેને નથી હોતો સળગતી બોમ્બવર્ષા કરવાની તેને જરૂર નથી દિલને પીગળી નાખે એવા અનોખા તેના શસ્ત્રો છે કનક અને કાન્તા, વાજીંત્રો અને વાદ્યો, ભવ્ય પ્રાસાદો અને મનોરમ ઉદ્યાનો, સૌરભભર્યાં પુષ્પો અને રસભર્યાં પકવાનો વગેરે વિષયરિપુઓના તેજસ્વી શસ્ત્રો છે

સર્વસંગનો ત્યાગ કરવાની શક્તિ ધરાવનાર વીર પુરુષો પણ કયારેક યુદ્ધમાં હારે છે અને મુક્તિમાર્ગથી વિચ્યુતિ પામે છે

सनिउ उभडरूवा, दिट्ठा मोहेइ जा मणं इत्थी ।
आयहियं चिंतंता, दूरयरेण परिहरंति ॥७९॥

ગાથાર્થ —પ્રગટ ઉદ્ભટ રૂપ ધરતી જે સ્ત્રી જોવામાત્રથી દિલને મુગ્ધ બનાવે છે, તેનો આત્મહિત ચિંતકો દૂરથી જ પરિહાર કરે છે

વિશેષાર્થ —વિષયેચ્છા ક્ષણમાં આત્માની અધોગતિ આણે છે તીવ્ર તપશ્ચર્યાથી પ્રાપ્ત કરેલ સદ્ગુણો ડુબાઈ જાય છે, પવિત્રતા પરવારી ચૂકે છે અને પાપની ગર્તામાં સબડાવાનું શરૂ થાય છે

નિજહિતની ચિંતા રાખનાર સતત સાવચેતીપૂર્વક આત્મવનને રક્ષે એ ન્યાયે કે સ્ત્રીસંગ આત્માને વિકૃત બનાવે છે અને તુચ્છ વિષયસુખોમાં મૂઢ બનાવે છે અવનતિને અટકાવવા ભવભીરુ માનવી સ્ત્રીસંગને ત્યાગે

सच्चं सुअंपि सीलं, विन्नाणं तह तवंपि वेरग्गं ।
वच्चइ खणेण सव्वं, विसयविसेण जईणंपि ॥८०॥

ગાથાર્થ — મુનિવરોનું સત્ય અને શ્રુત

અને વિજ્ઞાન, તથા તપ અને વૈરાગ્ય, એ સર્વ, વિષયવિષથી ક્ષણમાત્રમા વિનાશ પામે છે

વિશેષાર્થ —સર્પદંશથી ચેતનવતો દેહ નિશ્ચેષ્ટ બની જાય છે યુવાનીનુ ઉકળતુ લોહી ઠરી જાય છે થનગનતા ગાત્રો શિથિલ થઈ જાય છે અને ચૈતન્યશક્તિ મૂર્છિત બની જાય છે

ઝેરથી જે દશા દેહની થાય છે એવી જ કઈક દશા વિષયવિષથી આત્માની થાય છે આત્મગુણો વિનય પામે છે જ્ઞાન અને અભ્યાસ અભરાઈએ ચઢે છે, તપ તેવે મુકાય છે સત્ય સ નર ચૂકી જવાય છે વિરાગની વિરાગ ભુલાય છે, સયમ તથા જ્ઞાનની સ્મૃતિ થાય છે અને આત્મશક્તિ હણાય છે વિષયભુજગનુ ઝેર મહામુનિઓને પણ પરેશાન કરે છે

માનવી સમજે અને સ્વઉન્નતિ માટે એ અભિલાષા

र जीव मइ विगप्पिय, निमेस मुहलालसो कह मूढ ।
सासयसुह मसमतम, हारिसि ससिसोअर च जस ॥८१॥

ગાથાર્થ —હે મૂર્ખ જીવ ! મતિક પનાના ક્ષણિક સુખનો લાલચુ થઈ અનુપમેય શાશ્વત સુખને અને શશી સમાન ઉજ્વલ યશને શાને હારે ?

વિશેષાર્થ — આ મન ! તારી અમણાની તો હુ મમા

સુખ ભાસે છે નિમેષ માત્ર સુખ દેખાય છે તે પણ આભાસ છે કાલ્પનિક સુખના ઉપભોગથી શાશ્વતકાળનું મોક્ષસુખ દૂર જાય છે જ્યોત્સ્ના સમી ઉજ્વળ ખ્યાતિ કનકની કાલિમાથી અસિત બને છે

આત્મન ! હવે તો સમજ અને ભોગસુખથી વિરામ

पज्जलिअ विसय अग्गी, चरित्तसार डहिज्ज कसिणपि ।
सम्मत्तपि विराहिअ, अणतसमारिअ कुज्जा ॥ ८२ ॥

ગાથાર્થ —પ્રજ્વલિત વિષયાગ્નિ ચારિત્રના સઘળા યે સારને ભસ્મીભૂત કરીને, સમ્યક્ત્વને પણ વિરાધીને, અનંત સંસારી બનાવે છે

વિશેષાર્થ —વિષયમા તલ્લીન આત્મા ભાનભૂલો બને છે તેમની આગમા તે અનુપમ શક્તિઓ હોમે છે સત્વને તે ચૂકે છે આત્મગુણોના તે હ્રાસ કરે છે પરિણામે ચારિત્રધન ફટકી જાય છે અને ભવભ્રમણ અનંત બને છે

भीसणभवकतार, विसमा जीवाण विसय तिण्हाओ ।
जीए नडिआ चउदसपुव्वी वि रुलति हु निगोए ॥८३॥

ગાથાર્થ —ભીષણ ભવાટવીમા જીવોની વિષયતૃષ્ણાઓ વિષમ છે, કે જેથી પીડિત થઈને ચૌદ

ધરો પણ નિગોદમા રુલે છે

વિશેષાર્થ —અપાર નુકશાનને આપનારી વિષય પિપાસા ચૌદ પૂર્વધર મહાત્માઓને પણ મૂઝવે છ જે મુનિપુગવો શ્રુતનું અગાધ જ્ઞાન ધરાવે છે, જેઓ નિયમા મોગગામી છે, જેમનુ ચારિત્ર તેજસ્વી છે, જેમનો વિરાગ તીર્થંકરની વીતરાગતાની ઝાખી કરાવે છે, તેઓ પણ વિષયતૃષ્ણાથી ન જ પીડાય એવો નિયમ નહિ તેઓ પણ પટકાય અને નિગોદમા રુલે જ્યા અનત દુખ છે જ્યાં એક જ દેહમા અનત આત્માઓનો વાસ છે જ્યા સદાકાળ મૂર્છિત દશામા રહેવાનુ છે જ્યા જ્ઞાન તદ્દન અલ્પ છે, તે સ્થાનમા અગાધ જ્ઞાનીઓને અને અનતચારિત્રસુખનો આસ્વાદ લેનાર મહાત્માઓને પણ વાસ કરવો પડે

हा विसमा हा विसमा, विसया जीवाण जेहिं पडिबध्धा ।
हिंडंति भवसमुद्दे, अणत दुक्खाइ पावता ॥८४॥

ગાથાર્થ —જીવોના હા ! અત્યત વિષમ વિષયસગો કેવા ! કે જેથી જકડાયેલા જીવો અનત દુખોને પ્રાપ્ત કરતા કરતા ભવસમુદ્રમા ભટકે છે

વિશેષાર્થ —અલ્પકાલીન સુખોપભોગના પરિણામે અનતકાળ સુધી આત્માનુ ભ્રમણ ચાલુ રહે છે વિષયસેવન એટલે અનત દુખ પ્રાપ્ત કરવાનો પ્રયાસ

વિષયો દુઃખમાં પરિણમે છે એ સૌના અનુભવનો વિષય છે પરંતુ માનવીની દૃષ્ટિ ક્ષણિક મળતા સુખ તરફ છે નહીં ઉપરના દુઃખ તરફ નહિ બિલાડીની દૃષ્ટિ દૂધ તરફ હોય ડાંગ તરફ નહિ અણસમજુ બિલાડીની દૂધની અભિલાષા ક્ષમ્ય છે પરંતુ બુદ્ધિશાળી માનવીનો વિષય વાસના માટે ક્ષમ્ય નથી

मायंदनालचवला, विसया जीवाण विज्जुतेअसमा ।
खण दिट्ठा खण नट्ठा, ता तेसिं को हु पडिबंधो ॥८५॥

ગાથાર્થ — માયાની ઇંદ્રજાળ જેવા ચપળ અને ક્ષણમાં દૃષ્ટિગોચર થઈ ક્ષણમાં નષ્ટ થતા વીજળીના ચમકાર જેવા વિષયો જીવોને છે માટે તે ઉપર, અરે ! પ્રીતિ કેવી ?

વિશેષાર્થ —વીજળી ચમકીને ચાલી જાય છે તેમ ઇંદ્રધનુષ્યની રચેલી રેખાઓ થોડા સમયમાં અદૃશ્ય થાય છે પૌદ્ગલિક સુખ પણ ખરતા તારાની જેમ ક્ષણમાં ખરી જાય છે સુખ. ભાગ્યની વસ્તુ કાળ વિતે અપ્રિય થઈ પડે છે ફિર વસ્તુઓને તિરસ્કારથી આપવી પડે છે ચક ભૌતિક સુખની અભિલાષા રાખવી તે જાણી બુઝીને દુઃખ નોતરવા જેવું છે પાર્થિવ પદાર્થો પ્રત્યે પ્રેમ શાને ?

मत्तु निस पिसाओ, वेआलो हुअवहो वि पज्जलिओ ।
त न कुणइ ज कुविआ, कुणन्ति रागाइणो देहे ॥८६॥

ગાથાર્થ — કુપિત રાગાદિ દેહમા જે ભયાનકતા કરે છે, તે શત્રુ, વિષ, પિશાચ, વેતાલ કે પ્રજ્વલિત અગ્નિ પણ નથી કરતો

વિશેષાર્થ —પ્રીતિ અને અપ્રીતિ આત્મગુણોના ઘાતક છે જ્યા રાગ અને દ્વેષ છે ત્યા ઉકળાટ અને ધમધમાટ છે દુ ખ અને શોક છે અશાતિ અને અસ્થિરતા છે અપ્રસન્નતા અને નિર્બળતા છે તીવ્ર રાગ સેવતા દેહની શક્તિ ક્ષીણ થાય છે એમ તાત બને છે અને ક્રૂર છે ક્રોધથી આખો લાલ બને છે લોહી તપે છે અને શરીર બળે છે રાગાદિ દોષોના સેવનથી દીર્ઘકાળ સુધી શરીર અસ્વસ્થ રહે છે અને શક્તિનો હ્રાસ થયેલો અનુભવાય છે એ સ્થિતિમા જીવનુ પણ અકારુ થઈ પડે છે

રાગાદિ દોષોથી થતા નુકશાનની સરખામણીમા બાહ્ય પ્રતિકૂળ પદાર્થોથી થતુ નુકશાન બિદુવત્ જણાય શુ પિશાચ કે શુ વેતાલ, શુ વિષ કે શુ અગ્નિ, શુ શત્રુ કે શુ વિકરાળ પશુ એ સૌ બહુ બહુ તો દેહને નુકશાન પહોચાડી શકે આત્મગુણોને તે ન અસર કરી શકે જાગૃત આત્મા બાહ્ય દુશ્મનો પ્રત્યે દયા લાવે અને આત્મગુણોને અનેરી રીતે ખીલવે

जो रागाईण वसे, वसमि मो सयल दुक्खलक्खाणं।
जस्स वसे रागाइ, तस्स वस सयलसुक्खाइं ॥८७॥

ગાથાર્થ — જે રાગાદિને આધીન છે તે સકલ પ્રકારના લાખો દુઃખોને આધીન છે રાગાદિ જેને આધીન છે તેને સકલ સુખો આધીન છે

વિશેષાર્થ — દુઃખની જનેતા પ્રીતિ અને અપ્રીતિ છે સુખની જનેતા સમાધિ છે સ્નેહ અને દ્વેષનો પ્રીતિ જે પ્રેરાય તે દુઃખને વહોરે સમભાવથી આકર્ષાય જે સમાધિમા રમે તે અપાર સુખને અનુભવે રાગાદિ દોષોની આધીનતા એટલે દુઃખની આધીનતા વાસના અને વેર ઉપર જેણે વિજય મેળવ્યો છે, તેને સકલ સ્વર્ગનું સુખ આધીન છે

केवल दुहनिम्मविए, पडिओ संसारसायरे जीवो।
जं अणुहवइ किलेसं, त आसवहेउअं सव्वं ॥८८॥

કરવા વધુ જહેમત તે ઉઠાવે છે, તેમ તેમ તેનું દુ:ખ વધતું જ જાય છે. બિચારા માનવી! એ નથી સમજતો કે એના પ્રયાસો ઊલટા માર્ગે જઈ રહ્યા છે એ નથી સમજતો કે દુ:ખમય સંસારમાં સુખ શોધવું તે રેતીમાં તેલ શોધવા સમાન છે અને એ નથી સમજતો કે હરહમેશ નિષ્ફળ જતા પ્રયાસો ફરી ફરી કરવામાં મૂર્ખાઈ છે. પરંતુ સમજ્યા વિના છૂટકો પણ ક્યાં છે? સુખ ઇચ્છનારે સુખનો માર્ગ લેવો જ રહ્યો અને દુ:ખનો માર્ગ મૂકવો જ રહ્યો.

અનુભવે ચિંતક સમજે કે સુખ દેખાય છે ત્યાં સુખ નથી. સુખ નથી રમામાં કે નથી રામામાં, નથી બાગમાં કે નથી બંગલામાં, નથી પુત્રમાં કે નથી પરિવારમાં, નથી મનગમતા દશ્યો નિહાળવામાં કે નથી મનભાવતી વસ્તુઓ આરોગવામાં. સુખ છે સંયમ અને સમભાવમાં, વિરાગ અને ત્યાગમાં. સુખ છે આત્મામાં.

માટે જ ... પરંતુ લક્ષ્ય
ત્યાં પાપ ... શુ અશુભ
આશ્રવ ... આશ્રવ

એવા જ અદશ્ય કર્મવર્ગણાના પુદ્દગલો આ વિશ્વમા અનતા પડયા છે માનવી તેને જને ન નિહાળી શકે પરતુ તેન પ્રતિસમયે તે ગ્રહે છે તે પુદ્દગલો આત્માને આવિરે છે અને તેનુ ભાવિ નક્કી કરે છે

જગતના સૌ જીવોને નચાવે છે તે પુદ્દગલો એને આધીન રહ્યા છે સૌ પ્રાણીઓ એની આજ્ઞાને નથી લોપી શકતા માંધાતાઓ દુ ખ એ આપે છે, સુખ એ આપે છે પ્રીતિ એ કરાવે છે અપ્રીતિ એ જન્માવે છે કીર્તિની ટોચે તે ચઢાવે છે અને ત્યાથી પટકે છે પણ તે જીવાડે છે એ અને મારે છે પણ એ મ્હોટાઈ આપે છે એ અને ઝૂટવી લે છે પણ એ એના આપ્યા આવે છે બુદ્ધિ અને ડહાપણ એના આપ્યાં આવે છે મૂર્ખાઈ અને ગાડપણ અનતશક્તિ ભરી છે એ પુદ્દગલોમા

આત્મા વિધવિધ વ્યાપારોથી તે પુદ્દગલોને ગ્રહે છે શુભ વ્યાપારથી શુભ પુદ્દગલો ગ્રહાય છે અને અશુભ વ્યાપારથી અશુભ શુભ પુદ્દગલો સુખ આપે છે અને અશુભ પુદ્દગલો દુ ખ આપે છે શુભ પુદ્દગલો આત્માની પ્રગતિ સાધી આપે છે અને અશુભ પુદ્દગલો આત્માની અવનતિ આણે છે

પ્રગતિ વાછુ અશુભ પુદ્દગલોને ઉપાર્જતા અટકે ઈંદ્રિયોની સેવા, કષાયની અધીનતા, અનતની આચરણા, મન, વાણી અને દેહનું છૂટાપણુ વિગેરેથી અશુભ કર્મપુદ્

ગલોનું આત્મા પાસ આગમન થાય છે હિંસા અને અસત્ય, ચોરી અને અસહ્ય પરિગ્રહ અને મમત્વ અશુભ પુદ્ગલોને વેગપૂર્વક ખેંચી લાવે છે રાગ અને રાસ માન અને રીસ, માયા અને વાસના જ્યાં હોય ત્યાં અશુભ કર્મ પુદ્ગલો દોડ્યા દોડ્યા આવે જ્યાં મન ભટકે અને વાણી સ્વચ્છંદી બને જ્યાં દેહને છૂટો મૂકાય અને ઇંદ્રિયોને મોકળી રખાય ત્યાં અશુભ કર્મો વિના આમંત્રણે આવે

અશુભ કર્મ પુદ્ગલોને આવવાના ઉપરોક્ત માર્ગોનું નામ છે અશુભ આશ્રવ સુખની અભિલાષા સેવનારે એ માર્ગોને બંધ કરવા જ રહ્યા.

ही समार विहिणा, महिला स्वेग मडिअ जाल ।
वज्झंति जत्थ मूढा, मणुआ तिरिया सुरा असुरा ॥८९॥

ગાથાર્થ — હા ! સ્ત્રી રૂપી જાળ વિધિએ વિશ્વમાં રચી છે, મૂર્ખ માનવો, તિર્યંચો, દેવો અને દાનવો તેમાં ફસાય છે

વિશેષાર્થ —નિખિલ જગતના પ્રાણીઓ સાથે વિધાતાને શું વેર હશે? આત્માની અવનતિ આણવા સમગ્ર જગતમાં તેણે જાળ બિછાવી સૌ તેમાં લલચાયા સુખ મેળવવા તિર્યંચો અને માનવો દેવો અને દાનવો તેની તરફ દોડ્યા અને તેમાં ફસાયા

મલિનતાથી ઝરતા નારીદેહનો સંગ સુખદ ભાસે। દારૂથી મત્ત બનેલો માનવી અનુભવે છે તેવું સુખ તેમણે અનુભવ્યું દારૂડિયાની જેમ તેમાં તેમણે સુખ કલ્પ્યું પરિણામે જાળમાં વધુ અને વધુ તેઓ સપડાયા।

સામાન્ય જાળ કરતા આ જાળ કઇંક જૂદી સામાન્ય જાળ તો સપડાયા પહેલા જ સારી લાગે, પછી તો અકારી થઈ પડે પરંતુ આ જાળ તો સપડાયા પછી પણ મીઠી લાગે. મીઠા ઝેરની જેમ આત્માનો તે સત્યાનાશ આણે

સામાન્ય જાળ તો અમુક જ જગ્યા ઉપર પથરાયેલ હોય. એનીને જાનનાર તેનાથી બચી શકે પરંતુ આ રૂપી જાળ તો વિધિએ આખા જગતમાં પાથરી જ્યાં જુઓ ત્યાં નજરે ચડે સહેજ ભૂલ્યા કે ફસાયા માર્જારના મ્હોમાં સપડાયેલ મૂષક જેવી માનવીની સ્થિતિ થાય ફરક એટલો કે મૂષક છૂટવા મથે જ્યારે માનવી પોતાની જાતને કૃતકૃત્ય માને વિધાતાએ બિછાવેલી જાળ અજબ છે

निसमा निसयभुअगा, जेहिं डसिआ जिआ मवणमि ।
कीमति दुहग्गीहिं, चुल्सीईजोणिलक्खेसु ॥९०॥

ગાથાર્થ — વિષય ભુજગો વિષમ છે તેનાથી ડસ પામેલા જીવો ભવવનમાં ચોરાશી લક્ષયોનિ

વિષે દુખાગ્નિથી દઝાતા અનુભવે છે

વિશેષાર્થ —સામાન્ય સર્પનુ વિષ પ્રયોગો થી ઉતારી શકાય છે વળી તેની અસર મૃત્યુ સુધી એટલે થોડા કલાકો સુધી જ રહે છે વિના વિરે પણ જે જીવનનો અત આવનાર જ છે તે જીવનના અતમા સર્પનુ વિષ નિમિત્ત બને છે એથી વધુ નુકશાન સર્પના વિષથી ન થાય

વિષયરૂપી સર્પનુ ભયકર વિષ આત્માને અનત કાળ સુધી રિબાવે છે તે વિષના પરિણામે અનેક દેહનુ ગ્રહણુ અને વિસર્જન શરૂ થાય છે શરીર ગ્રહણ કરતા દુખ, ટકાવતા દુખ અને વિસર્જન કરતા પણ દુખ દિવ્યદેહ કે માનવદેહ, પશુદેહ કે પખીદેહ, વિકલેન્દ્રિયદેહ કે સ્થાવરદેહ, કોઇપણ દેહ ધારણ કરતા અને મૂકતા દુખ તો ખરુ જ, અને તે પણ ઓછુ નહિ

અથાગ શક્તિ સ્ફોરવી સયમની સાધના કર્યો વિના વિષય ભુજગનુ વિષ ઊતરતુ નથી

संसारचारगिम्हे, विसयकुवाएण लुक्किआ जीवा ।
हिअमहिअ अमुणता अणुहवति अणतदुक्खाइ ॥९१॥

ગાથાર્થ —સસારભ્રમણ રૂપ ગ્રીષ્મ ઋતુમા વિષય રૂપી ખરાબ પવનથી લૂક પામેલા જીવો હિતા હિતને નહિ જાણવાથી અનત દુખનો અનુભવ કરે છે

વિશેષાર્થ —પ્રચંડ સૂર્ય તપી રહ્યો હોય ધરતી ધખી રહી હોય, ફૂંકાતો પવન ફૂંકાઈ રહ્યો હોય અને વનરાજિનો વિહાર થઈ ગયો હોય એવે સમયે ભુમા રખડતો માનવી જે વેદના અનુભવે તેથી કઈગુણી વેદના સંસાર રૂપી ગ્રીષ્મ ઋતુના તાપમાં વિષયરૂપી અનિષ્ટ પવનથી તપ્ત થયેલા આત્માઓ અનુભવે છે વેદના એટલી તીવ્ર હોય છે કે તે અનુભવના સારાસારનો વિવેક આત્મા ભૂલી જાય છે

हा हा दुरंत दुट्ठा, विसयतुरगा कुसिक्खिआ लोए ।
भीसणभवाडवीए, पाडंति जिआण मुद्धाण ॥९७॥

ગાથાર્થ —હા ! હા ! લોકમા વિષયરૂપી અત્યંત દુષ્ટ અને કુશિક્ષિત અશ્વો મુગ્ધજીવોને ભીષણ ભવાટવીમા પાડે છે

વિશેષાર્થ —દુષ્ટ અશ્વ ઉપર અસ્વાર થયેલા બાળકને અશ્વ ભયંકર અટવીમા ખેંચી જઈને જ્યારે પટકે છે ત્યારે તેની જે અવદશા થાય છે તેની અવદશા વિષય રૂપી દુષ્ટ અશ્વો મુગ્ધ આત્માની કરે છે ભયંકર ભવાટવીમા ભટકાવીને તે પટકે છે ત્યા કોઈ રાહ માનવીને સૂઝતો નથી તેની બુદ્ધિ વિકળ બની જાય છે અને શક્તિ ક્ષીણ થઈ જાય છે અપાર આકુળતા ત્યા અનુભવાય છે

विसयपिवासातत्ता, रत्ता नारीसु पंकिलसरंमि ।
दुहिआ दीणा खीणा, रुलंति जीवा भववणंमि ॥९८॥

ગાથાર્થ—વિષયપિપાસાથી તપ્ત, નારી રૂપી કાદવના સરોવરમા રક્ત, દુખિત, દીન અને ક્ષીણ આત્માઓ ભવવનમા રુલે છે

વિશેષાર્થ–રણમા તૃષાથી પીડાતો આત્મા તૃષા છિપાવવા આખુ યે રણ ફરી વળે છે પરતુ તેની તૃષા છિપતી નથી તેમ વિષયતૃષાથી પીડાતો આત્મા ભવાટવીમા ભટકયા જ કરે છે પરતુ તૃપ્તિ કદિ નથી અનુભવતો

કાદવયુક્ત સરોવરમા ખૂચી ગયેલો આત્મા જે દીનતા અનુભવે છે તેવી દીનતા નારી રૂપી કાદવયુક્ત સરોવરમા રક્ત રહેનાર આત્મા અનુભવે છે

વિષયપિપાસાથી દુખ પ્રાપ્ત થાય છે, આત્મશક્તિ ઓસરી જાય છે અને દીનતા અનુભવાય છે

गुणकारिआइ धणिअ, धिइरज्जुनियंतिआइ तुह जीव।
निअयाइ इंदिआइ, वल्लिनिअत्ता तुरंगुव्व ॥९४॥

ગાથાર્થ—રે આત્મન્! લગામથી નિયત્રિત અશ્વની જેમ સતોષરજ્જુથી નિયત્રિત થયેલી તારી ઇદ્રિયો તને ખૂબ જ ગુણકારી બનશે

વિશેષાર્થ—વૈદ્ય વિષ‍ો અમૃત બનાવે છે ખેડુત બળદને ભોગ્ય બનાવે છે તેમ ઉત્તમ આત્મા, કુમાર્ગે ઘસડતી ઇંદ્રિયોને, સન્માર્ગમા ઉપયોગી બનાવે છે

સ્ત્રીસૌંદર્યમાં લપટ બનતી ચક્ષુઓને ત્યાંથી ખેંચીને જિનમુખ તરફ પ્રેમપૂર્વક જોડી શકાય છે. સમવસરણના સુંદર દૃશ્યો નિહાળી, બાર પર્ષદાના દર્શન કરી, અષ્ટ પ્રાતિહાર્ય અને ચોત્રીશ અતિશયને નિરખી, આત્મા જે આહ્લાદ અનુભવે છે તે પરમપદની પ્રાપ્તિમાં પરમ સહાયક છે. ભૌતિક સામગ્રી પ્રત્યેથી દૃષ્ટિ ખેંચી ધર્મસાધક સામગ્રી પ્રત્યે દૃષ્ટિ થાય ત્યારે અપૂર્વ પ્રગતિ સધાય.

સંગીત અને વાદ્યના સૂરમાં મધુરતા અનુભવનારને જ્યારે જિનગુણ શ્રવણ અને જિનવાણી શ્રવણમાં મધુરતા અને ચિત્તપ્રસન્નતા અનુભવાય છે ત્યારે કર્ણ ધન્ય બને છે. જિનવાણી રૂપી પુણ્યપીયૂષનું પાન કરનારને યંત્રો દ્વારા નિકળતા સૂરો બેસૂરા લાગે.

રસવિહીન વસ્તુના સ્વાદમાં રસના પરોવાય ત્યારે સ્વાદિષ્ટ વસ્તુઓનો અભાવ બને. રસત્યાગ વિહોણો સાધક આત્માની અનોખી પ્રગતિ સાધે.

પ્રભુપૂજનમાં અને મુનિઓની ભક્તિમાં ઉપયોગમાં આવતી સામગ્રીઓની સુગંધ "ઘ્રાણ નાસિકા ઉપર" ... આત્મપ્રગતિમાં ...

આમ ઇંદ્રિયો જ્યારે સન્માર્ગે યોજાશે ત્યારે વીરતા ભર્યાં કાર્યો સધાશે સાચી મહત્તા વરશે અને વજ્ર બંધનોથી આત્મા મુક્ત બનશે

લગામરહિત અશ્વ માણસને રખડાવે અને પટકે, જ્યારે લગામયુક્ત અશ્વ ધાર્યું કાર્ય સિદ્ધ કરી આપે તેમ અનિયંત્રિત ઇંદ્રિયો આત્માને ભવવનમા ભમાવે અને ઊંડી ખીણમા પટકે, જ્યારે સુનિયંત્રિત ઇંદ્રિયો અનંત અને અનુપમેય સુખ અપાવે

જ્યારે સંતોષ ગુણ જન્મશે, પરપદાર્થની અભિલાષનો અંત આવશે, ઇંદ્રિયોની ગુલામીના ખતરનાક પરિણામો ખટકશે ત્યારે ઇંદ્રિયો આત્માને આધીન બનશે અને આત્મા સ્વતંત્ર થશે સ્વતંત્ર આત્માના સુખની શી વાત?

આત્મન્! સ્વતંત્ર બન સ્વતંત્ર બન!

मणवयणकायजोगा, सुनिअत्ता तेवि गुणकरा हुंति ।
अनिअत्ता पुण भज्जंति मत्तकरिणुव्व सीलवण ॥९५॥

ગાથાર્થ — મનોયોગ, વચનયોગ અને કાયયોગ —તે પણ સુનિયંત્રિત હોય તો — ગુણકર છે, પરંતુ અનિયંત્રિત થયેલા તે શીલરૂપી વનને, મત્ત હાથીની જેમ ભાગી ફોડી નાખે છે

વિશેષાર્થ —મદોન્મત્ત હસ્તિ સુંદર ખીલેલા ઉદ્યાનને જેમ ધરીમા ઉખેડી નાખે છે તેમ જ્યા ત્યા ભટકતુ ચિત્ત, જેમ તેમ બોલતી જીભ અને ફાવે તેમ વર્ત્તતી કાયા આત્માના ચીત રૂપી બાગને, ઘડીમા વેરવિખેર કરી નાખે છે અને ચારિત્રરત્નને ધૂળમા મેળવે છે

વિચાર, વાણી અને વર્ત્તનના સયમથી આત્મા સિદ્ધત્વની સન્મુખ આવે છે સુપ્રયુક્ત ઇંદ્રિયો જેમ ગુણકર છે તેમ સુપ્રયુક્ત મન વચન કાયા ગુણકર છે

जह जह दोसा विरमइ, जह तह विसएहिं होइ
वरग्ग ।

तह तह विन्नायव्व, आसन्न से अ परमपय ॥९६॥

ગાથાર્થ —જેમ જેમ દોષો વિરામ પામે અને જેમ જેમ વિષયોથી વિરાગ થાય તેમ તેમ તે પરમપદ નજીક જાણવું

વિશેષાર્થ —એવુ એક સ્થાન છે, જે સૌથી ઉત્તમ છે, સૌથી પરમ છે ત્યા નથી આકુળતા અને વ્યાકુળતા ત્યા નથી આધિ અને વ્યાધિ ત્યા નથી ક્ષુધા અને તૃષા ત્યા નથી બધન અને [illegible] અને અપમાન ત્યા નથી રાગ અને દ્વેષ ત્યાં [illegible] ત્યા અનત સુખ અને અનત [illegible] છે

અને દર્શન ત્યાં છે અવ્યાબાધ આનંદમાં રમણતા ત્યાં છે અનોખી જ્યોતિનો ઝળહળાટ ત્યાં છે પરમોત્તમ આત્માઓનો વસવાટ ત્યાં છે પરમસુખી આત્માઓનું અનેરું ઐક્ય

વાસના અને વિષયોનો જ્યાં અભાવ છે, તે સ્થાનની પ્રાપ્તિ, દોષોથી વિરામ પામનાર આત્મા કરી શકે દોષ ત્યાગ અને વિષયવિમુખતાથી સિદ્ધિસ્થાનની સમીપ આત્મા આવે છે

दुधर मेएहिं कय, जेहिं समत्थेहिं जुव्वणत्थेहिं ।
भग्ग इंदिअसिन्न, धिइ पायार विलग्गेहिं ॥९७॥

ગાથાર્થ —ધૃતિ રૂપી કોટને આશ્રયે રહીને જે સમર્થ યુવાન આત્માઓથી ઇંદ્રિય સૈન્ય ભગ્ન થયુ છે, તેમણે દુષ્કર કાર્ય કર્યું છે

વિશેષાર્થ —માધાતા બની ધરતીને ધ્રુજાવવી મુશ્કેલ નથી, જગતને આકર્ષવું મુશ્કેલ નથી, ભૂમિપતિ અને લક્ષ્મીપતિ બનવુ મુશ્કેલ નથી મુશ્કેલ છે નયનોને ભટકતા અટકાવવા મુશ્કેલ છે રસનાને રસવિહોણી વસ્તુનો આસ્વાદ કરતી કરવી, મુશ્કેલ છે, સંગીતમાં લટ્ટુ બનતા કર્ણોને ખેંચી લેવા મુશ્કેલ છે સુવાસિત પુષ્પોની પરાગ અનુભવતી નાસિકાને પરાગથી વંચિત રાખવી

સુશીલ છે સુકોમળ સ્પર્શનો ત્યાગ કપરુ છે ઈંદ્રિયો ઉપર સયમ મેળવવાનુ કામ

ચક્રવર્તિઓ તે નથી કરી શકયા ભૂમિપતિઓ તે નથી કરી શકયા વિશ્વ વિજેતાઓ તે નથી કરી શકયા સેવકો જેમના ચરણો ચૂમે છે, યશોગાન જેમના ગિતમા ગવાય છે, શક્તિ જેમના શબ્દોમાથી ઝરે છે, તેઓ પણ વાસનાની ગુલામી નથી ટાળી શકયા

અથાગ ધૈર્ય જેમણે કેળવ્યુ છે, યૌવનની અખૂટ શક્તિ જેમણે સન્માર્ગે વહાવી છે આત્મ પ્રગતિની નિરતર ચિંતા જેમણે સેવી છે તેમણે ઇંદ્રિય સૈન્યને વેરવિખેર કરી નાખ્યુ છે મહાન કાર્ય તે મહાનુભાવોએ કર્યું છે શક્તિશાળી માનવોથી જે નથી થઈ શકયુ, અભિમાનમા અક્કડાઇથી ફરતા પુરુષોથી જે નથી થઈ શકયુ, સમર્થ વિદ્વાનોથી જે નથી થઈ શકયુ તે ધૈર્યશાળી યુવાનોથી થયુ છે

યુવાન અવસ્થામા જ્યારે ઇંદ્રિયો મદમાતી બને છે, જ્યારે શક્તિ છલકાવા માડે છે, જ્યારે દિલ થનગન થાય છે, ત્યારે આત્મસયમ કેળવી, વિષયોથી વિરાગ પામી, અને સાધનામા દિલને પરોવી, મોહ સેનાને પરાજિત કરવા જેવુ કપરુ કાર્ય બીજુ શુ હોઈ શકે ? તે દુષ્કર સિદ્ધ કરનારને કોટિશ વદન હો !

त धन्ना ताण नमो, दासो ह ताण सजमधराण ।
अद्धच्छीपिच्छरिओ, जाग न हिअए ग्वडकंति ॥९८॥

ગાથાર્થ —"અર્ધ ચક્ષુએ દૃષ્ટિ ફેકનારી જેમના હૃદયમા વસતી નથી, તેમને ધન્ય છે, તેમને નમસ્કાર હો ! તે સ યમધરોનો હુ દાસ છુ

વિશેષાર્થ —નારીના નયનશર જેમને ઘાયલ નથી કરતા તે સાચે જ શક્તિવત છ તેમનુ જીવન ધન્ય છે તે સ યમધર મુનિઓની જેટલી સેવા થાય તેટલી ઓછી મહાભાગ્ય હોય તો એમના ચરણમા લેટવાનુ મળે અપૂર્વ પુણ્યોદય હોય ત્યારે તે મહાત્માઓના દર્શને શિર ઝૂકે એમના દાસ બનવામા અનોખી મહત્તા છે સૌ કોઈ એ મહત્તાને વરો એ અભિલાષા

किं बहुणा जइ वछसि, जीव तुम सासय सुह अरुअं ।
ता पिअसु विसयविमुहो, सवेगरसायण निच्च ॥९९॥

ગાથાર્થ —કિ બહુના ! રે આત્મન્ ! રોગ રહિત શાશ્વત સુખ માટે જો તુ તલસે છે, તો વિષયવિમુખ બનીને સ વેગ રસાયણનુ નિત્ય પાન કર

વિશેષાર્થ —આત્મન્ ! ખૂબ કહેવાથી શુ ?

સદા કાળ જે તારે સુખ જોઇએ, દુઃખના અંશ રહિત સુખને જો તું ઇચ્છે, નિરાબાધ આનંદને જો તું અભિલશે તો તને તે મળશે. માત્ર વિષયવિમુખતા તારે કેળવવી જોઇશે અને સંવેગ રસાયણનું પાન સદા કરવું જોઇશે.

વિષયો પ્રત્યે ઘડી ઘડી આકર્ષાતી તારી દૃષ્ટિને તું ખેંચી લે. સંસાર સુખથી તું ઉભગી જા. તુચ્છ વિષયસુખો તીવ્ર વેદનાનું સાધન છે એમ માન. ભોગસુખો તારી અવનતિ આણશે એમ જાણ. વિરાગની ચિરાગને પ્રગટાવ અને સદા પ્રદીપ્ત રાખ.

એ વિરાગ દીવડામાં વિષયવિમુખતા રૂપી તેલ રોજ પૂરજે. સંયમ રૂપી વાટ અખંડ રાખજે. વિરાગ દીવડાને અનિમેષ નયણે જોયા જ કરજે.

વિરાગ રૂપી પુણ્યપિયૂષનું પાન તને અમર બનાવશે. તારી જળહળતી જ્યોત ઝગમગાવશે. આનંદની ઊર્મિ લહરિઓ તને આપશે.

અરૂજ બનજે અજર બનજે અમર બનજે!
અક્ષય બનજે, અદેહી બનજે, અમોહી બનજે!

શ્રી રત્નશેખર સૂરિ વિરચિત

શ્રી શ્રાદ્ધવિધિ

" सिरिवीरजिणं पणमिअ, सुआउ साहेमि किमवि सड्ढविहिं।

रायगिहे जगगुरुणा, जह भणिअं अभयपुट्ठेण ॥१॥ "

ગાથાર્થ —રાજગૃહ નગરને વિષે શ્રી અભયકુમારના પૂછવાથી, જગદ્‌ગુરુ શ્રી વીરપ્રભુએ શ્રાદ્ધવિધિ — શ્રાવક સામાચારી — જે પ્રમાણે કહી, તે, હું, શ્રી વીર જિનેશ્વરને પ્રણામ કરીને, શ્રુતાનુસારે કિંચિત્ કહું છુ

" दिणरत्तिपव्वचउमासगवच्छरजम्मकिच्चदाराइं।

सड्ढाणणुग्गहट्ठा, सड्ढविहीए भणिज्जंति ॥२॥ "

ગાથાર્થ —દિનકૃત્ય, રાત્રિકૃત્ય, પર્વ કૃત્ય, ચાતુર્માસિક કૃત્ય, સાંવત્સરિક કૃત્ય અને જન્મ કૃત્ય એ છ દ્વારો શ્રાવકના અનુગ્રહ માટે શ્રાદ્ધવિધિમા આલેખાયા છે

" सड्ढत्तणस्स जुग्गा, भद्दगपगई विसेस निउणमई।

नयमग्गरई तह दढनियवयणठिई विणिद्दिट्ठो ॥३॥ "

ગાથાર્થ —સરલ સ્વભાવી, વિશેષ નિપુણમતિ, ન્યાય માર્ગમા પ્રીતિ ધરનાર અને પ્રતિજ્ઞાપાલનમા દૃઢ આત્મા શ્રાવકપણાને યોગ્ય કહ્યો છે

ઔચિત્ય — એના પાલનપૂર્વક સ્વધર્મને સાધવનો તે અર્થચિંતા કરે

" मज्झण्हे जिणपूआ, सुपत्तदाणाइजुत्ति भुंजित्ता ।
पच्चक्खाइ अ गीअत्थअंतिए कुणइ सज्झाय ॥८॥ "

ગાથાર્થ —મધ્યાન્હે શ્રાવક જિનપૂજા કરે અને સુપાત્ર-દાન વિગેરેની વ્યવસ્થા કરે ભોજન પછી પ્રત્યાખ્યાન લે અને ગીતાર્થની સાનિધ્યમા સ્વાધ્યાય કરે

" संझाइ जिणं पुणरवि, पूअइ पडिक्कमइ कुणइ तह विहिणा ।
विस्समणं सज्झाय, गिह गओ तो कहइ धम्म ॥९॥ "

ગાથાર્થ - સંધ્યા સમયે ફરી પણ જિનપૂજન, પ્રતિક્રમણ, વિધિપૂર્વક મુનિવરોની ભક્તિ અને સ્વાધ્યાય કર ત્યારબાદ ઘેર જઈને તે સ્વજનોને ધર્મોપદેશ આપે

" पायं अबंभविरओ, समए अप्पं करेइ तो निद्द ।
निद्दोवरमे थीतणुअसुइत्ताइ विचिंतिज्जा ॥१०॥ "

ગાથાર્થ —પ્રાય અબ્રહ્મથી વિરત એવો તે, અવસરે અલ્પનિદ્રા લે નિદ્રાનો અંત આવતા સ્ત્રી શરીરની અશુચિ આદિનું તે ચિન્તન કરે

" पव्वेसु पोसहाइ बंभ अणारंभ तव विसेसाइ ।
आसोअचित्त अट्ठाहि अ पमुहेसु विसेसेण ॥११॥ "

ગાથાર્થ —પર્વ દિવસોમાં તથા આશ્વિન અને ચૈત્ર માસની અઠ્ઠાઈ વિગેરેમા સવિશેષપણે પૌષધ બ્રહ્મચર્ય, આરંભવર્જન અને તપ વિગેરે શ્રાવક વિશેષે કરે

" पइचउमासं समुचिअनियमगहो पाउसे विसेसेण ।
पइवरिसं संघच्चण साहम्मिअभत्ति जत्तंतिग ॥१२॥"

" जिणगिहिण्हवण जिणधणवुड्ढी महपूअ धम्म जागरिआ ।

सुअपूआ उज्जवणं, तह तित्थपभावणा सोही ॥१३॥ "

ગાથાર્થ —પ્રત્યેક ચાતુર્માસમાં તથા વર્ષાઋતુમા સવિશેષપણે સમુચિત નિયમો તે ગ્રહણ કરે, તેમજ પ્રતિવર્ષે શ્રી સંઘપૂજા, શ્રી સાધર્મિક ભક્તિ, યાત્રાત્રિક, સ્નાત્રમહોત્સવ જિનદ્રવ્યવૃદ્ધિ, મહાપૂજા, ધર્મજાગરિકા, શ્રુતપૂજા, ઉદ્યાપન, શાસનની પ્રભાવના અને આલોચના કરે

" जम्मंमि वासठाणं, तिवग्गसिद्धीइ कारणं उचिअं ।
उचिअं विज्जागहणं, पाणिग्गहणं च मित्ताइं ॥१४॥ "

" चेइय पडिम पइट्ठा, सुआइपव्वावणाय पयठवणा ।
पुत्थयलेहणवायण, पोसहसालाइकारवणं ॥१५॥ "

" आजम्मं सम्मत्तं जहसत्ति वयाइदिक्खगह अहवा ।
आरंभचाउ बंभं, पडिमाइ अंतिआराहणा ॥१६ ॥ "

ગાથાર્થ —ત્રિવર્ગની સિદ્ધિ માટેના જન્મ કૃત્યો — ઉચિત નિવાસ સ્થાન, ઉચિત વિદ્યાગ્રહણ, પાણિગ્રહણ, મિત્રો

વિ કરવા ચૈત્ય કરાવવુ પ્રતિમા ભરાવવી, પ્રતિષ્ઠા કરવી, પુત્રાદિની પ્રવજ્યાની ઉજવણી, પદપ્રદાનનો મહોત્સવ, પુસ્તક લખાવવુ તથા વચાવવુ, પૌષધશાળા વિ કરાવવુ, આજન્મ સમ્યક્ત્વનું પાલન, યથાશક્તિ વ્રતનું પાલન અથવા દીક્ષાનો સ્વીકાર આરભનો ત્યાગ, બ્રહ્મચર્યનું સેવન, શ્રાવકની પ્રતિમાનુ વહન અને અતિમ આરાધના

" एअं गिहिधम्मविहिं, पइदिअहं निव्वहंति जे गिहिणो।
इह भवि परभवि निव्वुइसुह लहु ते लहति धुवं ॥१७॥"

ગાથાર્થ —જે ગૃહસ્થો ગૃહસ્થધર્મની આ વિધિનુ પ્રતિદિન પાલન કરે છે, તેઓ, ખરે જ આ ભવમા, પરભવમા અને સિદ્ધિસ્થાનમાં સહેલાઈથી સુખ પ્રાપ્ત કરે છે

श्री

વૈરાગ્ય શતક

—— *** ——

संसारम्मि असारे, नत्थि सुहं वाहिवेअणापउरे ।
जाणंता इह जीवा, न कुणइ जिणदेसिय धम्मं ॥१॥

ગાથાર્થ—વ્યાધિ અને વેદનાથી ભરેલા આ અસાર સંસારમાં સુખ નથી તેમ જાણતા છતાં આ જીવ જિન કથિત ધર્મને સેવતો નથી

अज्ज कल्लं परं परारि, पुरिसा चिंतंति अत्थसंपत्ति ।
अंजलिगयं व तोयं, गलंतमाउं न पिच्छंति ॥२॥

ગાથાર્થ—અર્થની પ્રાપ્તિ આજે થશે, કાલે થશે, પોર થશે અને પરાર થશે એમ પુરૂષો ચિંતવે છે પરંતુ અંજલિમાંના નિર્ગળતા પાણીની જેમ રોજ અલ્પ થતાં આયુષ્ય તરફ તેઓ જોતા નથી

जं कल्ले कायव्वं, तं अज्ज चिय करेह तुरमाणा ।
बहुविग्घो हु मुहुत्तो, मा अवरण्हं पडिक्खेह ॥३॥

ગાથાર્થ —જે કાલે કર્તવ્ય છે તે આજે ત્વરાથી કરો એક મુહૂર્ત પણ અનેક વિઘ્નો વાળુ છે પાછલા પહોરની રાહ ન જુઓ

ही संसारसहावं, चरियं नेहाणुरायरत्ता वि ।
जे पुव्वण्हे दिट्ठा, ते अवरण्हे न दीसंति ॥४॥

ગાથાર્થ —પ્રેમાલ સ્નેહી જનો જેમનુ પ્રભાતે દર્શન થતુ છે તેઓ પણ સાંજે અદૃશ્ય હોય છે હા ! સંસાર સ્વભાવનુ આચરણ કેવુ ખેદજનક છે !

मा सुअह जग्गिअव्वे, पलाइअव्वंमि कीस वीसमेह ।
तिन्नि जणा अणुलग्गा, रोगो अ जरा अ मच्चू अ ॥५॥

ગાથાર્થ —જાગવાની જગ્યાએ સૂઈ ન રહો પલાયન કરવાની જગ્યાએ વિશ્રામ શાને લ્યો ? કારણ કે ત્રણ જણા પાછળ પડેલા છે—વ્યાધિ, વૃધ્ધાવસ્થા અને મૃત્યુ

दिवसनिसाघडिमालं, आउसलिलं जिआण घित्तूण ।
चंदाइच्चबइल्ला कालरहट्टं भमाडंति ॥६॥

ગાથાર્થ—દિવાકર અને નિશાકર રૂપી બેન દિન રાત રૂપી ઘટની માળાથી જીવોનું આયુષ્ય રૂપી જળ ગ્રહીને કાળ રેંટને ફેરવ્યા કરે છે

सा नत्थि कला त नत्थि, उसह त नत्थि किपि विन्नाण ।
जण धरिज्जइ काया, खज्जती कालसप्पण ॥७॥

ગાથાર્થ—તેવી કોઇ કળા નથી તેવું કોઇ ઔષધ નથી અને તેવું કોઇ પણ વિજ્ઞાન નથી કે જે વડે કાળ સર્પથી આરોગાતી કાયાને ઉગારી શકાય

दाहरफणिदनाल, महिग्ररकेसरदिसामहदलिल्ले ।
उ पीअइ कालभमरो, जणमयरद पुहविपउमे ॥८॥

ગાથાર્થ—દીર્ઘ સર્પ જેની નાળ છે, પર્વત જેની કેસરા છે અને દિશાઓ જેના પત્રો છે તે પૃથ્વીપદ્મના માનવ મકર ને કાળભ્રમર પીએ છે

छायामिसेण कालो, सयल जिआण छल गवेसतो ।
पास कहवि न मुचइ, ता धम्मे उज्जम कुणह ॥९॥

ગાથાર્થ—સકલ જીવોનું છિદ્ર શોધતો કાળ પડછાયાની જેમ કોઇ રીતે પીછો છોડતો નથી માટે ધર્મમાં ઉદ્યમ કરો

कालमि अणाईओ, जीवाण विविहकम्मवसगाण ।
त नत्थि सविहाण, ससारे ज न सभवइ ॥१०॥

ગાથાર્થ —એવું કોઈ સંવિધાન (એકેંદ્રિયાદિક ભેદ) નથી કે જે અનાદિકાલીન સંસારમાં વિવિધ કર્મવશ જીવોને પ્રાપ્ત થયું ન હોય

बधवा सुहिणो सव्व, पिअ माया पुत्त भारिया ।
पेअवणाउ निअत्तति, दाऊण सलिलजलि ॥११॥

ગાથાર્થ —બંધુઓ મિત્રો, માતા પિતા પુત્ર અને પત્નિ તે સૌ જળની અંજલિ આપીને શ્મશાનથી પાછા ફરે છે

विहडति सुआ विहडति, बधवा वल्लहा य विहडति।
इक्को कहवि न विहडइ, धम्मो रे जीव जिणभणिओ ॥१२॥

ગાથાર્થ —પુત્રો છૂટા પડે છે બંધુઓ છૂટા પડે છે અને વલ્લભા પણ વેગળી થાય છે રે આત્મન્ ! એક જિનકથિત ધર્મ કદિ પણ વેગળો નથી થતો

अडकम्मपासबद्धो, जीवो ससारचारओ ठाइ ।
अडकम्मपासमुक्को, आया सिवमन्दिरे ठाइ ॥१३॥

ગાથાર્થ— અષ્ટ કર્મ રૂપી પાશથી બંધાયેલો આત્મા સંસાર રૂપી કારાગૃહમાં વસે છે, અષ્ટ કર્મના પાશથી મુક્ત આત્મા શિવમંદિરમાં વસે છે

विहवो सज्जणसंगो, विसयसुहाइ विलासललिआइं।
नलिणीदलग्गघोलिर, जललव परिचंचल सव्वं ॥१४॥

ગાથાર્થ—ધન સ્વજન સંબંધ અને વિલાસભર્યાં સુંદર વિષયસુખો તે સર્વ કમળપત્રના અગ્રભાગ ઉપર ઘૂમરાતા જળબિંદુની જેમ અતિશય ચંચળ છે

तं कत्थ बलं तं कत्थ, जुव्वणं अंगचंगिमा कत्थ।
सव्वमणिच्चं पिच्छह, दिट्ठं नट्ठं कयंतेण ॥१५॥

ગાથાર્થ—તે બળ ક્યાં ? તે યૌવન ક્યાં ? તે દેહસૌષ્ઠવ ક્યાં ? નિરખેલું તે બધું યમદેવથી નષ્ટ થયું જુઓ, બધુંયે અનિત્ય છે

घणकम्मपासबद्धो, भवनयरचउप्पहेसु विविहाओ।
पावइ विडंबणाओ, जीवो को इत्थ सरणं से ॥१६॥

ગાથાર્થ—નિબિડ કર્મના પાશથી બંધાયેલો આત્મા ભવનગરના ચૌટામાં વિવિધ વિટંબણાઓ પામે છે તેને શરણભૂત કોણ છે ?

घोरम्मि गब्भवासे, कलमलजवालअसुइबीभच्छे ।
वसिओ अणतखुत्तो, जीवो कम्माणुभावेण ॥१७॥

ગાથાર્થ —કલમલના સમૂહ રૂપ કાદવની અશુચિથી બીભત્સતા યુક્ત ઘોર ગર્ભાવાસમાં કર્મના પ્રભાવથી આત્મા અનંત વાર વસેલો છે

चुलसीइ किर लोए, जोणीण पमुहसयसहस्साइं ।
इक्किक्कम्मि अ जीवो अणतखुत्तो समुप्पन्नो ॥१८॥

ગાથાર્થ —લોકમાં ચોરાશી લાખ જીવાયોનિ છે અને પ્રત્યેકમાં જીવ અનંતવાર ઉત્પન્ન થયેલ છે

मायपियबंधूहिं, ससारत्थेहिं पूरिओ लोओ ।
बहुजोणीनिवासीहिं, न य ते ताणं च सरणं च ॥१९॥

ગાથાર્થ —સંસારમાં ઘણી જીવાયોનિમાં નિવાસ કરીને રહેલા માતા, પિતા અને સ્નેહી જનોથી સમગ્ર લોક ભરેલો છે નથી તેઓ રક્ષક કે આશ્રયદાતા

जीवो वाहिविलुत्तो, सफरो इव निज्जले तडप्फडइ ।
सयलो वि जणो पिच्छइ, को सक्को वेअणाविगमे ॥२०॥

ગાથાર્થ—જળ વિના તરફડતા માછલાની જેમ વ્યાધિથી ત્રાસી ગયેલા જીવ તરફડે છે સૌ એને જુએ છે પરંતુ એની વેદના ટાળવા કોઈ સમર્થ છે ?

मा जाणसि जाव तुम, पुत्तकलत्ताइ मज्झ सुहहेऊ ।
निउण बधणमेय, ससार ससरताण ॥२१॥

ગાથાર્થ—આત્મન્ ! "પુત્ર પત્નિ વિગેરે મારા સુખના હેતુ છે એમ તુ જાણતો નહિ. વિન્દુ સંસારમા ભ્રમણ કરનારને તે અતિશય બંધન રૂપ છે.

जणणी जायइ जाया, जाया माया पियाय पुत्तोय ।
अणवत्था ससार, कम्मवसा सव्वजीवाण ॥२२॥

ગાથાર્થ—માતા પત્નિ રૂપે બને છે પત્નિ માતા રૂપે બને છે, પિતા પુત્ર રૂપે બને છે અને પુત્ર પિતા રૂપે બને છે. સંસારમાં કર્માધીનતાના કારણે સર્વ જીવોની સ્થિતિ અનેક પ્રકારની હોય છે.

न सा जाई न सा जोणी, न त ठाण न त कुल ।
न जाया न मुआ जत्थ, सव्वे जीवा अणतसो ॥२३॥

ગાથાર્થ—તેવી એવી કોઈ જાતિ નથી જેવી કોઈ યોનિ નથી એવુ કોઈ સ્થાન અને નથી એવુ કોઈ [illegible]

જ્યાં સર્વ જીવો અનંતવાર ઉત્પન્ન ન થયા હોય તથા મૃત્યુ ન પામ્યા હોય

तं किंपि नत्थि ठाणं, लोमे वालग्गकोडिमित्तंपि ।
जत्थ न जीवा बहुसो, सुहदुक्खपरंपरं पत्ता ॥२४॥

ગાથાર્થ—લોકમાં વાળના અગ્રભાગના માત્ર છેડા જેવડું પણ સ્થાન એવું નથી કે જ્યાં જીવોએ અનેકવાર સુખ દુઃખની પરંપરાને પ્રાપ્ત કરી ન હોય

सव्वाओ रिध्धीओ, पत्ता सव्वेवि सयणसबंधा ।
ससारे ता विरमसु तत्तो जइ मुणसि अप्पाण ॥२५॥

ગાથાર્થ—સર્વ ઋદ્ધિઓ સંસારમાં પ્રાપ્ત થઈ છે સર્વ સ્વજનસંબંધ મળી ચૂક્યા છે માટે જો તું આત્માને જાણે છે તો તેનાથી વિરમ

अेगो बधइ कम्म, अेगो वहबंधमरणवसणाइ ।
विसहइ भवंमि ममडइ, अेगुच्चिअ कम्मवेलविओ ॥२६॥

ગાથાર્થ—જીવ એકલોજ કર્મબંધ કરે છે એકલોજ વધ બંધન મરણ અને આપત્તિઓને સહન કરે છે કર્મથી ઠગાયેલો તે એકલોજ ભવમાં ભમે છે

अन्नो न कुणइ अहियं, हियंपि अप्पा करेइ न हु अन्नो।
अप्पकय सुहदुक्खं भुंजसि ता कीस दीणमुहो ॥२७॥

ગાથાર્થ—અન્ય કોઈ અહિત નથી કરતું, હિત પણ આત્મા કરે છે, અન્ય કોઈ નહિ. આત્મકૃત સુખ દુઃખ તું ભોગવે છે, માટે શાને દીનતાભર્યું મ્હો રાખે?

बहुआरंभविढत्तं, वित्तं विलसंति जीव सयणगणा।
तज्जणियपावकम्मं, अणुहवसि पुणो तुमं चेव ॥२८॥

ગાથાર્થ—રે આત્મન્! બહુ આરંભથી તેં ઉપાર્જન કરેલ ધનનો ઉપભોગ સ્વજન સમૂહ કરે છે પરંતુ તે આરંભથી થયેલ પાપકર્મ તું એકલોજ અનુભવે છે.

अह दुक्खिआइ तह, भुक्खिआइ जह चिंतिआइं डिंभाइं।
तह थोवंपि न अप्पा, विचिंतिओ जीव किं भणिमो ॥२९॥

ગાથાર્થ—આત્મન્! "હવે દુઃખી છે તથા ભૂખ્યા છે," એમ બાળકોની ચિંતા જેમ તેં કરી તેમ થોડી પણ આત્મચિંતા તેં ન કરી માટે તને અમે શું કહીએ?

खणभंगुरं सरीरं, जीवो अन्नो अ सासयसरूवो।
कम्मवसा संबंधो, निब्बंधो इत्थ को तुज्झ ॥३०॥

ગાથાર્થ—દેહ ક્ષણભંગુર છે આત્મા તેનાથી ભિન્ન છે અને શાશ્વત સ્વરૂપ છે. દેહનો સંયોગ કર્માધીન છે, તેમાં તને રાગ શાને?

कह आय वह चलिय, तुमपि वह आगओ वह गमिही ।
अन्नमपि न याणह, जीव कुडुंव कओ तुज्झ ॥३१॥

ગાથાર્થ—આ મન્ ! કુટુંબ કેમ આવ્યુ અને કેમ ગયુ ? તુ પણ કેમ આવ્યો અને કેમ જઈશ ? જ્યારે એક બીજાને જાણતા નથી ત્યારે કુટુંબ તારુ ક્યાથી ?

खणभंगुरे सरीरे, मणुअभवे अन्भपडलसारिच्छे ।
सारं इत्तियमेत्तं, जं किरइ सोहणो धम्मो ॥३२॥

ગાથાર્થ—વાદળાના સમૂહ સમાન મનુષ્યભવમા, ક્ષણભંગુર દેહે જે સુંદર ધર્મ કરાય છે તેટલોજ માત્ર સાર છે

जम्मदुक्खं जरादुक्खं, रोगाय मरणाणि य ।
अहो दुक्खो हु संसारो, जत्थ कीसंति जंतुणो ॥३३॥

ગાથાર્થ—જન્મનુ દુ:ખ, જરાનુ દુ:ખ રોગો અને મરણો ! અહો સસાર જ દુ:ખરૂપ છે કે જ્યા જીવો પીડા અનુભવે છે.

जाव न इंदियहाणी, जाव न जररक्खसी परिप्फुरइ ।
जाव न रोगविआरा, जाव न मच्चू समुल्लिअइ ॥३४॥

ગાથાર્થ—જ્યા સુધી ઇંદ્રિયોની ક્ષીણતા નથી, જ્યા સુધી વૃદ્ધાવસ્થા રૂપી રાક્ષસી વ્યાપતી નથી, જ્યા સુધી રોગના વિકારો નથી અને જ્યા સુધી મૃત્યુ ભેટતુ નથી, ત્યા સુધીમા હે આત્મન્ ! ધર્મનુ સેવન કરી લે

जह गेहम्मि पलित्ते, कूवं खणिउं न सक्कए कोइ ।
तह संपत्ते मरणे, धम्मो कह कीरए जीव ॥३५॥

ગાથાર્થ —જેમ ઘર બળતું હોય ત્યારે કૂવો ખોદ
વાને કોઈ શક્તિવંત ન હોય તેમ મૃત્યુ નજીક આવતાં
ધર્મ શી રીતે કરી શકાય ?

रूवं असासयमिणं, विज्जुलयाचंचलं जए जीअं ।
संझाणुराग सरिसं, खणरमणीअं च तारुण्णं ॥३६॥

ગાથાર્થ —આ રૂપ અશાશ્વત છે જગતમાં જીવિત
વિદ્યુત્‌ના જેવું ચપળ છે અને યૌવન સંધ્યારાગની જેમ
ક્ષણમાત્ર રમણીય છે

गयकण्णचंचलाओ, लच्छीओ तिअसचावसारिच्छं ।
विसयसुहं जीवाणं, बुज्झसु रे जीव मा मुज्झ ॥३७॥

ગાથાર્થ —લક્ષ્મી હાથીના કાન જેવી ચંચળ છે
જીવોનું વિષયસુખ ઇન્દ્રધનુષ જેવું છે રે જીવ ! તું સમજ
અને મોહ ન પામ.

जह संझाए सउणाण, संगमो जह पहे अ पहिआण ।
सयणाण संजोगा, तहेव खणभंगुरा जीव ॥३८॥

ગાથાર્થ —હે જીવ ! સંધ્યા સમયે પક્ષીઓનો
સંગમ અને માર્ગમાં જેમ પથિકોનો સમાગમ ક્ષણિક
તેમ સ્વજનોનો સંયોગ ક્ષણભંગુર છે

निसाविरामे परिभावयामि, गेहे पलित्ते किमहं सुयामि ।
डज्झंत मप्पाण मुवक्खयामि, जं धम्मरहिओ दिअहा
गमामि ॥३९॥

ગાથાર્થ —રાત્રિના અંતે ફરી ફરીને વિચારું છું કે, "બળતા ઘરમાં હું કેમ સૂઈ રહ્યો છું ? દાઝી રહેલા આત્માને હું ઉપેક્ષા રહ્યો છું અને ધર્મરહિત દિવસો પસાર કરું છું"

जा जा वच्चइ रयणी, न य सा पडिनियत्तइ ।
अहम्मं कुणमाणस्स, अहला जंति राइओ ॥४०॥

ગાથાર્થ —જે જે રાત્રિ જાય છે તે ફરી આવતી નથી. અધર્મ કરનારની રાત્રિઓ અફળ જાય છે

जस्स ऽत्थि मच्चुणा सक्खं, जस्स व ऽत्थि पलायणं ।
जो जाणे न मरिस्सामि, सो हु कंखे सुवे सिया ॥४१॥

ગાથાર્થ —જેને મૃત્યુ સાથે મિત્રતા છે અથવા જેને એનાથી નાસવાનું છે અથવા 'મરીશ નહિ" એમ જે જાણે છે તે 'આવતી કાલે ધર્મ થશે' એવી ઇચ્છા કદાચિત્ કરે તો ભલે

दढकलिअ परित्ता, वच्चंति हु राइओ य दिवसाय ।
आउस संविल्लंता, गयावि न पुणो नियत्तंति ॥४२॥

ગાથાર્થ — ...રી ઉકેલાતા સૂત્રની જેમ રાત્રિ

દિવસો આયુષ્યને ઉખેળી રહ્યા છે પરંતુ ગયેલા તે ફરી પાછા આવતા નથી

जहेह सीहो व मियं गहाय, मच्चू नरं णेइ हु अंतकाले ।
न तस्स माया न पिया न भाया, कालम्मि तम्मि संहरा भवंति ॥४३॥

ગાથાર્થ—આ લોકમાં જેમ સિંહ મૃગને પકડીને લઈ જાય છે તેમ અંતસમયે મૃત્યુ માણસને પકડીને લઈ જાય છે તે સમયે માતા પિતા કે ભાઈ સહાયક બનતા નથી

जीअं जलबिंदुसमं, संपत्तीओ तरंग लोलाओ ।
सुमिणयसमं च पिम्मं, जं जाणसु तं करिज्जासु ॥४४॥

ગાથાર્થ—જીવિત જલબિંદુ જેવું છે સંપત્તિઓ જળના તરંગની જેમ ચંચળ છે અને સ્નેહ સ્વપ્ન સમાન છે જે જાણ તે કર

संझरागजलबुब्बुओवमे, जीविए अ जलबिंदुचंचले ।
जुव्वणे य नइवेगसंनिभे, पावजीव ! किं मियं न बुज्झसि ॥४५॥

ગાથાર્થ—સંધ્યાના રંગ અને પાણીના પરપોટા સમાન જીવિત જળબિંદુ જેવું ચંચળ હોવા છતાં અને યૌવન નદીના પૂર જેવું હોવા છતાં, હે પાપાત્મન્ ! તું બોધ કેમ પામતો નથી ?

अन्नत्य सुमा अन्नत्य, गहिणी परिग्रणावि अन्नत्य ।
भूयवलिव्व कुडुंब, पक्खित्त हयकयंतेण ॥४६॥

ગાથાર્થ—હા ! ભૂતને દેવાતા બલિની જેમ યમદેવે કુટુંબને છૂટું જ્યાંનું ત્યાં ફેંક્યું છે પુત્રને અન્યત્ર, પત્નિને અન્યત્ર અને સ્વજનોને પણ અન્યત્ર

जीवेण भवे भव, मिलियाइ देहाइ जाइ ससार ।
ताण न सागरहिं, कीरइ सखाअणतेहिं ॥४७॥

ગાથાર્થ—સંસારમાં ભવે ભવે જે શરીરો જીવે પ્રાપ્ત કર્યા છે તેની સંખ્યા અનંત સાગરથી નથી કરી શકાતી

नयणादयपि तासि, सागरसलिलाओ बहुयर होइ ।
गलिय रुयमाणाण, माऊण अन्नमन्नाण ॥४८॥

ગાથાર્થ—ભિન્ન ભિન્ન જન્મોમાં મળેલી માતાઓના નયનમાંથી રડતી સમયે નીકળેલું જળ પણ સાગરના જળથી અધિક હોય છે

ज नरए नरइया, दुहाइ पावति घोरणताइ ।
तत्तो अणतगुणिय, निगोअमज्झे दुह होइ ॥४९॥
तमि वि निगोअमज्झ, वसिओ रे जीव विविहकम्मवसा ।
विसहंतो तिक्खदुह अणतपुग्गलपरावत्ते ॥५०॥

ગાથાર્થ—નરકમાં નારકો જે ઘોર અને અનંત દુઃખો પામે છે તેથી અનંતગુણ દુઃખ નિગોદમાં હોય છે

રે આત્મન્! વિવિધ કર્મની આધીનતાથી તેં નિગોદમાં પણ અનંત પુદ્ગલપરાવર્ત સુધી તીવ્ર દુઃખ સહન કરતો તું રહ્યો

निद्दराअ वहवि तत्तो, पत्तो मणुयत्तणपि रे जीव !
तथवि जिणवरधम्मा, पत्तो चिंतामणिसरिच्छो ॥५१॥

ગાથાર્થ—રે જીવ, ત્યાંથી કોઈપણરીતે નિકળીને મનુષ્યપણું પણ તું પામ્યો તેમાં પણ ચિંતામણી સદૃશ જિનધર્મ તને પ્રાપ્ત થયો.

पत्तवि तमि रे जीव, कुणसि पमाय तुम तय चेव ।
जेण भवधकूव पुणावि पडिओ दुह लहसि ॥५२॥

ગાથાર્થ—તે પ્રાપ્ત થતાં છતાં પણ રે જીવ, તેજ ધર્મમાં તું કરે છે કે જે પ્રમાદથી ભવાંધકૂપમાં ફરી વાર પણ પડીને તું દુઃખ પામે

उवलद्धो जिणधम्मो, न य अणुचिण्णो पमायदोसेण ।
हा जीव अप्पवरि म, सुबहु परओ विसूरिहिसि ॥५३॥

ગાથાર્થ—રે આત્મન્! જિન ધર્મ મળ્યો પરંતુ પ્રમાદ દોષથી તેનું સેવન ન થયું - અરે આત્મવૈરી, પરલોકમાં તું ખૂબ ખેદ પામીશ

सोमंति ते वराया, पच्छा समुवट्ठियमि मरणमि ।
पावपमायवसेण, न सचियो जहि जिणधम्मो ॥५४॥

ગાથાર્થ —પાપરૂપ પ્રમાદને આધીન થઈને જેઓએ જિનધર્મનો સંચય નથી કર્યો તે રંકજનો પછી મરણ ઉપસ્થિત થતા શોક કરે છે

धी धी धी समार, देवो मरिऊण ज तिरी होइ।
मरिऊण रायराया, परिपच्चइ निरयजालाम्मे ॥५५॥

ગાથાર્થ —જે સંસારમાં દેવો મૃત્યુ પામીને તિર્યંચ બને છે અને રાજાધિરાજ મરણ પામીને નરકની જ્વાળાથી અતિશય પચાય છે તે સંસારને ધિક્કાર હો ! ધિક્કાર હો ! ધિક્કાર હો !

जाइ अणाहो जीवा, दुमस्स पुप्फ व कम्मवायहओ।
धणधन्ना हरणाइ, घरसयणकुडुंब मिल्लेवि ॥५६॥

ગાથાર્થ —કર્મરૂપી પવનથી હણાયેલો આત્મા ધન ધાન્ય, આભરણ ઘર સ્વજન અને કુટુંબને મૂકીને પવનથી પડી ગયેલા વૃક્ષના પુષ્પની જેમ અનાથ બનીને જાય છે

वसिय गिरीसु वसिय, दरीसु वसिय समुद्दमज्झमि।
रुक्खग्गेसु य वसिय, समारे संसरतेण ॥५७॥
देवो नेरइओत्तिय, कीड पयगु त्ति माणुसो एसो।
रूवस्सी य विरूवा, सुहभागी दुक्खभागीय ॥५८॥
राउत्ति य दमगुत्तिय एस सवागुत्ति एस वयविऊ।
सामी दासो पुज्जो, खलोत्ति अधणी धणवइत्ति ॥५९॥

नवि इत्थ कोइ नियमो, सकम्मविणिविट्ठसरिसकय चिट्ठा।
अन्नुन्नरुववसा, नडुव्व परियत्तए जीवो ॥६०॥

ગાથાર્થ—સમા મા ... કરતા ... નિવાસ ગિરીમા થતા છે ... થયો છે, મ... અમુ...મા થયો છે અને વળતી રોગી પણ થયેલો છે

તુ દેવ બ યો છ અને નારક બ યો છે ... અને પતગ થયો છે અને મનુષ્ય પણ થયેલો છે તે જ તુ સોહામણો અને કુરુપ બન્યો છે સુખી બ રો છે અને દુખી બન્યો છે

તુ રાજા અને ભિખારી ... યો ... તે જ તુ ...ડાગ અને વેદપાઠી સ્વામિ અને ... ... દુર્જન, નિર્ધન અને ધનવાન થયો છે

એમા કોઈ નિયમ નથી ... ... કર્મની રચના પ્રમાણે ચેષ્ટા ... તો જીવ નટની જેમ ભિ ન ભિ ન રૂપ અને વેશ ધારણ કરીને પરાવર્તન પામે છે

नरयसु वेयणाओ अणोवमाओ असायबहुलाओ ।
रे जीव तए पत्ता अणंतखुत्तो बहुविहाओ ॥६१॥
देवत्ते मणुअत्ते, पराभिओगत्तण उवगएण।
भीसणदुहं बहुविहं अणंतखुत्तो समणुभूअं ॥६२॥
तिरियगइं अणुपत्तो, भीममहावेअणा अणेगविहा ।
जम्मणमरणरहट्टे, अणंतखुत्तो परिब्भमिओ ॥६

ગાથાર્થ—હે જીવ ! દુઃખથી ભરપૂર અને ઉપમા રહિત અનેકવિધ વેદનાઓ નારકીમાં અનતીવાર તે પ્રાપ્ત કરી છે

દેવભવમાં અને માનવભવમાં પરાધીનતાને પામીને, અનેક પ્રકારનું ભીષણ દુઃખ તે અનુભવ્યું છે

અનેક પ્રકારની મહાભયંકર વેદનાવાળા તિર્યંચગતિને પામીને તા જન્મ મરણ રૂપ રેંટમાં અનતીવાર પરિભ્રમણ તે કર્યું

जायति वन्ति दुक्खा, सारीरा माणसा य ससारे ।
पत्तो अणतखुत्तो, जीवा ससारकतारे ॥६४॥

ગાથાર્થ—સસારમાં જન્મના શારીરિક અને માનસિક દુઃખો છે તે સર્વ જીવે ભવ અટવીમાં અનતીવાર પ્રાપ્ત કર્યા છે

तण्हा अणतखुत्तो ससार तारिसी तुम आसी ।
ज पसमेउ सव्वादहाणमुदय न तीरिज्जा ॥६५॥

ગાથાર્થ—સસારમાં અનતવાર તને એવી તૃષા થઈ હતી કે જેને શમાવવાને સર્વ સાગરનું પાણી અસમર્થ થાય

आसी अणतखुत्तो, ससारे त छुहावि तारिसिया ।
ज पसमेउं सव्वो, पुग्गलकाओवि न तीरिज्जा ॥६६॥

ગાથાર્થ—સમાગમાં અનતીવાર તારી ભૂખ પણ એવા મમરની હની કે જે શમાવવાને સર્વ પુદ્ગલો અસમર્થ થાય

काऊण मणगाइ, जम्मणमरण परियट्टणसयाइ ।
दुक्खण माणुसत्त, जइ लहइ जहिच्छिय जीवो ॥६७॥
त तह दुल्लहलम, विज्जुल्याचचल च मणुअत्त ।
धम्मंमि जो विसीयइ, सो काउरिसो न सपुरिसो ॥६८॥

ગાથાર્થ—અનેક જન્મ મરણોના સેંકડો પરાવર્તનો કરી । મહા કષ્ટ જ્યાર જીવ મનુષ્યપણુ પામે છે ત્યારે તેનુ વધનિ ન ત પ્રાપ્ત કરે છ

પ તુ ને દુર્લભ અને વિધુ ા ના જ ુ ચપળ મનુષ્ય પણુ પ મીને જે ધમ કયમાં ખ કરે છે ત મુ પુરુ ્ સ પુરુ નહિ

माणुस्सजम्म तडि लद्धयाम, जिणदधम्मा न कओ य जण ।
तुटड गुण जह धाणुक्कस्स ण, हत्था मलेव्वा य अवस्स तण ॥६९॥

ગાથાર્થ—જેમ ધનુધારીની દોરી તૂટી ગયા પછી તે । ખરેખ હાથ ઘસવા પડે છે તેમ મ સારસાગરના િનારે ી માનવજન્મ પામીને જેણે જિનકધર્મ્ ુ સેવન નથી કર્યુ તેને અ ય હાથ ઘસવાનુ રહેશે

र जीव निसुणि चचलसहाव, मिल्हविणु सयल वि बज्झभाव ।
नवभेयपरिग्गहविविहजाल, ससारि अत्थि सह इन्याल

ગાથાર્થ —હે આત્મન્ ! સાભળ ચચળ નરભાવ વાળા સકલ બાહ્ય ભાવોને અને નવવિધ પરિગ્રહની વિવિધ જાળને મૂકીને જવાનુ છે માટે સસારમા અધનુ ઇન્દ્રજાળ જેવુ છે

पियपुत्तमित्तघरघरणीजाय, इहलोइय सव्व नियसुहसहाय ।
न वि अत्थि कोइ तुह सरणि मुक्ख, इक्कल्लु सहसि तिरि-
निरयदुक्ख ॥७१॥

ગાથાર્થ —હે મૂર્ખ ! આ લોકમા પિતા પુત્ર, મિત્ર, ગૃહિણી વિગેરેનો સમૂહ પોતાનુ સુખ શોધનાના સ્વભાવવાળો છે કોઈ તને શરણરૂપ નથી તિર્યંચ અને નરકના દુ ખો તુ એકલોજ સહન કરીશ

कुसग्ग जह आसबिंदुअ, थोव चिट्ठइ लबमाणअे ।
अेव मणुआण जीविय, समय गोयम मा पमायअे ॥७२॥

ગાથાથ —જેમ ડાભના અગ્રભાગે રહેલુ જળબિન્દુ થોડીજ વાર ટકે છે તેમ મનુષ્યનુ જીવિત થોડીજ વાર ટકે છે હે ગોતમ ! એક સમય પણ પ્રમાદ ન કર

सबुज्झह किं न बुज्झह, सबोही खलु पिच्च दुल्लहा ।
ना हु उवणमति राइओ, ना सुलहपुणरवि जीवियं ॥७३॥

ગાથાર્થ —તમે બોધ પામો તમે શાને બોધ નથી પામતા ? ખરેખર, મનુષ્ય પાછા પછી અન્ય ભવમા

પ્રાપ્તિ આજ દુર્લભ છે જેમ ગયેલા રાત્રિદિવસો નિશ્ચય પાછા આવતા નથી તેમ ઉચિત ફરીફરી સુલભ નથી

डहरा वुड्ढा य पासह, गब्भत्था वि चयति माणवा ।
सेण जह वट्टय हरे एव आउक्खयमि तुट्टइ ॥७४॥

ગાથાર્થ—જુઓ ! બાળકો વૃદ્ધો અને ગર્ભમાં રહેલા મનુષ્યો પણ મૃત્યુ પામે છે. બાજ પક્ષી જેમ તેતરનું હરણ કરે છે તેમ આયુષ્યનો ક્ષય થતા યમદેવ જીવિતને હરે છે

तिहुयणजण मरत दट्ठूण नयति ज न अप्पाण ।
विरमति न पावाओ, धी धी धीट्ठत्तण ताण ॥७५॥

ગાથાર્થ—ત્રણ ભુવનના જનોને મરતા જોઈને જેઓ આત્માને ધર્મમાર્ગે દોરતા નથી અને પાપથી અટકતા નથી તેમના ધૃષ્ટપણાને ધિક્કાર થાઓ

मा मा जपह बहुय ज बद्धा चिक्कणहि कम्महि ।
सव्वसि तसि जायइ हिओवअसो महादासो ॥७६॥

ગાથાર્થ—ચિકણા કર્મથી જે બંધાયેલા છે તેમને બહુ બોધ ન આપો તે સૌને હિતોપદેશ મહાદ્વેષમાં પરિણમે છે

कुणसि ममत्त धणसयणविहवपमुहेसु अणतदुक्खसु ।
सिढिलसि आयर पुण, अणतसुक्खमि मुक्खमि ॥७७॥

ગાથાર્થ —અનંત દુઃખના કારણરૂપ એવા ધન સ્વજન અને વૈભવાદિકમાં તું મમત્વ કરે છે પરંતુ અનંત સુખરૂપ મોક્ષમાં તું આદરને શિથિલ કરે છે

संसारो दुहहेउ, दुक्खफलो दुसहदुक्खरूवो य ।
न चयंति तंपि जीवा अइबद्धा नेहनिअलेहिं ॥७८॥

ગાથાર્થ —દુઃખનું જે કારણ છે દુઃખનું જે ફલ છે અને જે અનંત દુઃખ રૂપ છે તે સંસારને પણ સ્નેહની સાંકળથી અતિશય બંધાયેલા જીવો ત્યજતા નથી

नियकम्मपवणचलिआ, जीवो संसारकाणणे घोरे ।
का का विडंबणाओ, न पावए दुसहदुक्खाओ ॥७९॥

ગાથાર્થ —ઘોર સંસાર અટવીમાં સ્વકર્મરૂપી પવનથી ચલિત થયેલો જીવ અસહ્ય વેદનાયુક્ત કઈ કઈ વિડંબણાઓ પામતો નથી ?

सिसिरंमि सीयलानिललहरिसहस्सेहिं भिन्नघणदेहो ।
तिरियत्तणंमि ऽरण्णे अणंतसो निहणमणुपत्तो ॥८०॥
गिम्हायवसंतत्तो, ऽरण्णे छुहिओ पिवासिओ बहुसो ।
संपत्तो तिरिय भवे, मरणदुहं बहु विसूरंतो ॥८१॥
वासासु ऽरण्णमज्झे, गिरिनिज्झरणोदगेहिं वज्झंतो ।
सीयानिलडज्झविओ, मओसि तिरियत्तणे बहुसो ॥८२॥
एवं तिरियभवेसु कीसंतो दुक्खसयसहस्सेहिं ।
वसिओ अणंतखुत्तो, जीवो भीसणभवारण्णे ॥८३॥

ગાથાર્થ—નિ નમતે અ ત્યા શિશી નુના વીત્ય ના દ તુમના ષીના પુ દેદ કોરા કે અ ા ત ત તુને ાેન ઘર

નિ ચમ ને ન યમા ાે ન ઋતુના નાથી પતત તપેલ અ ત્યાર સુધા તથા ર ા વ ગે તુ ઘણોજ એ પામન ખ

નિ ચન વાન ા નતુમા ગીરનિબ ોના જ્ગી તળાતા મા તેના ત્રથી તરા તુ અનેક ર્ મા ા

બીતજુ ભરતને નિર નિર મ ામા જીવ એવી રીતે સાખા દુ સેવી રીતા અનતીસાર વમેલ છે

તુડુઇ ાત્યયાનિગ ભીમણમિ મવગ્ગણ।
હિંગ તમ્રસુ વિ, અણગસા જીવ પત્તોસિ ॥૮૪॥
મત્તસુ નરયમગેમુ વઝ્ઝાનાગ્હમીયવિયણાસુ।
વસિયા અણનખુત્તા વિલ્વતા વક્ણસદ્દહિ ॥૮૫॥

ગાથાર્થ—રે જીવ ' દૃઢ અ ૮ કર્મરૂપી ૩ નના પવનથી નેરાનને મા । ભરાણીમા ભમત નારકીમા પણ તુ ગ્યો છ

જ્યા વજ્રના અ નિ જેવા ૮ છે અને અનિશય દી છે તે સત નરકની વિષે મુ શબ્દોથી વિલાપ કરતા તુ અનતીવાર વમેલ છુ

पियमायमयणरहिआ, दुरनवाहीहि पीडिओ बहुमो ।
मणुअभवे निम्मार विलाविआ किं न त सरसि ॥८६॥

ગાથાર્થ —નિ ાર માનવ નવમા, પિા માતા અને સ્વજન િ હોણા તથા દુ ત યાધિથી અનેકવાર પીડાતો તુ વિનાપ કરતા હતે ત ત મ મ યા નો નથી ?

पवणुव्व गयणमग्ग अलक्खिआ भमइ भववण जीवा।
ठाणट्ठाणमि समुज्झिऊण घणमयणसघाअ ॥८७॥

ગાથાર્થ —સ્થાને સ્થાને ધન અને સ્વજનના સમૂહને મૂકીને ભવનમા જીવ ગગનમાર્ગમાના પવનની જેમ અદશ્ય થીને ભમે છે

विद्धिज्जता असय, जम्मजरामरणतिक्खकुतहिं ।
दुहमणुहवति घार, ससारे ससरत जिआ ॥८८॥

तहवि खणम्पि यावि हु, अन्नाणभुयगडक्खिया जीवा ।
ससारचारगाओ नय उव्विज्जति मूढमणा ॥८९॥

ગાથાર્થ —સ સા માં ભગ્કતા જીવો જન્મ જરા અને મ ણ તીક્ષ્ણ ભાલાઓથી અનેકવા વીધાતા ઘેર દુ ખ અનુભવે છે

તોપણ અજ્ઞાનસપથી સ્ખેના મૂઢમનવાળા જીવો સ સારરૂપ ગૃહથી ખરેજ, કદિ પણ ક્ષણમાત્ર ઉદ્વેગ અનુભવતા નથી

कीलसि कियतवेलं, सरीरवावीइ जत्थ पइसमयं ।
कालरहट्ट घडीहिं, सोसिज्जइ जीविअमोह ॥९०॥

ગાથાર્થ —જે દેહ વાવડીમા પ્રતિસમય મળરૂપી રેંટના ઘાડાઓ વડે જીવિતરૂપી જળસમૂહ શોષાઇ જાય છે ત્યા તુ કેટલો સમય ક્રીડા કરીશ ?

रे जीव बुज्झ मा मुज्झ मा पमाय करसि रे पाव ।
किं परलोए गुरुदुक्खभायण होहिसि अयाण ॥९१॥

ગાથાર્થ —રે આત્મન્ ! બોધ પામ મોહ ન કર રે પાપ ! પ્રમાદ ન કર રે અજાણ ! પરલોકમા ભારે દુ ખનુ ભાજન શામાટે થાય છે ?

बुज्झसु रे जीव तुम, मा मुज्झसु जिणमयंमि नाऊण ।
जम्हा पुणरवि एसा सामग्गी दुल्लहा जीव ॥९२॥

ગાથાર્થ —રે જીવ, બોધ પામ જિનમત જાણીને મોહ ન પામ કારણ કે, હે જીવ આ સામગ્રી ફરીને મળવી દુર્લભ છે

दुलहो पुण जिणधम्मो, तुम पमायायरो सुहेसीय ।
दुसह च नरयदुक्ख, कह होहिसि त न याणामो ॥९३॥

ગાથાર્થ —જિનધર્મની પુન પ્રાપ્તિ દુર્લભ છે તુ પ્રમાદી અને સુખનો અભિલાષી છો નરકદુ ખ દુ સહ છે

अथिरेण थिरो समलेण, निम्मलो परवसेण साहीणो ।
देहेण जइ विढप्पइ, धम्मो ता किं न पज्जत्त ॥९४॥

ગાથાર્થ—અસ્થિર, મલિન અને પરાધીન દેહથી જો સ્થિર નિર્મળ અને સ્વાધીન ધર્મ ઉપાર્જન થઈ શકે છે તો તને શું પ્રાપ્ત નથી થયું ?

जह चिंतामणिरयणं, सुलहं न हु होइ तुच्छविहवाण ।
गुणविहववज्जियाण जियाण तह धम्मरयणंपि ॥९५॥

ગાથાર્થ—તુચ્છ વિભવવાળાઓને જેમ ચિંતામણિ રત્ન સુલભ નથી હોતું તેમ ગુણ રૂપી વિભવથી રહિત જીવોને ધર્મરત્ન પણ સુલભ નથી હોતું

जह दिट्ठीसंजोगो न होइ जच्चंधयाण जीवाण ।
तह जिणमयसंजोगो, न होइ मिच्छंधजीवाण ॥९६॥

ગાથાર્થ—જન્માંધ જીવોને જેમ ચક્ષુનો યોગ ન હોય તેમ મિથ્યાત્વથી અંધજીવોને જિનધર્મનો યોગ ન હોય.

पच्चक्खमणंतगुणे, जिणिंदधम्मे न दोसलेसो वि ।
तहवि हु अन्नाणंधा, न रमंति कयावि तंमि जिया ॥९७॥

ગાથાર્થ—જિનેંદ્રધર્મમાં પ્રત્યક્ષ અનંતગુણો છે અને દોષ લેશમાત્ર નથી તોપણ અજ્ઞાનથી અંધજીવો, ખરેજ, તેમાં રમણ કરતાં નથી

मिच्छे अणत दोसा, पयडा दीसति न वि य गुणलेसो ।
तहवि य त चेव जिया, ही मोहधा निसेवति ॥९८॥

ગાથાર્થ—મિથ્યાત્વમાં અનંતદોષો પ્રગટ દેખાય છે અને તેમાં ગુણનો લવલેશ પણ નથી છતાં મોહાંધજીવો તેનેજ સેવે છે હા ખેદ !

धिद्धि ताण नराण, विन्नाणे तह गुणसु कुसलत्तं ।
सुहसच्चधम्मरयणे सुपरिक्खं जे न जाणति ॥९९॥

ગાથાર્થ—જેઓ સુખદ સત્યધર્મરૂપ રત્નની સારી રીતે પરીક્ષા નથી કરી શકતા તે પુરુષોની વિજ્ઞાનની અને ગુણની કુશળતાને ધિક્કાર હો ! ધિક્કાર હો !

जिणधम्मोऽय जीवाण अपुव्वो कप्पपायवो ।
सग्गापवग्गसुक्खाण, फलाणं दायगो इमो ॥१००॥

ગાથાર્થ—આ જિનધર્મ જીવોને માટે અપૂર્વ કલ્પતરુ છે સ્વર્ગ અને મુક્તિના સુખરૂપ ફળને તે આપનાર છે

धम्मो बधु सुमित्तो य, धम्मा परमा गुरू ।
मुक्खमग्गपयट्टाण, धम्मो परमसदणो ॥१०१॥

ગાથાર્થ—ધર્મ બંધુ અને સુમિત્ર છે ધર્મ પરમ ગુરુ છે મોક્ષમાર્ગમાં પ્રવૃત્ત થયેલાઓને ધર્મ પરમ રથ સમાન છે

अथिरेण थिरो समलेण, निम्म
देहेण जइ विढप्पइ, धम्मो ता

ગાથાર્થ —અસ્થિર, મ
એ સ્થિર, નિર્મળ અને સ્વાધીન
છે તો તને શું પ્રાપ્ત નથી થયું

जह चिंतामणिरयण सुलह न
गुणविहववज्जियाण जियाण

ગાથાર્થ —તુચ્છ વિભવ
રત્ન સુલભ નથી હોતુ તેમ ગુ
જીવોને ધમરત્ન પણ સુલભ ન

जह दिट्ठीसजोगो, न हु
तह जिणमयसजोगो, न हु

ગાથાર્થ —જન્માંધ
હોય તેમ મિથ્યાત્વથી અંધ

पच्चक्ख मणतगुणे, जि
तहवि हु ममाणवा, न र

ગાથાર્થ —જિનેન્દ્ર
અને દોષ લેશમાત્ર નથી
પ્રત્યક્ષ, તેમાં રમણુક ર

मिच्छे अणंतदोसा, पयडा दीसंति न वि य गुणलेसो ।
तहवि य तं चेव जिया, ही मोहंधा निसेवंति ॥९८॥

ગાથાર્થ—મિથ્યાત્વમાં અનંતદોષો પ્રગટ દેખાય છે અને તેમાં ગુણ લવલેશ પણ નથી. આ મોહાંધ જીવો તેને સેવે છે હા ખેદ !

धिद्धी ताण नराणं, विन्नाणे तह गुणेसु कुसलत्तं ।
सुहसच्चधम्मरयणे सुपरिक्खं जे न जाणंति ॥९९॥

ગાથાર્થ—જેઓ સુખકર સત્યધર્મરત્નની સારી રીતે પરીક્ષા નથી કરી શકતા તે પુરુષોની વિજ્ઞાનની અને ગુણની કુશળતાને ધિક્કાર હો ! ધિક્કાર હો !

जिणधम्मोऽयं जीवाणं, अपुव्वो कप्पपायवो ।
सग्गापवग्गसुक्खाणं, फलाणं दायगो इमो ॥१००॥

ગાથાર્થ—આ જિનધર્મ જીવોને માટે અપૂર્વ કલ્પવૃક્ષ છે, સ્વર્ગ અને મુક્તિના સુખરૂપ ફળને આપનાર છે

धम्मो बंधू सुमित्तो य, धम्मो य परमो गुरू ।
मुक्खमग्गपयट्टाणं, धम्मो परमसंदणो ॥१०१॥

ગાથાર્થ—ધર્મ બંધુ અને સુમિત્ર છે ધર્મ પરમ ગુરુ છે મોક્ષમાર્ગમાં પ્રવર્તેલાઓને ધર્મ પરમ રથ સમાન છે

चउगइणतदुहानलपलित्तभवकाणणे महाभीम ।
सेवसु रे जीव तुम, जिणवयण अमियकुंडसम ॥१०२॥

ગાથાર્થ—ચતુર્ગતિ રૂપ અનત દુ ખાગ્નિથી બળતા મહાભયકર ભવવનમા અમૃતકુડ સમાન જિનવાણીને, રે જીવ, તુ સેવ

विसमे भवमरुदसे अणतदुहगिम्हतावसतत्ते ।
जिणधम्मकप्परुक्ख, सरसु तुम जीव सिवसुहद ॥१०३॥

ગાથાર્થ—રે જીવ, અનતદુ ખ રૂપ ગ્રીષ્મઋતુના તાપથી સતપ્ત અને વિષમ એવા સસારરૂપ મરુદેશમા શિવસુખને આપનાર જિનધર્મરૂપી કલ્પવૃક્ષનો તુ આશ્રય કર

किं बहुणा जिणधम्मे, जइयव्व जह भवोदहिं घोर ।
लहु तरिय मणतसुहं, लहइ जिओ सासय टाण ॥१०४॥

ગાથાર્થ—કિ બહુના ! ઘોર ભવોદધિને સહેલા ઈથી તરીને અનતસુખનુ શાશ્વત સ્થાન જે રીતે જીવ પ્રાપ્ત કરે તે રીતે જિનધર્મમા યત્ન કરવો જોઈએ

શ્રી

સંબોધ સિત્તરિ

नमिऊण तिलोअगुरुं, लोआलोअपयासयं वीरं ।
संबोहसत्तरिमहं, रएमि उद्धार गाहाहिं ॥१॥

ગાથાર્થ — ત્રૈલોક્યના ગુરુ તથા લોકાલોકપ્રકાશક શ્રી વીરપ્રભુને નમસ્કાર કરીને ઉદ્ધૃત ગાથાઓ વડે હું સંબોધસત્તરિ રચું છું.

सेयंबरो य आसंबरो य, बुद्धो य अहव अन्नो वा ।
समभावभावियप्पा, लहइ मुक्खं न संदेहो ॥२॥

ગાથાર્થ — શ્વેતાંબર હો કે દિગંબર, બૌદ્ધ હો કે અન્ય કોઈ જે સમભાવથી ભાવિત આત્મા છે તે નિઃસંદેહ મોક્ષ મેળવે છે.

अट्ठदसदोसरहिओ, देवो धम्मो वि निउणदयसहिओ ।
सुगुरू वि बंभयारी, आरंभपरिग्गहा विरओ ॥३॥

ગાથાર્થ — અઢાર દોષથી રહિત તે દેવ છે, નિપુણ દયાથી યુક્ત તે ધર્મ છે, તથા બ્રહ્મચારી અને આરંભપરિગ્રહથી વિરક્ત તે સદ્ગુરુ છે.

चउगइणतदुहानलपलित्तभवक्खाणणे महाभीमे ।
सेवसु रे जीव तुम, जिणवयण अमियकुंडसम ॥१०२॥

ગાથાર્થ—ચતુર્ગતિ રૂપ અનંત દુઃખાગ્નિથી બળતા મહાભયંકર ભવવનમાં અમૃતકુંડ સમાન જિનવાણીને, રે જીવ, તું સેવ

विसमे भवमरुदेसे अणतदुहगिम्हतावसतत्ते ।
जिणधम्मकप्परुक्ख, सरसु तुम जीव सिवसुहद ॥१०३॥

ગાથાર્થ—રે જીવ, અનંતદુઃખ રૂપ ગ્રીષ્મઋતુના તાપથી સંતપ્ત અને વિષમ એવા સંસારરૂપ મરુદેશમાં શિવસુખને આપનાર જિનધર્મરૂપી કલ્પવૃક્ષનો તું આશ્રય કર

किं बहुणा जिणधम्मे, जइयव्व जह भवोदहिं घोरं ।
लहु तरिय मणतसुहं, लहइ जिओ सासयं ठाणं ॥१०४॥

ગાથાર્થ—કિં બહુના ! ઘોર ભવોદધિને સહેલાઇથી તરીને અનંતસુખનું શાશ્વત સ્થાન જે રીતે જીવ પ્રાપ્ત કરે તે રીતે જિનધર્મમાં યત્ન કરવો જોઇએ

श्री

સંબોધ સિત્તરિ

नमिऊण तिलोअगुरुं, लोआलोअप्पयासयं वीरं ।
संबोहसत्तरिमहं, रएमि उद्धारगाहाहिं ॥१॥

ગાથાર્થ — ત્રિલોકના ગુરુ તથા લોકાલોકપ્રકાશક શ્રી વીરપ્રભુને નમસ્કાર કરીને ઉદ્ધૃત ગાથાઓ વડે હું સંબોધસપ્તતિકાને રચું છું.

सेयंबरो य आसंबरो य, बुद्धो य अहव अन्नो वा ।
समभावभाविअप्पा, लहइ मुक्खं न संदेहो ॥२॥

ગાથાર્થ:—શ્વેતાંબર હો કે દિગંબર, બૌદ્ધ હો કે અન્ય કોઈ જે સમભાવથી ભાવિત આત્મા છે તે નિસંદેહ મોક્ષ મેળવે છે.

अट्ठदसदोसरहिओ, देवो धम्मो वि निउणदयसहिओ ।
सुगुरू वि बंभयारी, आरंभपरिग्गहा विरओ ॥३॥

ગાથાર્થ — અઢાર દોષથી રહિત તે દેવ છે, નિપુણ દયાથી યુક્ત તે ધર્મ છે, તથા બ્રહ્મચારી અને આરંભપરિગ્રહથી વિરક્ત તે સદ્ગુરુ છે.

अन्नाण कोह मयमाण, लोह माया रइ य अरइ य ।
निद्दा सोग अलियवयण, चोरिआ मच्छर भयाय ॥४॥
पाणिवह पेम कीलापसंग, हासाय जस्स ए दोसा ।
अट्ठारस वि पणट्ठा, नमामि देवाहिदेव त ॥५॥

ગાથાર્થ—અજ્ઞાન, ક્રોધ, મદ માન, લોભ માયા રતિ અને અરતિ નિદ્રા શોક અસત્યભાષણ ચોરી મત્સર અને ભય પ્રાણિવધ પ્રેમ ક્રીડાપ્રસંગ અને હાસ્ય તે અઢારે ય દોષો જેમના સત્વર નાશ થયા છે તે દેવાધિદેવને હું નમું છું

सव्वाओ वि नईओ कमेण जह सायरमि निवडंति ।
तह भगवइ अहिंस, सव्व धम्मा समिल्लंति ॥६॥

ગાથાર્થ— બધીજ સરિતાઓ ક્રમથી જેમ સાગરમાં પડે છે તેમ સર્વે ધર્મો ભગવતિ અહિંસામાં સમ્મિલિત થાય છે

ससरीर वि निरीहा, बज्झब्भिंतरपरिग्गहविमुक्का ।
धम्मोवगरणमित्त, धरंति चारित्तरक्खट्ठा ॥७॥
पंचिंदियदमणपरा, जिणुत्तसिध्धंतगहियपरमत्था ।
पचसमिया तिगुत्ता, सरण मह एरिसा गुरुणो ॥८॥

ગાથાર્થ—સ્વશરીરમાં નિરીહ બાહ્યાભ્યંતર પરિગ્રહથી વિમુક્ત, ચારિત્રની રક્ષા માટે ધર્મોપકરણમાત્ર

ધારનાર પાંચ ઇંદ્રિઓનું દમન કરનાર, જિનોક્ત સિધ્ધાંતના પરમાર્થના જાણકાર પાંચ સમિતિથી સહિત અને ત્રણ ગુપ્તિથી યુક્ત એવા ગુરુઓ મારૂ શરણ છે

पासत्थो ओसन्नो होइ कुसीलो तहय संसत्तो ।
अहछंदो वि य एए, अवंदणिज्जा जिणमयंमि ॥९॥

ગાથાર્થ—પાર્શ્વસ્થ, અવસન્ન, કુશીલ તેમજ સંસક્ત અને યથાછંદી—એ જિનમતમાં અવંદનીય છે

पासत्थाई वंदमाणस्स, नव कित्ती न निज्जरा होइ ।
जायइ कायकिलेसो बंधो कम्मस्स आणाई ॥१०॥

ગાથાર્થ—પાર્શ્વસ્થ વિગેરેને વંદન કરતાં નથી થતી કીર્તિ કે નથી થતી નિર્જરા થાય છે કાયક્લેશ કર્મબંધ અને આજ્ઞાભંગ

जे बंभचेरभट्ठा, पाए पाडंति बंभयारीणं ।
ते हुंति टुंटमुंटा, बोहि वि सुदुल्लहा तेसिं ॥११॥

ગાથાર્થ—જે બ્રહ્મચર્યભ્રષ્ટો બ્રહ્મચારીઓ પાસે વંદન કરાવે છે, તેઓ પાંગળા બને છે બોધિ બીજ પણ તેમને અત્યંત દુર્લભ હોય છે

दंसण भठ्ठो भठ्ठो दंसणभठ्ठस्स नत्थि निव्वाणं ।
सिज्झंति चरणरहिआ, दंसणरहिआ न सिज्झंति ॥१२॥

ગાથાર્થ—દર્શનથી ભ્રષ્ટ આત્મા ભ્રષ્ટ છે દર્શનથી ભ્રષ્ટ આત્માની મુક્તિ નથી ચારિત્રથી રહિત આત્માઓ સિદ્ધિપદ પામે છે પરંતુ દર્શનથી રહિત આત્માઓ સિદ્ધિ પામતા નથી ॥૧૩॥

तित्थयर समो सूरी, सम्म जो जिणमय पयासेई ।
आणाइ अइक्कतो, सो कापुरिसो न सप्पुरिसो ॥१३॥

ગાથાર્થ —જિનેશ્વરદેવના સિદ્ધાંતને જે આચાર્ય સમ્યક્ સ્વરૂપે પ્રકાશે છે તે તીર્થંકરની સમાન છે જિના જ્ઞાને જે ઓળંગે છે તે સત્પુરુષ નથી કિંતુ કુત્સિત પુરુષ છે

जहलाहसिला अप्पपि बोलए तह विलग्ग पुरिसपि ।
इय सारभो य गुरू परमप्पाण च बालेई ॥१४।

ગાથાર્થ —લોખંડની શિલા જેમ પોતાની જાતને તથા તેના આશ્રિત પુરુષને ડુબાડે છે તેમ આરંભથી યુક્ત ગુરુ સ્વ અને પ । ડુબાડે છે

किइकम्म च पसंसा सुहसीलजणमि कम्मबधाय ।
जे जे पमायठाणा ते ते उववूहिआ हुति ॥१५॥
एव णाऊण ससग्गि, दसणलावसथव ।
सवास च हियाकखी, सव्वो वाएहि वज्जए ॥१६॥

ગાથાર્થ —સુખશીલીઆને વંદન અને પ્રશંસા કર્મબંધ માટે થાય છે, જે જે પ્રમાદસ્થાનો છે તે તે તથા

ઋધ્ધિ પામે છે

એમ જાણીને હિતનો ઇચ્છુક આત્મા તેવાઓનો સંસર્ગ તથા સહવાસ, તેમના દર્શન અને સ્તુતિ તથા તેમની સાથે આલાપ સર્વ ઉપાયો વડે તજે રે

अहिगिलइ गलइ उअर, अहवा पच्चुग्गलंति नयणाई ।
हा विसमा कज्जगई, अहिणा छुच्छुंदरि गहिज्जा ॥१७॥

ગાથાર્થ—હા ! કાર્યની ગતિ એવી વિષમ થઈ કે સર્પે છછુંદરીને પકડી છે, છછુંદરીને તે ગળી જાય તો તેનું ઉદર ગળી જાય અને જો બહાર કાઢી નાખે તો તેના નેત્રો નાશ પામે.

को चक्कवट्टिरिध्धिं, चइउ दासत्तणं समभिलसई ।
को व रयणाइ मुत्तु, परिगिण्हइ उवलखंडाई ॥१८॥

ગાથાર્થ—ચક્રવર્તીની ઋધ્ધિ ત્યજીને ગુલામીને કોણ ઇચ્છે ? વળી રત્નો મૂકીને પત્થરના ટુકડાઓ કોણ ગ્રહણ કરે ?

नरइयाण वि दुक्खं, जिज्जइ कालेण किं पुण नराणं ।
ता न चिरं तुह होई, दुक्खमिणं मा समुव्विसु ॥१९॥

ગાથાર્થ—નારકોનું પણ દુઃખ કાળ વીત્યે ક્ષય થઈ જાય છે તો પછી મનુષ્યોના દુઃખનું શું ? માટે તારું આ દુઃખ લાંબું નથી તું ખેદ ન કર

वर अग्गिम्मि पवेसो, वर विसुध्धेण कम्मणा मरण ।
मा गहियव्वयभंगो, मा जीअ खलिअसीलस्स ॥ २०॥

ગાથાર્થ—ગ્રહણ કરેલ વ્રતના ભંગ કરતા અને સ્ખલિત શીલ વાળાના જીવન કરતા અગ્નિમાં પ્રવેશ સારો તથા વિશુધ્ધ કર્મથી મૃત્યુ સારું

अरिहं देवो गुरुणो, सुसाहुणो जिणमय महप्पमाणं ।
इच्चाइ सुहो भावो, सम्मत्तं विंति जगगुरुणो ॥२१॥

ગાથાર્થ—'અરિહંત તે દેવ, સુસાધુ તે ગુરુ અને જિનમત તે મારે પ્રમાણભૂત, વિગેરે શુભભાવને જગદ્‌ગુરુઓ સમ્યક્ત્વ કહે છે

लब्भइ सुरसामित्त, लब्भइ पहुअत्तण न संदेहो ।
एग नवरि न लब्भइ, दुल्लहरयण व सम्मत्त ॥ २२॥

ગાથાર્થ—ઇન્દ્રપણુ મળે છે અને પ્રભુત્વ મળે છે તેમા સંદેહ નથી નથી મળતુ એકમાત્ર દુર્લભ એવું સમ્યક્ત્વ રત્ન

सम्मत्तमि उ लद्धे, विमाणवज्जं न बधए आउ ।
जइवि न सम्मत्तजढो,अहव न बध्धाउओ पुव्वि॥२३॥

ગાથાર્થ—જેણે પૂર્વે આયુષ્યનો બંધ કર્યો નથી અને જે સમ્યક્ત્વથી ચ્યુત થયેલ નથી તે આત્મા સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કર્યા પછી વૈમાનિક દેવ સિવાયનુ આયુષ્ય ન બાંધે.

छव्वय छकायरक्खा, पचिंदिय लोहनिग्गहो खंती ।
भावविसुद्धि पडिलेहणाइकरणे विसुद्धी य ॥२८॥

संजमजोए जुत्तो, अकुसलमणवयणकायसंरोहो ।
सीयाइपीडसहणं, मरणं उवसग्गसहणं च ॥२९॥

सत्तावीसगुणेहिं, एएहिं जो विभूसिओ साहू ।
तं पणमिज्जइ भत्तिब्भरेण हियएण रे जीव ॥३०॥

ગાથાર્થ —૭ વ્રત, ૭કાયની રક્ષા, પાંચ ઇંદ્રિય તથા લોભનો નિગ્રહ ક્ષમા, ભાવવિશુધ્ધિ, પ્રતિલેખનાની ક્રિયામાં વિશુધ્ધિ સંયમયોગથી યુક્ત અકુશલ મનવચન કાયાનો સંરોધ શીતાદિ પીડાનુ સહન કરવુ અને મરણાંત ઉપસર્ગનુ સહન કરવુ—એ સત્તાવીશ ગુણોથી જે સાધુ વિભૂષિત છે તેમને, રે આત્મન્ ! ભક્તિભર્યા હૈયે નમન કરીએ

धम्मरयणस्स जुग्गो, अक्खुद्दो रूववं पगइसोमो ।
लोगप्पिओ अकूरो, भीरू असढो सुदक्खिन्नो ॥३१॥

लज्जालू अ दयालू, मज्झत्थो सोमदिट्ठी गुणरागी ।
सक्कह सुपक्खजुत्तो, सुदीहदसी विसेसन्नू ॥३२॥

वुड्ढाणुगो विणीओ, कयन्नुओ परहिअत्थकारी अ ।
तहचेव लद्धलक्खो, इगवीसगुणो हवइ सड्ढो ॥३३॥

ગાથાર્થ—ધર્મરત્નને યોગ્ય શ્રાવક એકવીસ ગુણ સહિત હોય તે—અક્ષુદ્ર, રૂપવાન, સૌમ્યપ્રકૃતિવાળો લોકપ્રિય અક્રૂર, પાપભીરુ અશઠ સુદાક્ષિણ્યવાન, લજ્જાળુ, દયાળુ મધ્યસ્થ સૌમ્યદૃષ્ટિ, ગુણરાગી સત્કથી, સુપક્ષ યુક્ત, સુદીર્ઘદર્શી વિશેષજ્ઞ, વૃદ્ધાનુસારી વિનીત કૃતજ્ઞ, પરહિતકારી અને લબ્ધલક્ષ્ય.

कत्थ अम्हारिसा पाणी, दूसमादोसदूसिआ ।
हा अणाहा कह हुंता, न हुंतो जइ जिणागमो ॥३४॥

ગાથાર્થ—જો જિનાગમ ન હોત તો અમારા જેવા અનાથ અને દુષમ કાળના દોષથી દૂષિત આત્માઓ ક્યાં અને કઈ સ્થિતિમાં હોત ?

आगमं आयरंतेण, अत्तणो हियकंखिणा ।
तित्थनाहो गुरू धम्मो, सव्वे ते बहुमन्निया ॥३५॥

ગાથાર્થ—આત્મહિત સાધવાના અભિલાષીને આગમના આદરની સાથે, તીર્થપતિ, ગુરુ અને ધર્મ તે બધા બહુમાનનીય છે

सुहसीलाओ सच्छंदचारिणो, वेरिणो सिवपहस्स ।
आणाभट्ठाओ बहुजणाओ, मा भणह संघुत्ति ॥३६॥

ગાથાર્થ—સુખશીલીયા, સ્વચ્છંદચારી, મુક્તિ માર્ગના વૈરી અને આજ્ઞાભ્રષ્ટ એવા ઘણા માણસોના સમુ-

દાયને સઘ ન ગણુ

एगो साहू एगा, य साहुणी सावश्रा य सठ्ठी य
श्राणा जुत्तो सघो, सेसो पुण अट्ठिसघाओ ॥३७॥

ગાથાર્થ—આજ્ઞાયુક્ત એક સાધુ, એક સાધ્વી, એક શ્રાવક અને એક શ્રાવિકા તે સઘ છે બાકીનો સમુદાય અસ્થિનો સમૂહ છે

निम्मलनाणपहाणो, दसणजुत्तो चरित्तगुणवतो ।
तित्थयराण य पुज्जा, वुच्चइ एयारिसो सघो ॥३८॥

ગાથાર્થ—નિર્મલ જ્ઞાનની પ્રધાનતાયુક્ત દર્શનગુણ યુક્ત, ચારિત્રગુણ યુક્ત અને તીર્થંકરોને પણ પૂજ્ય એવા સમાજને સઘ કહેવાય છે

जहतुसखडण मयमडणाइ रुण्णाइ सुन्नरन्नमि ।
विहलाई तह जाणसु, श्राणारहिय श्रणुट्ठाण ॥३९॥

ગાથાર્થ—ફોતરાનું ખડન, શબનો શણગાર અને શૂન્ય અરણ્યમા રુદન જેમ નિષ્ફળ છે તેમ આજ્ઞાવિનાનું અનુષ્ઠાન નિષ્ફળ જાણ

आणाइ तवो आणाइ सजमो तहय दाणमाणाए ।
श्राणारहिओ धम्मो, पलाल पुल्लव्व पडिहाई ॥४०॥

ગાથાર્થ—આજ્ઞાનુસાર તપ, આજ્ઞાનુસાર સંયમ

ગાથાર્થ—મેરૂ અને સરસવનું જેટલું અંતર છે તેટલું અંતર અહીં દ્રવ્યસ્તવ અને ભાવસ્તવનું જાણવું

उक्कोसं दव्वत्थयं आराहिय जाइ अच्चुयं जाव ।
भावत्थएण पावइ, अंतमुहुत्तेण निव्वाणं ॥४५॥

ગાથાર્થ—ઉત્કૃષ્ટ દ્રવ્યસ્તવનું આરાધન કરીને, આત્મા અચ્યુત દેવલોક સુધી જાય છે જ્યારે ભાવસ્તવથી તે અન્તર્મુહૂર્તમાં નિર્વાણ પ્રાપ્ત કરે છે

जत्थ य मुणिणो कयविक्कयाइ कुव्वंति निच्चपब्भट्ठा ।
तं गच्छं गुणसायर, विसं व दूरं परिहरिज्जा ॥४६॥

ગાથાર્થ—જ્યાં નિત્ય ભ્રષ્ટાચારી મુનિઓ ક્રય વિક્રય વિગેરે કરે છે, તે ગચ્છને, હે ગુણસાગર, વિષની જેમ દૂર પરિહર

जत्थ य अज्जालद्धं पडिग्गहं माइयं विविहं मुवगरणं ।
पडिभुज्जइ साहूहिं, तं गोयम केरिसं गच्छं ॥४७॥

ગાથાર્થ—હે ગૌતમ જ્યાં સાધ્વીએ મેળવેલ પાત્રાદિ વિવિધ ઉપકરણો સાધુઓ વાપરે છે તે કઈ જાતનો ગચ્છ ?

जहिं नत्थि सारणा वारणा, य पडिचोयणा य गच्छंमि ।
सो अ अगच्छो गच्छो, संजमकामीहिं मुत्तव्वो ॥४८॥

ગાથાર્થ — જે ગચ્છમાં સારણા,—વારણા, ચોયણા અને પડિચોયણા નથી, તે ગચ્છ ગચ્છ નથી સમ્યગ્‌ના અર્થીઓએ તે ગચ્છ ત્યજવા યોગ્ય છે ।

गच्छं तु उवेहंतो, कुव्वइ दीहं भवं विहीएओ ।
पालंतो पुण सिज्झइ, तइय भवे भगवई सिद्धं ॥४९॥

ગાથાર્થ —ગચ્છની ઉપેક્ષા કરીને આત્મા અનેક ભવો કરે છે, જ્યારે, એનું વિધિપૂર્વક પાલન કરવાથી ત્રીજે ભવે તે મુક્તિ પામે છે એમ શ્રી ભગવતિ સૂત્રમાં સિદ્ધ છે

जत्थ हिरन्नसुवन्नं, हत्थेण पराणमपि नो छिप्पइ ।
कारणसमप्पियं * पि हु, गोयम गच्छं तयं भणियं ॥५०॥

ગાથાર્થ —પારકું એવું હિરણ્ય અને સુવર્ણ સકારણ અર્પિત થયા છતાં, જ્યાં મુનિઓ હસ્તથી તેનો સ્પર્શ પણ કરતાં નથી તે ગચ્છ કહેવામાં આવે છે,

पुढविदग अगणिमारुअवणस्सइ तह तसाण विविहाणं ।
मरणंते वि न पीडा, कीरइ मणसा तयं गच्छं ॥५१॥

---

* નોંધ.—પાઠાંતર— समल्लियपि । ગાથાર્થ પારકું એવું હિરણ્ય અને સુવર્ણ, કારણ પ્રાપ્ત થયા છતાં, જ્યાં મુનિઓ હસ્તથી તેનો સ્પર્શ પણ કરતા નથી તે ગચ્છ કહેવામાં આવે છે.

ગાથાર્થ—તે ગચ્છ છે કે જેમા પૃથ્વિના પાણીના, અગ્નિના, વાયુના અને વનસ્પતિના જીવોને તથા વિવિધ પ્રકારના ત્રસ જીવોને મરણાન્તે પણ મનથી પીડા કરવામા નથી આવતી.

मूलगुणेहि विमुक्क, बहुगुणकलियपि लद्धिसपन्न ।
उत्तमकुले वि जाय, निद्धाडिज्जइ तय गच्छ ॥५२॥

ગાથાર્થ—અનેક ગુણોથી અલકૃત, લબ્ધિસપન્ન અને ઉત્તમ કુળમાં જ મ પામેલ હોવા છતા મૂલ ગુણોથી રહિત મુનિને, જ્યાં બહાર કાઢવામા આવે છે તે ગચ્છ છે

जत्थ य उसमहादीणं, तित्थयराण सुरिंद महियाण ।
कम्मट्ठविमुक्काण, आण न खलिज्जइ स गच्छो ॥५३॥

ગાથાર્થ—દેવો અને ઇન્દ્રોથી પૂજિત અને અષ્ટ કર્મથી રહિત ઋષભાદિ તીર્થ કરોની આજ્ઞા જ્યા સ્ખલના પામતી નથી તે ગચ્છ છે

जत्थ य अज्जाहि सम, थेराधि न उल्लवति गयदसणा ।
न य झायंतित्थीण, अगोवगाइ त गच्छ ॥५४॥

ગાથાર્થ—જેમના દાત ગયેલા છે એવા સ્થવિરો પણ જે ગચ્છમા સાધ્વીઓ સાથે સભાષણ કરતા નથી તથા સ્ત્રીઓના અંગોપાગનુ ધ્યાન કરતાં નથી તે ગચ્છ છે

वज्जेइ अप्पमत्तो, अज्जासंसग्गि अग्गिविससरिसी ।
अज्जाणुचरो साहू, लहइ अकित्ति खु अचिरेण ॥५५॥

ગાથાર્થ—અગ્નિ અને વિષ જેવા સાધ્વીના સંસર્ગને અપ્રમત્ત મુનિ તજે છે. સાધ્વીની પાછળ ફરનાર સાધુ ખરેજ, અલ્પકાળમાં અપકીર્તિ પામે છે.

जो देइ कणयकोडिं, अहवा कारेइ कणयजिणभवणं ।
तस्स न तत्तिय पुन्नं, जत्तिय बंभव्वए धरिए ॥५६॥

ગાથાર્થ—જે કોટિ સુવર્ણનું દાન કરે છે કે સુવર્ણનું જિનમંદિર બનાવે છે તેનું પુણ્ય તેટલું નથી કે જેટલું બ્રહ્મચર્યવ્રતના પાલનમાં હોય છે.

सीलं कुलआहरणं, सीलं रूवं च उत्तमं होइ ।
सीलं चिय पंडित्तं, सीलं चिय निरुवमं धम्मं ॥५७॥

ગાથાર્થ—શીલ એ કુળનું આભૂષણ છે, શીલ એ ઉત્તમ રૂપ છે, શીલ એજ પાંડિત્ય છે અને શીલ એજ અનુપમ ધર્મ છે.

वरं वाही वरं मच्चू, वरं दारिद्दसंगमो ।
वरं अरण्णवासो अ, मा कुमित्ताण संगमो ॥५८॥

ગાથાર્થ—કુમિત્રોની સંગતિ ન હો. તેની સંગતિ કરતાં તો વ્યાધિ સારો, મૃત્યુ સારું, દારિદ્ર સારું અને અરણ્યવાસ પણ સારો.

अगीयत्थ कुसीलेहिं, सग तिविहेण वोसिरे।
मुक्खमग्गम्मीमे विग्घ, पहमि तेणगो जहा ॥५९॥

ગાથાર્થ—અગીતાર્થ અને કુશીલીયા સાથેની સગતિ મનથી, વચનથી અને કાયાથી એમ ત્રણે પ્રકારે ત્યજી દેવી માર્ગમાના ચોરની જેમ તેઓ મોક્ષમાર્ગમા વિઘ્ન રૂપ છે

उम्मग्ग देसणाए, चरण नासति जिणवरिंदाण।
वावन्नदसणा खलु, नहु लब्भा तारिस (सा) दट्ठु ॥६०॥

ગાથાર્થ—જેઓ મિથ્યાત્વ પામેલા છે તેઓ ઉન્માર્ગના ઉપદેશથી જિનેશ્વર ભગવતના માર્ગનુ ચારિત્ર નાશ કરે છે તેવાઓને જોવાનુ પણ યોગ્ય નથી.

परिवारपूअहेऊ, ओसन्नाण, च आणुवित्तीए।
चरणकरणनिगूहई, त दुलहबोहिंम जाण ॥६१॥

ગાથાર્થ—પરિવાર વડે પૂજાવાના હેતુથી જે અવસન્ન સાધુને અનુસરે છે અને ચરણસિત્તરિ તથા કરણસિત્તરિને ગોપવે છે તે દુર્લભબોધી જાણ

अंबस्स य निंबस्स य, दुण्हपि समागयाइ मूलाइ।
ससग्गेण विणठ्ठो, अबो निंबत्तण पत्तो ॥६२॥

ગાથાર્થ—આમ્રવૃક્ષના અને લીમડાના બન્નેના મૂળો એકત્ર થયા અને તે સસર્ગથી લીમડાપણાને પામેલ આંબો વિનષ્ટ થયો

मक्कणकुले वसतो, सउणीपारो वि गरहिओ होइ।
इय दसणसुविहिआ, मज्झि वसता कुसीलाण ॥६३॥

ગાથાર્થ —શુકનશાસ્ત્રનો પારગત (પણ) શ્રાગાળ-કુળમાં વસીને નિંદિત થાય છે તેમ સમ્યક્ત્વથી સુવિહિત મુનિ કુશીલોની વચ્ચે રહીને નિંદિત બને છે

उत्तमजण ससग्गी, सील दरिद्दपि कुणइ सीलड्ढ
जह मेरुगिरि विलग्ग तणपि कणगत्तणमुवइ ॥६४॥

ગાથાર્થ —જેમ મેરૂ પર્વતને વળગેલું ઘાસ પણ સુવર્ણપણું પામે છે તેમ ઉત્તમજનનો સંસર્ગ શીલથી રહિત પુરુષને પણ શીલ ગુણથી વિભૂષિત કરે છે

न वि त करइ अग्गी, नेव विस नव किण्ह सप्पा अ।
ज कुणइ महादोस, तिव्व जीवस्स मिच्छत्त ॥६५॥

ગાથાર્થ —આત્માનું તીવ્ર મિથ્યાત્વ જે મહાન નુકશાન કરે છે તેવું નુકશાન અગ્નિ વિષ અને કાળો સર્પ પણ નથી કરી શકતા

कट्ठ करेसि अप्प, दमेसि अत्थ चयसि धम्मत्थ।
इक्क न चयसि मिच्छत्तविसलवजण बुद्धिं

ગાથાર્થ—આત્મન્ ! તું કષ્ટ કરે છે, દેહદમન કરે છે અને ધર્મ માટે ધનને છોડે છે, પરંતુ એક મિથ્યાત્વ રૂપી વિષના બિંદુને તું પરિહરતો નથી, જેથી તું ભવ-સાગરમાં ડૂબીશ

जयणा य धम्मजणणी, जयणा धम्मस्स पालणी चेव ।
तववुड्ढिकरी जयणा, एगंत सुहावहा जयणा ॥६७॥

ગાથાર્થ—યતના એ ધર્મની માતા છે યતના એ ધર્મની પાલનહાર છે યતના તપની વૃધ્ધિ કરનારી છે અને યતના એકાંત સુખાવહ છે

जं अज्जिअ चरित्तं, देसुणाए वि पुव्वकोडीएं ।
तं पुण कसायमित्तो, हारेइ नरो मुहुत्तेण ॥६८॥

ગાથાર્થ--કાંઈક ન્યૂન એવા પૂર્વ ક્રોડ વર્ષે જે ચારિત્રરત્ન પ્રાપ્ત કરેલુ છે તે પણ અલ્પ કષાય કરવા માત્રથી એક મુહુર્ત્તમા માણસ હારી જાય છે

कोहो पीइं पणासेई, माणो विणयनासणो ।
माया मित्ताणि नासेई, लोहो सव्वविणासणो ॥६९॥

ગાથાર્થ—ક્રોધ પ્રીતિનો નાશ કરે છે માન વિનયનો નાશ કરે છે, માયા મિત્રોનો નાશ કરે છે અને લોભ સર્વનો વિનાશ કરે છે

खती सुहाण मूल, मूल धम्मस्स उत्तमा खती ।
हरइ महाविज्जा इव, खती दुरियाइ सव्वाइ ॥७०॥

ગાથાર્થ—સુખનુ મૂળ ક્ષમા છે ધર્મનુ મૂળ પણ ઉત્તમ ક્ષમા છે મહાવિદ્યાની જેમ ક્ષમા સર્વ દુરિતોને હરે છે

सय गह परिच्चयज्ज, परगेहमि वावड ।
निमित्तेण य ववहरइ, पावसमणु त्ति वुच्चई ॥[illegible]॥

ગાથાર્થ—સ્વગૃહને ત્યજીને પરગૃહે [illegible] કરે છે અને જે નિમિત્તશાસ્ત્ર વડે વ્યવહાર કરે [illegible] શ્રમણ કહેવાય છે

दुद्ध दही विगईओ, आहारेई अभिक्ख[illegible]
न करेइ तवोकम्म, पावसमणु त्ति वुच्च[illegible]

ગાથાર્થ—દુધ અને દહી [illegible] સેવન કરે છે અને જે તપશ્ચરણ [illegible] કહેવાય છે

मज्ज विसय कसाया, निद्दा[illegible]
ए ए पच पमाया, जीव पा[illegible]

ગાથાર્થ—મદ, વિષય, [illegible] વિકથા, એ પાંચ પ્રમાદો [illegible]

जइ चउदसपुव्वधरो, वसइ निगोएसुणंतयकालं ।
निद्दापमायवसगो ता होहिसि कह तुम जीव ॥७४॥

ગાથાર્થ —નિદ્રા અને પ્રમાદને આધીન બનીને ચૌદ પૂર્વધર પણ જો અનંતકાળ સુધી નિગોદમાં રહે, તો હે આત્મન્ તારું શું થશે ?

हयं नाण कियाहीणं, हया अन्नाणओ किया ।
पासंतो पंगुलो दड्ढो, धावमाणो अ अंधओ ॥७५॥
संजोग सिद्धिअ फलं वयंति, नहु एग चक्केण रहो पयाइ ।
अंधो य पंगू य वणे समिच्चा, ते संपउत्ता नगरं पविट्ठा ॥७६॥

ગાથાર્થ —દેખતો પંગુ દાઝયો અને દોડતો આંધળો દાઝ્યો તેમ ક્રિયા વિનાનું જ્ઞાન હણાયું, અને અજ્ઞાનથી ક્રિયા હણાય.

બન્નેના સંયોગની સિદ્ધિથી ફળની પ્રાપ્તિ છે તેમ આપ્તપુરુષો કહે છે એક ચક્રથી રથ ગતિમાન્ નથી થતો. અંધ અને પંગુ વનમાં મળ્યાં અને પરસ્પર મળેલા તેઓ નગરમાં પ્રવેશ્યા.

सुबहुं पि सुअमहीअं, किं काही चरणविप्पहीणस्स ।
अंधस्स जह पलित्ता, दीवसयसहस्सकोडी वि ॥७७॥
अप्पंपि सुअमहीअं, पयासगं होइ चरणजुत्तस्स ।
इक्को वि जह पईवो, स चक्खुअस्सा पयासेइ ॥७८॥

ચારિત્રથી રહિત જ્ઞાની ભારનો ભાગી છે પરંતુ સદ્‌ગતિનો ભાગી નથી

तहिं पंचिंदिआ जीवा, इत्थी जोणी निवासिणा ।
मणुआण नवलक्खा, सव्वे पासेई केवली ॥८२॥

ગાથાર્થ—સ્ત્રીની યોનિમા નિવાસ કરનાર પંચિન્દ્રિય જીવોમા નવલાખ મનુષ્યો છે, તે સર્વને સર્વજ્ઞ જુએ છે

इत्थीण जोणीसु, हवंति बेइंदिया य जे जीवा ।
इक्को य दुन्नि तिन्नि वि, लक्खपहुत्तं तु उक्कोसं ॥८३॥

ગાથાર્થ—સ્ત્રીઓની યોનિ વિષે જે બેઇન્દ્રિય જીવો છે તે એક લાખ, બે લાખ ત્રણ લાખ અને વધીને લાખ પૃથક્ત્વ (નવ લાખ) સુધીની સંખ્યામા છે

पुरिसेण सहगयाए, तेसिं जीवाण होइ उद्दवणं ।
वेणुअ दिट्ठंतेण, तत्ताइ सिलागनाएण ॥८४॥

ગાથાર્થ—તપાવેલી સળી દાખલ કરેલી ભૂંગળીના દૃષ્ટાંત મુજબ પુરૂષના સમાગમથી તે જીવોનુ મૃત્યુ થાય છે

इत्थीण जोणि मज्झे, गब्भगयाइ हवंति जे जीवा ।
उप्पज्जंति चयंति य, समुच्छिमा असंखया भणिया ॥८५॥

ગાથાર્થ—સ્ત્રીઓની યોનિ વિષે ગર્ભગત જે જીવો છે તે ઉપજે છે અને ચ્યવે છે સમ્મૂર્છિમ જીવો તો અસંખ્ય કહ્યા છે

मेहुणसण्णारूढो, नवलक्ख हणइ सुहुम जीवाण।
तित्थयरेण भणिय, सद्दहियव्व पयत्तेण ॥८६॥

ગાથાર્થ—મૈથુન સંજ્ઞામાં આરૂઢ થયેલ માણસ નવલાખ સૂક્ષ્મ જીવોને હણે છે એમ તીર્થંકર ભગવાને કહ્યું છે તે પ્રયત્નપૂર્વક સદ્દહવું

असखया थी नर मेहुणाओ, मुच्छति पचिदिय माणुसाओ।
निसेस अगाण विभत्ति चगे भणइ जिणो पन्नवणा उवगे॥८७॥

ગાથાર્થ—જીવાજીવાદિકના વિવરણ વડે સર્વ અંગોને વિષે મનોહર એવા પ્રજ્ઞાપના ઉપાંગમાં શ્રી જિનેશ્વર ભગવાન કહે છે કે સ્ત્રી પુરુષના મૈથુનથી અસંખ્ય સમ્મૂર્છિમ પંચેન્દ્રિય મનુષ્યો ઉત્પન્ન થાય છે

मज्जे महुमि मसमि, नवणीयमि चउत्थए।
उप्पज्जति असखा, तव्वन्ना तत्थ जतुणो ॥८८॥

ગાથાર્થ—મદ્યમાં, મધમાં, માંસમાં અને ચોથું માખણમાં, તેજ રંગના અસંખ્ય જીવો ઉત્પન્ન થાય છે

ચારિત્રથી રહિત જ્ઞાની ભારનો ભાગી છે પરતુ સદ્‌ગતિનો ભાગી નથી

तहि पचिंदिआ जीवा, इत्थी जोणी निवासिणो ।
मणुआण नवलक्खा, सव्वे पासेई केवली ॥८२॥

ગાથાર્થ:—સ્ત્રીની યોનિમાં નિવાસ કરનાર પંચિંદ્રિય જીવોમા નવલાખ મનુષ્યો છે, તે સર્વને સર્વજ્ઞ જુએ છે

इत्थीण जोणीसु, हवंति बइंदिया य जे जीवा ।
इक्को य दुन्नि तिन्नि वि, लक्खपहुत्त तु उक्कोस ॥८३॥

ગાથાર્થ—સ્ત્રીઓની યોનિ વિષે જે બેઇંદ્રિય જીવો છે તે એક લાખ બે લાખ, ત્રણ લાખ અને વધીને લાખ પૃથક્ત્વ (નવ લાખ) સુધીની સખ્યામા છે

पुरिसेण सहगयाए, तसि जीवाण होइ उद्दवण ।
वेणुअ दिट्ठु तेण, तत्ताइ सिलागनाएण ॥८४॥

ગાથાર્થ—તપાવેલી સળી દાખલ કરેલી ભૂગળીના દષ્ટાંત મુજબ પુરૂષના સમાગમથી તે જીવોનુ મૃત્યુ થાય છે

इत्थीण जोणि मज्झे, गब्भगयाइ हवंति जे जीवा ।
उप्पज्जति चयति य, समुच्छिमा असखया भणिया ॥८५॥

ગાથાર્થ—સ્ત્રીઓની યોનિ વિષે અસંખ્ય જે ઉત્પન્ન થાય છે તે ઉપજે છે અને ચ્યવે છે સંમૂર્છિમ પંચેન્દ્રિય અસંખ્ય કહ્યા છે

मेहुणसन्नारूढो, नवलक्ख हणइ सुहुम जीवाणं।
तित्थयरेण भणिय, सद्दहियव्वं पयत्तेण ॥८९॥

ગાથાર્થ—મૈથુન સંજ્ઞામાં આરૂઢ થયેલ પ્રાણી નવલાખ સૂક્ષ્મ જીવોને હણે છે એમ તીર્થંકર ભગવંતે કહ્યું છે તે પ્રયત્નપૂર્વક સદ્દહવું

असंखया थी नर मेहुणाओ मुच्छंति पंचिंदिय माणुसाओ।
निसेस अगाण विभत्ति चंग, भणइ जिणो पन्नवणा उवंग।

ગાથાર્થ—જીવાજીવાદિના વિવરણ વડે સર્વાંગ વિષે મનોહર એવા પ્રજ્ઞાપના ઉપાંગમાં શ્રી જિનેશ્વર ભગવાન કહે છે કે સ્ત્રી પુરુષના મૈથુનથી અસંખ્ય સંમૂર્છિમ પંચેન્દ્રિય મનુષ્યો ઉત્પન્ન થાય છે

आमासु अ पक्कासु अ, विपच्चमाणासु मंसपेसीसु ।
सयय चिय उववाओ, भणिओ अ निगोअ जीवाण ॥८९॥

ગાથાર્થ —કહ્યુ છે કે અપકવ, પકવ અને પકાવાતી માંસની પેશીમા નિગોદના જીવો નિરતર ઉત્પ ન થાય છે

आजम्म ज पाव, बधइ मिच्छत्त सजुआ कोइ ।''
वयभग काउमणो, बधइ त चेव अट्ठगुण ॥९०॥

ગાથાર્થ —મિથ્યાત્વથી યુક્ત કોઈ પ્રાણી જન્મથી માડીને જે પાપ બાધે છે તેથી આઠગણુ પાપ વ્રતભગ કરવાનો વિચાર કરનાર બાધે છે

सयसहस्साण नारीण, पिट्ट फाडेइ निग्घिणो ।
सत्तट्ठमासिए गब्भे, तप्फडत निकत्तइ ॥९१॥

त तस्स जत्तिय पाव, त नवगुणिय मेलिय हुज्जा ।
एगित्थि य जोगण, साहु बधिज्ज मेहुणओ ॥९२॥

ગાથાર્થ —જે ઘાતકી માણસ લાખ સ્ત્રીઓના ઉદરને ફાડીને સાત આઠ માસના તરફડતા ગર્ભને કાપી નાખે છે તેનુ તેને જેટલુ પાપ લાગે છે તેથી નવગુણું પાપ એક સ્ત્રીના યોગ વડે મૈથુનથી સાધુ બાધે.

अखडीय चारित्तो, वयधारी जो व होइ गीहत्थो ।
तस्स सगासे दसणवयगहण सोहिकरण च ॥९३॥

ગાથાર્થ —અપ્રમત્ત ચારિત્રવંત પામે અથવા જે ગૃહસ્થ મતધારી છે તે પામે। સમ્યક્ત્વગ્રહણ વ્રતગ્રહણ તથા તેનું શુદ્ધિકરણ કરવું

अद्दामलयपमाणे, पुढवीकाए हवंति जे जीवा।
ते पारेवयमित्ता, जंबूदीवे न मायंति ॥९४॥

एगंमि उदगबिंदुंमि जे जीवा जिणवरेहिं पन्नत्ता।
ते जइ सरिसवमित्ता जंबूदीवे न मायंति ॥९५॥

वरट तंदुलमित्ता तेउकाए हवंति जे जीवा।
ते जइ खसखसमित्ता, जंबूदीवे न मायंति ॥९६॥

जे लिंबपत्तमित्ता, वाउकाए हवंति जे जीवा।
ते मत्थयलिक्खमित्ता, जंबूदीवे न मायंति ॥९७॥

ગાથાર્થ —લીલા આમળા પ્રમાણે પૃથ્વીકાયમાં જે જીવો છે તે પારેવાના કદના હોય તો જંબૂદ્વીપમાં ન સમાય.

પાણીના એક બિંદુમાં જે જીવો જિનેશ્વરોએ પ્રરૂપ્યા છે તે જો સરસવપ્રમાણ હોય તો જંબૂદ્વીપમાં ન સમાય.

બંટી અને ચોખાના દાણા જેટલી જગ્યામાં તેઉકાયના જે જીવો છે તે જો ખસખસ પ્રમાણે હોય તો જંબૂદ્વીપમાં ન સમાય.

લીમડાના પાન જેટલી જગ્યામાં જે વાયુકાય જીવો છે તે મસ્તકની લીખના કદના હોય તો જબુદ્વીપમા ન સમાય

असुइठाणे पडिआ, चपकमाला न कीरइ सीसे ।
पासत्थाई ठाणे, सुवट्टमाणो तह अपुज्जे ॥९८॥

ગાથાર્થ—અશુચિસ્થાનમાં પડેલી ચપકમાળા જેમ મસ્તક ઉપર ધારણ કરાય નહિ તેમ પાર્શ્વસ્થાદિકના સ્થાનકમા રહેનાર અપૂજનીય છે

छट्ठट्ठम दसम दुवालसेहिं, मासध्धमासखमणेहिं ।
इत्तोउ अणगगुणा, सोहा जिमियस्स नाणिस्स ॥९९॥

ગાથાથ—છઠ્ઠ અઠ્ઠમ, દશમ દુવાલસ, અર્ધમાસ ખમણ અને માસખમણ વડે જે શોભા છે એથી અનેકગુણી શોભા જમના એવા જ્ઞાનીની છે

ज अन्नाणी कम्म, खवेइ बहुआइ वासकोडीहिं ।
तन्नाणी तिहिंगुत्तो, खवेइ उस्सास मित्तेण ॥१००॥

ગાથાર્થ.—જે કર્મનો ક્ષય અજ્ઞાની બહુ ક્રોડ વર્ષો કરે છે તે કર્મનો ક્ષય ત્રણ ગુપ્તિથી યુક્ત જ્ઞાની એક ઉચ્છ્વાસ માત્રમા કરે છે

जिणपवयण वुढ्ढिकर ।पभावग नाणदसणगुणाण ।
रक्खतो जिणदव्व, तित्थयरत्त लहइ जीवो ॥१०१॥

गाथार्थ—अज्ञानाथ के के ओक गरीबे" स्मी सिद्ध आत्मा पूर्वोथी अभहयुकती प्राप्त करवाना प्रचिस्तनथी देवलोकमां उत्पन्न थई

तित्थयरत्तं सम्मत्तखाइयं सत्तमीइ नाइयोए। ...
साहूणं वदणाए, बद्ध ... दसारसीहेण ॥१०६॥

गाथार्थ —मुनिओने वंदनथी श्री कृष्णे तीर्थंकरपणु, क्षायिक सम्यक्त्व अने सातमीनारकीना आयुष्यमांथी त्रीजी नारकीनो आयुष्यबंध प्राप्त कर्यो

अकसिणपवत्तगाणं, विरयाविरयाण एस खलु जुत्तो।
संसारपयणुकरणे दव्वत्थए कूवदिट्ठंतो ॥१०७॥

गाथार्थ—संपूर्ण रीते ... ... अविरति ... श्रावकोने संसार ओछो करवा माटे द्रव्यस्तव उपर कूवानु दृष्टांत छे

अणमोव वणं ... अग्गीथोवं कसायथोवं च।
न हु भे वीससियव्वं थोवं पि हु ताइं बहु होई ॥१०८॥

गाथार्थ—अल्पॠण, अल्पव्रण, अल्प अग्नि अने अल्प कषाय पण ... विश्वास करवा योग्य नथी; थोडुं ... पण ते ... ...

ज दुक्कडंति मिच्छा तं भुज्जो कारणं अपूरंतो।
तिविहेण पडिक्कंतो, तस्स खलु दुक्कडं मिच्छा ॥१०९॥

ગાથાર્થ —જિનપ્રવચનની વૃધ્ધિ કરનાર અને જ્ઞાન દર્શન ગુણનું પ્રભાવક એવા જિનદ્રવ્યનું રક્ષણ કરનાર આત્મા તીર્થંકરપણું પામે છે

जिणपवयण वुड्ढिकर, पभावग नाणदसणगुणाण ।
भक्खतो जिणदव्व, अणतससारिओ होई ॥१०२॥

ગાથાર્થ —જિનપ્રવચનની વૃધ્ધિ કરનાર અને જ્ઞાન દર્શનગુણનું પ્રભાવક એવું જિનદ્રવ્ય ભક્ષણ કરનાર અનંત સંસારી થાય છે

भक्खइ जो उवेक्खइ, जिणदव्व तु सावओ ।
पन्नाहीणो भवे जीवो, लिप्पइ पाव कम्मुणा ॥१०३॥

ગાથાર્થ —જે શ્રાવક જિનદ્રવ્યનું ભક્ષણ કરે અથવા તેની ઉપેક્ષા કરે તે પ્રજ્ઞાહીન બને છે અને પાપકર્મથી લેપાય છે

चेइअदव्वविणासे, रिसिघाए पवयणस्स उड्डाहे ।
सजइचउत्थभगे मूलग्गी बोहिलाभस्स ॥१०४॥

ગાથાર્થ —ચૈત્યદ્રવ્યના વિનાશમાં, ઋષિઘાતમાં પ્રવચનના ઉડ્ડાહમાં અને સાધ્વીના ચતુર્થવ્રતનો ભંગ કરવામાં બોધિબીજના લાભ રૂપ વૃક્ષના મૂળમાં અગ્નિ મૂકાય છે

सुव्वइ दुग्गयनारी, जगगुरुणो सिंदुवारकुसुमेहिं ।
पूआ पणिहाणेण, उप्पन्ना तिअसलोअम्मि ॥१०५॥

ગાથાર્થ —અભળાય છે કે એક ગરીબું રમી સિદ્ધ પ્રાસાદ પુરૂષોથી જાથદુશ્કની પ્રાર્થ કરવાના ચિત્તથી દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થઈ

तित्थयरत्तं सम्मत्तखाइयं सत्तमीइ तइयाए । साहूण वंदणेण, बद्ध च दसारसीहेण ॥१०६॥

ગાથાર્થ —મુનિઓને વંદનથી શ્રીકૃષ્ણે તીર્થંકરપણું, ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ અને સાતમીનારકી ॥ આયુષ્યમાથી ત્રીજી નારકીનો આયુષ્યબંધ પ્રાપ્ત કર્યો

अकसिणपवत्तयाण, विरयाविरयाण एस खलु जुत्तो । संसारपयणुकरणे दव्वथए कूवदिट्ठतो ॥१०७॥

ગાથાર્થ —સંપૂર્ણરીતે નહિ પ્રવર્તેલા એવા અવિરતિ દેશવિરતિ શ્રાવકોને સંસાર પાતળો કરવા માટે દ્રવ્યસ્તવ ઉપર કૂવાનું દૃષ્ટાંત છે

अणथोव वणथोवं, अग्गीथोवं कसायथोवं च । न हु भे वीससियव्वं थोवंपि हु तं बहु होई ॥१०८॥

ગાથાર્થ —અલ્પ રૂણ, અલ્પ વ્રણ, અલ્પ અગ્નિ અને અલ્પ કષાય પણ, ખરેખર નિશ્વાસ કરવા યોગ્ય નથી થોડું પણ તે ઘણું થાય છે

जं दुक्कडंति मिच्छा, तं भुज्जो कारणं अपूरंतो । तिविहेण पडिक्कंतो, तस्स खलु दुक्कडं मिच्छा ॥१०९॥

ગાથાર્થ—દુષ્કૃતને જે મિથ્યા કરે છે અને તે દુષ્કૃત્ય ફરી નહિ સેવીને, મન, વચન અને કાયાથી ત્રણે પ્રકારે જે પ્રતિક્રમણ કરે છે તેનું દુષ્કૃત મિથ્યા થાય છે

जं दुक्कडं ति मिच्छा, तं चेव निसेवइ पुणो पावं।
पच्चक्खमुसावाई, मायानियडिपसंगो य ॥११०॥

ગાથાર્થ—જે દુષ્કૃત મિથ્યા કરીને તેજ પાપનું ફરીને જે સેવન કરે છે તે પ્રત્યક્ષ મૃષાવાદી અને માયાકપટનો પ્રસંગવાળો છે

मित्ति मिउ मद्दवत्ते, छत्ति दोसाण छायणे होई।
मित्तिय मेराइ ठिओ, दुत्ति दुगंछामि अप्पाणं ॥१११॥
कत्ति कडं मे पावं डत्ति डेवेमि तं उवसमेणं।
एसो मिच्छा दुक्कड, पयक्खरत्थो समासेणं ॥११२॥

ગાથાર્થ—'મિચ્છામિ દુક્કડં' એ પદના અક્ષરોનો સંક્ષિપ્ત અર્થ આ પ્રમાણે—

મિ—મૃદુતા નમ્રતા
છ—દોષોને ઢાંકવા [illegible]
મિ—મર્યાદામાં સ્થિત
દુ—આત્માની દુગંછા [illegible]

पोसेइ सुहभावे असुहाइ खवेइ नत्थि सदेहो ।
छिंदइ नरयतिरिगई, पोसहविहिअप्पमत्तो य ॥१२

ગાથાર્થ—પૌષધવિધિમાં અપ્રમત્ત રહેનાર ભાવનું પોષણ કરે છે અશુભોનો ક્ષય કરે છે અને તથા તિર્યંચગતિનો છેદ કરે છે તેમાં સંદેહ નથી

वरगंध पुप्फ अक्खय पईवफलधूवनीरपत्तेहिं ।
नेविज्जविहाणण य,जिणपूआ अट्ठहा भणिया ॥१२२॥

ગાથાર્થ—ઉત્તમ એવા ગન્ધ પુષ્પ, અક્ષત, પ્રદી ફલ ધૂપ, જળપાત્ર અને નૈવેદ્યના વિધાન વડે અષ્ટપ્રકા ની શ્રી જિનેશ્વરની પૂજા કહી છે

उवसमइ दुरियवग्ग, हरइ दुह कुणइ सयलसुक्खाइ।
चिंताईय पि फल, साहइ पूआ जिणदाण ॥१२३॥

ગાથાર્થ—જિનેંદ્રોની પૂજા દુરિતના સમૂહને શાંત કરે છે દુઃખનુ હરણ કરે છે, સકલ સુખોને આપે છે અને અચિંત્ય ફળને પણ સાધી આપે છે

धन्नाण विहिजोगो, विहिपक्खाराहगा सया धन्ना ।
विहिबहुमाणा धन्ना, विहिपक्ख अदूसगा धन्ना ॥१२५॥

ગાથાર્થ—વિધિનો યોગ ધન્ય પુરુષોને થાય છે વિધિપક્ષના આરાધકો સદા ધન્ય છે વિધિનું બહુમાન

કૃષ્ટ સન્ય છે અને વિધિપક્ષમાં દૂષણ નહિ લગાડનાર
છે ॥

संवेगमणो संबोहसत्तरिं, जो पढइ भव्वजिओ ।
सिरिजयसेहरठाणं, सो लहई नत्थि संदेहो ॥१२५॥

ગાથાર્થ — જે ભવ્યજીવ સંવેગયુક્ત મનથી સંબોધ
સત્તરિ ભણે તે શ્રી જયશેખરસ્થાનને પામે છે એમાં
સંદેહ નથી.

श्रीमन्नागपुरीयाह्व, तपोगणकजारुणा ।
ज्ञानपीयूषपूर्णा गा, सूरी द्रा जयशेखरा ॥१॥

तेषां पत्कजमधुपा, सूरयोरत्नशेखरा ।
सार मुद्धृत् समुध्धृत्य, चक्रु संबोधसप्ततिम् ॥२॥

ગાથાર્થ —શ્રી નાગપુરીય નામના તપગચ્છરૂપી કમળ
માટે સૂર્ય સમાન અને જ્ઞાનામૃતથી પૂર્ણ એવા શ્રી જય
શેખર સૂરીન્દ્રના પદપંકજને વિષે ભ્રમર સમાન શ્રી
રત્નશેખર સૂરીશ્વરજીએ સૂત્રોમાંથી સાર સમૃધ્ધૃત કરીને
સંબોધસત્તરિની રચના કરી

पोसेइ सुहभावे असुहाइ खवेइ नत्थि सदहो ।
छिंदइ नरयतिरिगई, पोसहविहिअप्पमत्तो य ॥१२१॥

ગાથાર્થ—પૌષધવિધિમા અપ્રમત્ત રહેનાર શુભ ભાવનુ પૌષણુ કરે છે, અશુભોનો ક્ષય કરે છે અને નરક તથા તિર્યંચગતિનો છેદ કરે છે તેમાં સદેહ નથી.

वरगध पुप्फ अक्खय पईवफलधूवनीरपत्तेहिं ।
नेविज्जविहाणेण य,जिणपूआ अट्ठहा भणिया ॥१२२॥

ગાથાર્થ—ઉત્તમ એવા ગધ પુષ્પ, અક્ષત, પ્રદીપ, ફલ ધૂપ જળપાન અને નૈવેદ્યના વિધાન વડે અષ્ટપ્રકાર ની શ્રી જિનેશ્વરની પૂજા કહી છે

उवसमइ दुरियवग्ग, हरइ दुह कुणइ सयलसुक्खाइ ।
चिंताईय पि फल, साहइ पूआ जिणदाण ॥१२३॥

ગાથાર્થ—જિનેંદ્રોની પૂજા દુરિતના સમૂહને શાંત કરે છે, દુખનુ હરણુ કરે છે, સકલ સુખોને આપે છે અને અચિંત્ય ફળને પણ સાધી આપે છે

धन्नाण विहिजोगो, विहिपक्खाराहगा सया धन्ना ।
विहिबहुमाणा धन्ना, विहिपक्ख अदूसगा धन्ना ॥१२५॥

ગાથાર્થ—વિધિનો યોગ ધન્ય પુરુષોને થાય છે વિધિપક્ષના આરાધકો સદા ધન્ય છે વિધિનુ બહુમાન

કરનાર ધ ય છે અને નિર્વિપલમા દૂષણ નહિ લગાનાર ધન્ય છે

सवगमणो सबाहेसत्तरिं, जो पढेइ भव्वजिओ ।
सिरिजयसेहरठाण, सो लहुई नत्थि संदेहो ॥१२५॥

ગાથાર્થ —જે ભ વ્યજીવ સ વેગયુક્ત મનથી સંબોધ સત્તરિને ભણે તે શ્રી જયશેખરસ્થાનને પામે છે એમા સદેહ નથી

श्रीमन्नागपुरीयाह्व तपोगणकजारुणा ।
ज्ञानपायूषपूर्णा गा, सूरी द्रा जयशखरा ॥१॥
तेषा पत्कजमधुपा, सूरयोरत्नशखरा ।
सार सूत्रात् समुध्धृत्य, चक्रु सबोधसप्ततिम ॥२॥

ગાથાર્થ —શ્રી નાગપુરીય નામના તપગચ્છરૂપી કમળ માટે સૂર્ય સમાન અને જ્ઞાનામૃતથી પૂર્ણ એવા શ્રી જય શેખર સૂરીન્દ્રના પ પકજને વિષે ભ્રમર સમાન શ્રી રત્નશેખર સૂરીશ્વરજીએ સૂત્રોમાથી સાર સમુધ્ધૃત કરીને સ બોધસત્તરિની રચના કરી

૯૯

શુદ્ધિ પત્રક

ગાથા વિશયક

પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધ	શુધ્ધ
३	४	सरुवो	सरूवो
८	५	तु गयर	तु गयर
१२	८	सव्वो	सव्वो
१३	१	विरुसया	विसया
१५	४	परक्खा	परूक्खा
१५	१९	एआणग	एआण
२८	८	लगति	लग्गति
२९	१८	काममागहि	काम भोगहि
४५	१	दुकख	दुक्ख
६४	१३	अप्पभि	अप्पपि
८४	११	गयसका	गयसका
९६	१६	ज	ज
१०७	८	पडिबधो	पडिबधो
१०९	१४	आसवहेउअ	आसवहेउअ
१२०	१०	इद्दिअसिम्न	इदिअसिम्न
१३०	६	विठत्त	विढत्त
१८०	१२	इत्थि	ऽत्थि
१८२	१	गहिणी	गहिणी